

PLANINSKI VESTNIK

LETNIK LXXV

1895 1975

7

1975

PLANINSKI VESTNIK
GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE
 IZHAJA OD LETA 1895

	S planinskega tabora na Govejku	377
Dr. ing. Rudi Rajar	Pirenejski doživljaji	380
Tone Strojín	Ni nam umrl, ne sme nam umreti	389
Stanko Dimnik	Še enkrat: Geografska imena »Kuk« odpirajo zgodovino	393
Dr. Karlo Benulič	Na obisku pri severnih sosedih Triglava ali razmišljanja na Staničevini	404
Urša Kolenc	In monte sanus	411
Ing. Svetko Lapajne	Kako je z domom na Kredarici	413
Naško Križnar	Gora	416
Erna Meško	Runež	420
Muhamed Šišić	Severna stena Botina	422
Ciril Zupanc	Ob jubileju planinskega društva Nova Gorica	425
R. Krumov	Pismo iz Bolgarije	428
Janez Volkar	Ko spomini oživijo	429
	Društvene novice	432
	Alpinistične novice	437
	Varstvo narave	439
	Iz planinske literature	440
	Razgled po svetu	442

Naslovna stran:

Pot v Planico

Foto: Jože Dolničar

Poštnina plačana v gotovini

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. — Glavni urednik: Prof. Tine Orel, naslov: 61111 Ljubljana — pošta 11, p. p. 38, odgovorni urednik: Stanko Hribar. — Uredniški odbor: Ing. Tomaž Banovec, prof. Marijan Krišelj, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Janez Pretnar, prof. Janka Ravnik, Franci Savenc, Tone Strojín, dr. Tone Vraber. — Naslov uredništva in uprave: Planinska zveza Slovenije 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri NB 50101-678-47046, telefon 312-553. — Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 100 din, plačljivo tudi v štirih obrokih, za inozemstvo 160 din (9 US \$). Oglase vodi Rado Lavrič. — Reklamacije se upoštevajo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila, navedite vedno tudi novi naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismene odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. — Rokopisov ne vračamo. — Tiska in klišeje izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

**PRIJETNO
 BIVANJE
 V GORAH
 ŽELI
 TERMoeLEKTRARNA
 BRESTANICA**

**Tovarna celuloze
 In papirja
 »Djuro Salaj«
 Krško**

proizvaja beljeno in
 nebeljeno celulozo,
 lesovino, tiskovne papirje
 ter opravlja montažo
 in izdelavo
 strojnih naprav za papirno
 industrijo.

S PLANINSKEGA TABORA NA GOVEJKU 1975

1. Govor ing. Toneta Koviča, predsednika Skupščine mesta Ljubljane

o so se pred tremi desetletji v majskih dneh v naših gozdovih in naših gorah razlegali zadnji streli iz partizanske puške, smo vedeli, da štirih let borbe za svobodo nikoli ne bomo pozabili. Na naš boj nas spominja vsak kos naše zemlje, vsako drevo, vsaka skala, vsak vihar.

Tako se veličastnim praznovanjem preteklih dni pridružuje tudi današnja osrednja slovenska planinska prireditev, združena s taborom ljubljanskih planincev in s 40-letnico planinskega doma na Govejku. Prireditev ni pomembna le za planince, ampak za vso slovensko javnost. Nikoli nismo niti pomislili, da planinstvu ne bi priznali vseh njegovih zaslug v našem boju in našem življenju. Zato tudi danes moje iskrene čestitke veljajo vsem planincem, planinskim društvom in temu taboru!

Že od nekdaj je slovenskega človeka gnala neka neustavljiva moč v območje gora. Prelepi svet pod Triglavom so si naši pradedje v davnih časih izbrali za svojo domovino. Strnjeni med griče in gore so se borili za svoj obstanek, dostikrat golih rok. Gora jim je postajala zatočišče pred sovražnikom, varovala jih je, pri tem pa oblikovala njihov značaj in miselnost. Kovala je njih življenje, njih srca so zazvenela kot jeklo. Kmalu so spoznali, da ničesar v življenju ni lahko doseči, da se je za uspeh treba boriti. Polnost narodovega življenja so dokazovali z nenehnim bojem za obstanek, za napredek, za vzvišene cilje in ga končno okronali z zmago v štiriletnem boju proti najbolj mračnim silam 20. stoletja.

Danes v svobodni Sloveniji, združeni v svobodni SFRJ, pod Titovim vodstvom uresničujemo zdavnaj zastavljene smotre. Iz revolucije je nastala in zrastle socialistična federativna Jugoslavija, ki s svojo neodvisno mednarodno politiko in z razvojem socialističnega samoupravljanja predstavlja pomemben dejavnik miru, protiinperialističnega boja in socialističnega razvoja v svetu.

Jugoslavija je vsem v svetu dokazala, da le narodi, ki so enotni in ki z jasnimi smotri vztrajajo v svojem boju, lahko zmagajo proti slehernemu sovražniku. Za zmago torej ni potrebna številčnost, temveč čista misel, jasni smotri in borbenost. Naša revolucija je odprla pot socialističnemu samoupravljanju in njegovemu uveljavljanju v praksi delavskega razreda. Uresničujemo ustavo, delavec in delovni človek je postal samoupravljaec, gradimo družbenopolitični sistem z delegatskim sistemom, vse to so tiste naloge, s katerimi danes globoko posegamo v družbene odnose. To je zgodovinsko spreminjanje družbe, to je osvobajanje dela in človeka.

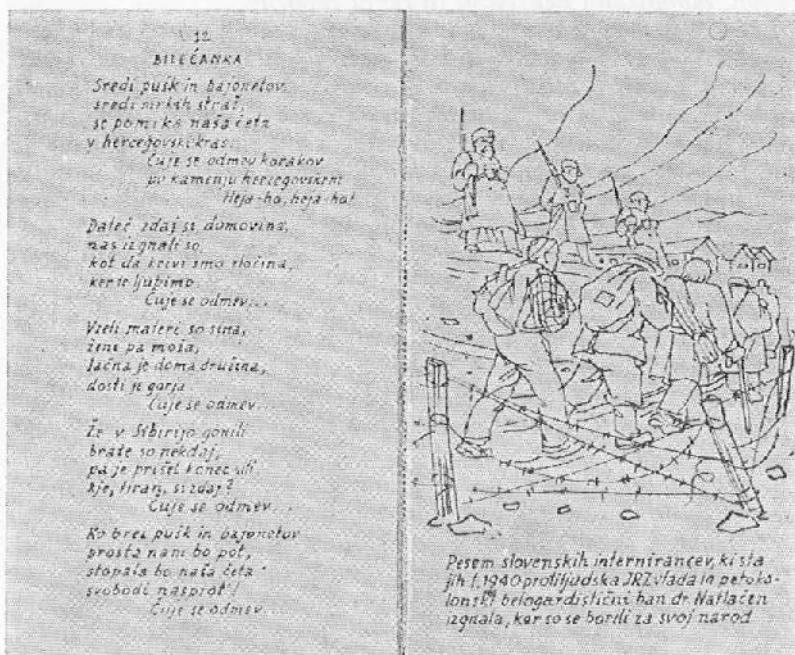
V NOB smo s svojo enotnostjo zmagovali v boju proti okupatorju in doma-
 čim izdajalcem. Prav tako danes zmaguje enotnost naših narodov in narod-
 nosti. Združeni v SZDL z Zvezo komunistov na čelu se borimo za uveljavitev
 socialističnega samoupravljanja, za uveljavljanje humanih medsebojnih člo-
 veških odnosov in za napredek naše socialistične družbe. Vsakokrat sprti
 se ob naših praznikih in ljubiteljih srečamo z dejstvom, da zmaguje tisto,
 kar je neuničljivo. To pa je ljudstvo, njegov boj, delo in ustvarjanje.

Notranje zadovoljstvo človeka odtehta veliko drugih radosti v življenju. Naše
 gore so prenekateremu našemu delovnemu človeku tista četrta razsežnost,
 v katero se lahko umakne od vseh tegob in grobosti trodimenzionalnega
 vsakdanjega življenja. V gorah so zatočišča miru, lepote, zatočišča pred
 betonom in železom, pred hrupom in drugimi pojavi atomske dobe.

Toliko bolj mora tudi skrb naše javnosti biti posvečena problemom, ki
 tarejo naša planinska društva. Planinci in z njimi vsa slovenska javnost
 je z zadovoljstvom podprla družbeni dogovor o financiranju sanacije, pove-
 čanju zmogljivosti, vzdrževanju in gradnji visokogorskih planinskih postoj-
 jank in nadelavi planinskih potov. Nujno je treba rešiti probleme, ki so
 povezani s planinsko dejavnostjo, zagotoviti ustrezne prostore za delovanje
 planinskega društva Ljubljana-matica in druge probleme.

88 000 članov, 130 slovenskih planinskih društev, v katerih je polovica čla-
 nov mlajša od 18 let, je naravna posledica ljubezni slovenskega človeka
 do naših gora. Ljubljanska mladinska pot, za katero prav danes z vodičem
 po tej poti omogočamo široko rekreacijo delovnemu človeku, je še en dokaz
 ljubezni naših ljudi do gora.

Današnja slovenska planinska prireditve, ta tradicionalni tabor planinskih

Ob 30-letnici osvoboditve. Iz »Pesmarice«, ki jo je l. 1943 izdala okrožna tehnika KPS.
 Ilustracije narisal in tekst na roko napisal arh. Vlasto Kopač. Natančnejši komentar
 je na str. 5 in 6 PV 1975

društev ljubljanskega območja je manifestacija desettisočev članov planinskih društev ljubljanskega območja. Taka množičnost v Ljubljani, zibelki partizanstva in prestolnici planinstva, je poročstvo, da se bo slovenski delovni človek, samoupravljaec, še naprej boril za napredek. Planinstva ni mogoče ločevati od revolucionarnih tradicij slovenskega delavskega razreda. Tovarišice in tovariši!

Ko danes proslavljamo naš planinski praznik v svobodnih Polhograjskih dolomitih, moramo poslati planinski pozdrav vsem slovenskim bratom za mejo. Nekateri jim še vedno odrekajo tiste pravice, ki jim pripadajo po državni pogodbi. Ne gre jim v račun, da Jugoslavija odločno zahteva samo tisto, kar bi morali že davno dati, a v 30 letih po zlomu fašizma niso uredili. Vsemu svetu moramo povedati, da smo bili vedno dosledni v boju za našo svobodo, za naše pravice, za pravice vseh tlačanih narodov — in prav tako odločno zahtevamo tudi danes, da se spoštujejo pravice, ki izhajajo iz pogodb nad poraženim fašizmom.

2. GOVOR DR. MIHE POTOČNIKA, PREDSEDNIKA PZS

redvsem pozdravljam to lepo in prisrčno zborovanje ljubljanskih in okoliških planincev v imenu Planinske zveze Slovenije in želim vsem, da bi današnji dan preživel v pravem tovariškem in planinskem razpoloženju.

Pred dnevi smo se v Ljubljani in povsod po Sloveniji na veličastnih proslavah in zborovanjih spominjali 30-letnice zmage nad fašizmom, s tem tudi naše narodne in socialne osvoboditve. S ponosom in zadovoljstvom lahko ugotavljamo, da je tudi ogromna večina slovenskih planincev v NOB častno opravila svojo domovinsko dolžnost in v vrstah NOV in POS ter v vrstah OF dala svoj delež k zmagi in osvoboditvi. Mnogi naši dragi planinski prijatelji, tovariši in znanci, s katerimi smo se pred vojno često srečevali po slovenskih gorah, so darovali svoja življenja in za vedno ostali na slavnih bojiščih po Sloveniji in širom po Jugoslaviji. Veliko zavednih planincev je bilo med ustreljenimi in obešenimi talci, med žrtvami nacističnega in fašističnega terorja v koncentracijskih taboriščih, mučilnicah, zaporih in tako imenovanih »delovnih prevzgojalščih«. Zato teh časov in teh svojih žrtev nikoli ne smemo pozabiti in tudi nikomur dovoliti, da bi zmanjševal naš ogromni samostojni prispevek k splošnemu boju antifašističnih sil za dokončno zmago nad najbolj mračnimi pošastmi novejših zgodovine. Toliko bolj moramo tudi dandanes odločno in aktivno nasprotovati vsem poskusom oživljanja fašizma in nacizma v Evropi in Ameriki, zlasti pa še pri naših bližnjih sosedih. Tega nam ne bo nikoli in pod nobenim pogojem preprečilo kakršnokoli izmikanje, šušmarjenje in histerično napihovanje. Planinci smo bili vedno za mirno, aktivno sožitje, za sodelovanje, za boljši današnji in jutrišnji svet, brez vojn, nasilja in zatiranja, vendar nikdar na račun naše svobode in naših pravic.

Slovenski planinci smo — zvesti naši patriotični tradiciji — v svoj novi statut med drugim zapisali tudi tale člen: »Namen planinskih organizacij je, da vzbujajo pri svojih članih in drugih občanih ljubezen do domovine kot socialistične skupnosti jugoslovanskih narodov in jih vzgajajo v duhu varovanja revolucionarnih pridobitev NOB, samoupravne družbene ureditve ter bratstva in enotnosti narodov in narodnosti Jugoslavije.«

Tega nikdar in nikoli ne pozabljamo, zavedamo se, kakšni so temelji in korenine, iz katerih je zrasla nova, močna, bratska, samoupravna, svobodna in ponosno neuvrščena Jugoslavija.

Zborujemo tu na Govejku v neposredni bližini Polhograjskih Dolomitov. Po teh hribih sta leta 1941 potegnili Hitler in Mussolini mejno črto med krvavim tretjim rajhom in »svetim«¹ rimskim imperijem. Meja je bila takrat tudi na Možicu, na Črni prsti, na Spodnjih bohinskih gorah, na Prehodavcih, na Kanjavcu, na vrhu Triglava, na Razoru, Majstrovki, Travniku in Jalovcu. Takrat so nacistični okupatorji (ki so bili — mimogrede — po večini iz Koroške) napisali na pošne znamke »Triglav deutsch für immer«² in na naše planinske domove imena večine germanizatorskih potujočevalcev iz časov, ko so gradili velikogermanski most na Jadran. Tega nikoli ne smemo pozabiti in nikoli

odpustiti. Kajti vse, kar se je takrat dogajalo in kar so z nami nameravali, je bila – nič manj in nič več – kot smrtna obsodba vsega slovenskega naroda, ki so ga hoteli za vedno fizično zbrisati s površja zemlje.

Toda tu v Dolomitih ni bila samo imperialistična meja delilka. Tu je bilo ob neposredni bližini uporniške in ilegalne Ljubljane, tega mesta heroja, tudi **prvo osvobojeno ozemlje v Sloveniji**, tu je bil CK ZKS, tu je bila OF, tu in naokrog po Poljanski, Selški dolini in na Cerkljanskem pa po vsej Sloveniji je bila OF, je bila Rašica, so bile Dražgoše, je bilo Pohorje s svojim bataljonom, je bil Kočevski Rog, so bili tudi naši partizanski odredi, brigade, divizije. Te so končno pregnale okupatorje z vsega slovenskega ozemlja in osvobodile tudi Trst, Gorico, Celovec, Ziljsko dolino! In tu v Dolomitih je bila tudi zgodovinsko – usodna, odrešilna ter vse svobodoljubne narodne sile povezujoča odločitev »Dolomitske izjave«, da se pod vodstvom KPS vsi povežemo in odpravimo vse jalovo meščansko strankarstvo in strankarske prepire, ki so toliko let uničevali in zatirali slovenski narod in druge jugoslovanske narode, predvsem pa delovne ljudi, končno pa tudi uničili in zaprli državo in svobodo, ki jo je potem edina bila sposobna izbojevati splošna narodna vstaja pod vodstvom KP in tov. Tita. Odločno nasprotujemo vsem smešnim poskusom rehabilitacije prepirljivega strankarstva in ustvarjanju nekih zamaknjenih filozofsko popleskanih iluzij o tako imenovani »narodni spravi« in o tem, kako bi nam bilo spet dobro, če bi se lahko spet strankarsko prepirali.

Poglejmo samo k sosedom, kar je npr. v 30-letih svoje absolutne vladavine v Italiji naredila »democrazia cristiana« za Slovence na Tržaškem, na Goriškem in predvsem še v Slovenski Benečiji. In kaj je naredila za Slovence na Koroškem avstrijska katoliška in heimatdienstovska volkspartei, da o jalovi Kreyskijevi in Wagnerjevi tako imenovani socialni demokraciji sploh ne govorimo!

Vsem tem najnovejšim prerokom in prežvekovalcem svojega strahu prav iz teh Dolomitov kot pred več kot 30-letji odločno kličemo tudi danes: Nikoli več! Predrago smo morali plačati svojo svobodo, da bi nam jo še kdo smel zakobebekariti!

Slovenski planinci se povsod aktivno pridružujemo splošnemu naporu naše samoupravne socialistične družbe, da bi še bolje uredili našo novo svobodno domovino. Lahko smo veseli, ponosni in zadovoljni, da so se izpolnile najbolj vroče želje in sanje naših prednikov – ustanoviteljev SPD in mnogih preteklih planinskih rodov in rodoljubov.

Živimo, delamo in se veselimo na svobodni, složni, ljudski in srečni slovenski zemlji! In kadarkoli nam bo hudo ali bomo kratkovidno nezadovoljni hoteli pogodrnjati ali se nesmiselno prepirati, se spomnimo tako kot letos na mračna polpretekla leta, na našega Prešerna in njegove »sužnje dneve« pa na tisto: »Sloga jači, nesloga tlači«

Prepričan sem, da bomo tako potem lažje, bolj veselo, optimistično, složno in samozvestno delali, ustvarjali in gledali v obraz tudi naši bodočnosti.

PIRENEJSKI DOŽIVLJAJI

DR. ING. RUDI RAJAR

ončno še zadnjič pogledam, če je avto zaklenjen, potem pa naloživa nahrbtnika in odideva. Hvala bogu, sedaj si res lahko oddahneva – za nama je 1600 km poti, za nama službene obveznosti v Toulousu, ki so mi žrle živce. Sedaj sva spet sama z gorami, tu bova spet uživala, se sprostita in odpočila.

Pot se složno vije v strmino. Dve uri hoda je do bivaka, do noči ga bova dosegla brez težav. Jutri pa Pic du Midi d'Ossau! Končno se mi bo le izpolnila davna želja plezati v tem impozantnem vrhu. Kdaj sem prvič slišal zanj? Da, to je moralo biti leta 1963. Takrat sem bil samo planinec, alpinizem me še ni prevzel. Toda tudi takrat je bilo lepo.

Neskončno dolga vožnja z vlakom. Dve neprespani noči. Uradni sprejem v hidravličnem laboratoriju v Toulousu. Dvomesečna zanimiva praksa. Nebogljenost ob prvem obisku tuje dežele. Plahost ob prvi uporabi tujega jezika, nato pa veselje ob spoznanju, da se lahko čisto dobro sporazumevam. Velika želja, ki me kljub praznemu

študentskemu žepu spremlja med vsakodnevnim delom v laboratoriju: prvič obiskati tuje gore, videti tuje vrhove, se povzpeti nanje.

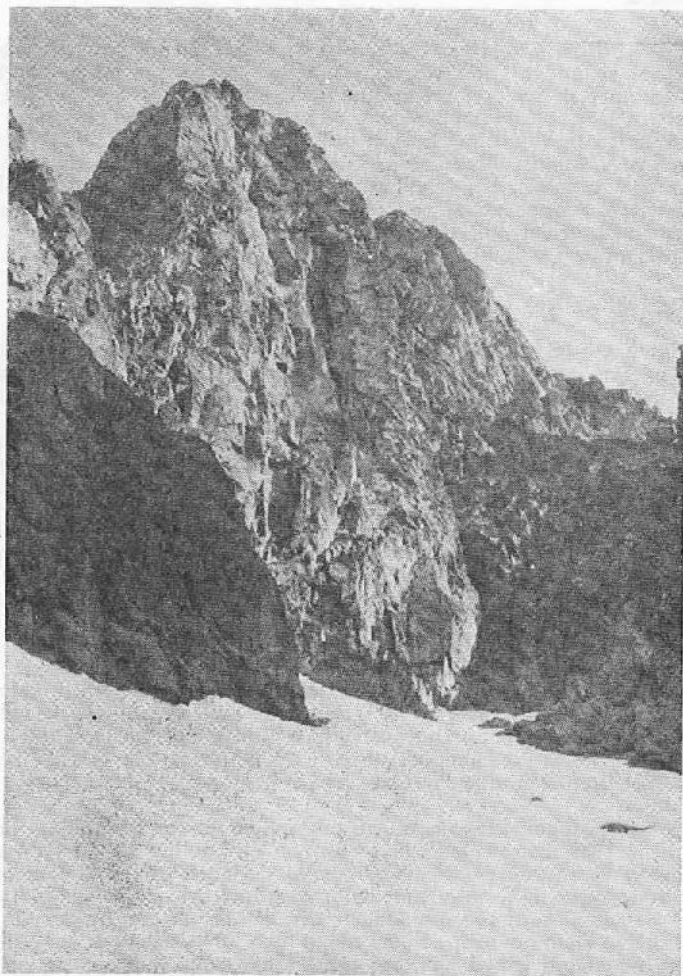
Šele zadnji dan prakse, ko dobim nekakšno plačo, se odločim. Popoldne kupujem hrano, pripravljam borno planinsko opremo in študiram zemljevide. V Andoro pojdem, tam je vse polno vrhov, na enega se gotovo povzpnem.

Naslednje jutro stojiva s prijateljem ob cesti z dvignjenim palcem. Zadnji hip se je odločil, da gre z menoj. Rahlo dežuje, toda – sedaj ali nikoli – vremenska napoved je dobra. Osem osebnih avtomobilov in ves dan, toda proti večeru sva v Andori. Zanimivo mesto, turistična znamenitost. Toda nebo se jasni, peš jo z užitkom mahava proti vasi Ordino, kjer bo sijajno izhodišče za naskok na Pic de Casamagna. Po poti si ogledujem moje prvo tuje gorstvo. Zanimivo, lepo, toda ni dvoma, da so naši Julijci in Grintovci lepši. Seveda pa je treba videti tudi tuje gore, saj drugače svojih še oceniti ne moreš.

Voznik spačka, ki sam od sebe ustavi, nikakor ne more razumeti, da nočeva z njim. Res bi bilo škoda tako lepega večera v čistem zraku!

Že ves dan naju skrbi prenočišče. Prave planinske kože tu ni, hoteli pa so gotovo strašno dragi. Ko se približava hotelu, nama hoče nekašen »lift-boy«¹ iztrgati iz rok torbi, midva pa se vsa v grozi puliva z njim. Kaj, če bo tu predrago? Pa še napitnino bo hotel imeti! Nič ne pomaga, privleče naju noter. Cena je na srečo še v okviru najinih finančnih možnosti. Takoj se zavlečeva v sobo, da naju ne bi »morili«² s kakšno večerjo.

Tako si želim priti na vrh, da kar slabo spim. Ob prvem svitu se že oblačim. Nočem napraviti niti najmanjše napake, ki bi me lahko stala vrh. Na cesti sprašujeva ženico za pot na Pic de Casamagna. Nekaj časa naju debelo gleda, potem pa naju pelje

Pic du Midi d'Ossau,
jugovzhodna stena

Foto R. Rajar

prek cele vasi in nama ponosno pokaže – hotel Casamagna! Pa le nekako najdeva pot. Ko se ob desetih v prelepem vremenu bližava vrhu, šele začutim, da nama ne more več uiti in napetost nekoliko popusti. Gora je le kakih 200 metrov nižja od Triglava, je pa zelo lahka, skoraj do vrha porasla s travo. Nič zato! Na vrhu se nama odpre fantastičen razgled. Nebo se je ponoči izčistilo kot kristal. Zelena pobočja, modra jezera, v daljavi pa ostri, zasneženi vrhovi. Do sedaj sem mislil, da so vsi Pireneji krotki kot naš Stol ali Golica. Toda ti vrhovi so bolj podobni Špiku ali Jalovcu. Tako daleč so in tako nedosegljivi, da me prime strašna želja splezati tudi nanje.

Šele enajst je ura, pa sva že na cilju, skoraj spočita ob idealnem vremenu. Pogled se mi ustavi na bližnjem vrhu, karta mi pove, da je vmes sedlo, le tristo metrov niže, vrh sam pa je visok 2911 metrov. To je odločilno. Otročje se veselim, da bom prvič stopil na vrh, ki je višji od Triglava.

Prijatelj odide proti dolini, jaz pa ves srečen odstavam po grebenu proti moji gori. S sedla proti vrhu je treba nekoliko poplezati. Strašno sem previden. Tod ljudje zelo malo hodijo v gore in lahko bi trajalo več dni, preden bi me prišli iskat, če bi se mi kaj zgodilo. Pa sem že ob dveh na vrhu. Redkokdaj sem bil tako srečen. Občutek, da sem nekje v daljnih, neznanih gorah, pa ta neverjetni razgled, me čisto prevzameta. Kar ne morem dol. Spet in spet se oziram proti ostrim, veličastnim vrhovom v daljavi.

Le katere gore so to?

Ko se zvečer peljem z veselo družbo proti Toulousu, sprašujem, kako se imenujejo tiste zasnežene gore. Pic du Midi d'Ossau da bo, mi odgovorijo. To je najbolj alpska gora v Pirenejih. Takrat sem prvič slišal zanj, pozneje pa še večkrat. Ali se mi bo jutri po devetih letih želja le izpolnila?

Počasi grizeva kolena. Nahrbtnika sta težka. Pa nič zato. Le vreme me skrbi. Kljukasti cirusi se že ves dan vlačijo po nebu. Morda pa bo le vzdržalo vsaj še do jutri. Moram priti na vrh, predolga je bila pot in prevelika želja. Lep vrh je to, gledala sva ga že iz avtomobila. Kar ves drugačen je kot vse gore okrog njega. Kot bi Skrlatico postavil med Polhograjske Dolomite. Ampak tega vrha nisem mogel gledati takrat v Andori. Predaleč je. Seveda, tisti ljudje, ki so mi to pripovedovali, niso bili nobeni planinci, kaj šele alpinisti. Slišali so pač nekoč o tej lepi gori, pa so zinili tjavdan. Ampak sedaj poznam Pireneje že bolje od marsikaterega Francoza. Nisem zaman preživel pol leta v tem koncu sveta. Oktobra 1968 sem spet izstopil na železniški postaji v Toulousu.

Samo pet let starejši sem bil kot ob prvem obisku, pa vendar čisto drugačen. Zrelejši, bolj samozavesten. Ni me bilo več strah tuje dežele in tujega jezika. Človek se vsega privadi. Toda bil sem nesrečen, zagrenjen. V enem letu ne ozdraviš bolečine. Iskal sem pozabljenja v delu, ob sinu, toda videl sem, da sem se še najbolje zdravil v divjih samotah Magliča in Durmitorja, v višinah Ararata in skrivnostnih stenah Taurusa. Morda sem tudi zato prišel na polletno specializacijo v Francijo. Tokrat sem bil opremljen: nahrbtnik, dereze, spalna vreča, planinska obleka, celo dobre stare smuči so morale preromati dolgo pot.

Čez teden sem bil zakopan v delo. Toda sobote in nedelje so bile moje. Težko je bilo najti družbo. Francozi so me precej razočarali. Prve dni so mi strašno razlagali o skupnih zimskih pohodih, kar sami so se ponujali z vseh strani. Ko pa so videli, da resno mislim, so se potegnili vase in odhajali sami. Nisem se hotel siliti. Morda ne verjamejo, da je Jugoslovan sposoben za kakšno težjo turo.

Pa sem našel dobrega, starega Rogera. Peljal me je v klub »Escagorol« (starinska beseda za polža) in tam sem se na mah dobro počutil. Pisana družba, stari in mladi, moški in ženske so se zbrali. Niso bili nobeni ekstremisti, celo alpiniste bi jih težko imenoval, toda bili so ljubitelji narave v pravem pomenu besede.

Najbolj se spominjam naše prve ture. Konec oktobra je, prejšnji teden je v gorah baje že snežilo, zato ne upam preveč, da bi mi uspelo osvojiti kak vrh. Toda nič zato. Videl bom Vzhodne Pireneje, hodili bomo po svežem zraku in prijetno bo v veseli družbi.

S tremi osebnimi avtomobili se odpravimo v soboto opoldne. Današnji cilj je bivak na višini 1800 metrov nekje nad mestom Mt. Louis v provinci Pyrénées Orientales. Zame bado to seveda povsem novi tereni, že zato sem dobre volje. Spotoma še kupimo hrano. Všeč mi je ta način: denar za hrano družno zberemo, prav tako za bencin.

Po stranski cesti se vzpenjamo z avtomobili in ko si ogledujem kopaste vrhove, se mi zaidijo kljub novozapadlemu snegu tako lahki, da me spet zgrabi velika želja povzpeti se na enega izmed njih. Saj grem lahko sam, kajti slutim, da drugi v teh razmerah

ne bodo rinili preveč visoko. No, saj tudi sam pri nas doma v novozapadlem snegu kar zagotovo ne bi silil na kakšne vrhove. Ampak jaz se sem najbrž ne bom nikdar več vrnil. Torej jutri ali nikoli. Seveda, če bo šlo.

Kmalu je na cesti preveč snega, avtomobili ostanejo ob njej, nahrbtniki romaajo na rame in že gazimo dalje. V temi tipamo proti bivaku, toda ko pridemo do na pol podrte pastirske bajte, se ustavimo. Kaže, da nihče ne pozna dobro poti in dalje bomo šli jutri jutraj. Jezi me, kajti jutri bo še več hoje, težko bo kaj z vrhom. Kljub mrazu in strašnemu dimu, ki ga povzroča ogenj na odprtem ognjišču, lahko občudujem francosko gurmanstvo. Ko jemo juho, se bašemo s kruhom, kajti ne bi rad ostal lačen. Ko pa se že spravljam spat, začnejo peči ogromne zrezke. Le z veliko težavo pospravim svojega. Ampak potem je na vrsti pire krompir. Čez nekaj časa privlečejo na dan tatarski biftek. Ob dobrem vinu se nato pred mojimi zaačudenimi očmi in žal prepolnim želodcem zvrstijo še solata pa kolači, nato cela gora sirov, ob koncu pa še jogurt in sadje. Pa vse čisto lepo počasi in tudi pijan ni nihče, čeprav leže ob koncu pri steni že štiri prazne steklenice. Ura je že polnoč, ko zlezem v spalno vrečo.

Zjutraj me zbudi krasen dan. Vsi lenarijo, vidim, da ne bom nikogar pridobil za turo. Pogled mi pade na Pic du Reco, ki je komaj nekaj nižji od našega Triglava, zdi pa se mi nekam sumljivo blizu. Saj snega ni padlo več kot dvajset centimetrov. Zdi se mi, da me francoski kolegi kar razumejo, da gre sam na vrh. Dobili se bomo popoldne v bivaku, ki se od tukaj že vidi. Samo previden naj bom, da se mi kaj ne zgodi. Jasno, vem, da ne smem počenjati neumnosti, če sem sam.

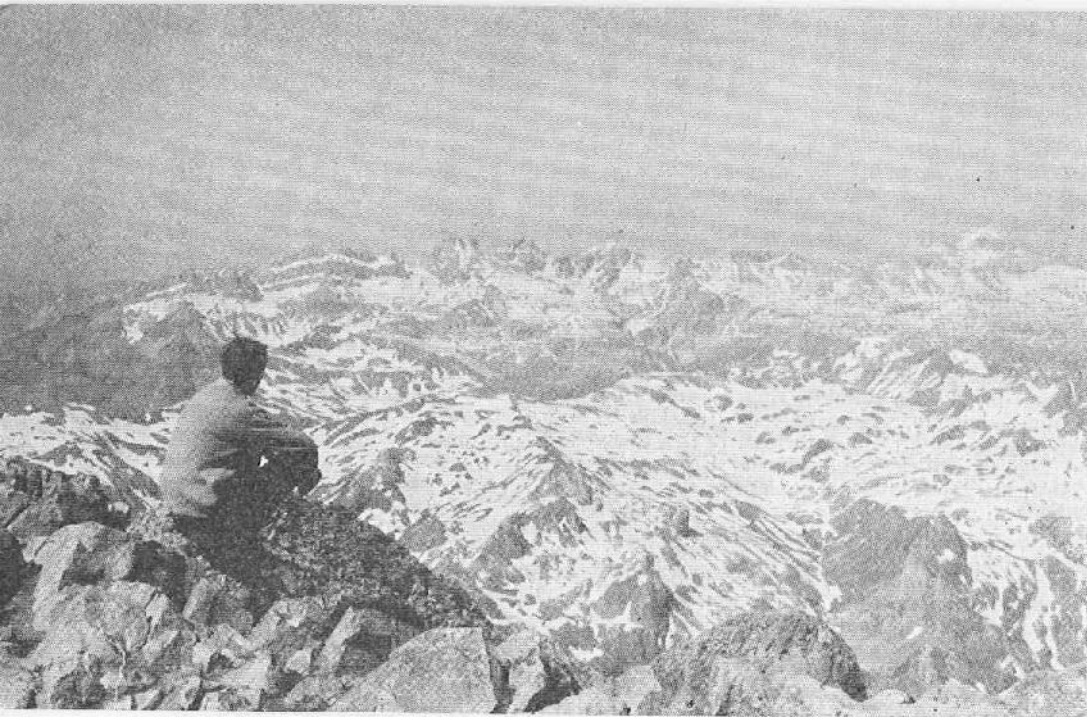
Kar razganja me, ko se zaženem v breg. Boljši občutek imam, ker sem sam. Hitro lahko hodim, pa tudi odnehal ne bom tako kmalu, kot bi najbrž drugi. Končno se počutim spet čisto prost in srečen. Kaj zato, če gazim po zametih, kondicije imam dovolj.

Toda nenadoma me zvije v trebuhu, da kar obstanem. Seveda, sinočnja večerja je bila za moj želodec prehuda. Komaj se vlečem dalje. Ali bom zaradi svoje neumne požrečnosti res ob vrh? Kaki dve uri se vlečem kot v hudih sanjah dalje in le trma mi prepreči, da bi se vrnil. Potem pridem v gozd, kjer se moram prebijati po zelo strmih pobočju skozi zamete, ki segajo včasih do prsi. Komaj kaj napredujem. Na srečo gredo kmalu vse včerajšnje dobrrote iz mene in napor mi spet spravi telo v normalno stanje. Preko gozda me žene samo zavest, da me zgoraj čaka spihan greben, kjer bo hoja bistveno lažja. Res, ko se nekako pretolčem do njega, se mi zdi, da se mi je vrh, ki mi je že uhajal, spet približal. Po grebenu sijajno napredujem in spet uživam. Razgled je lep, toda gore so tu mnogo bolj ustvarjene za smučanje kot za plezanje. Da, tod preko bi bile fantastične turne smuke. Le greben proti vrhu se mi zdi nekam oster in obložen z opastmi. Bomo videli.

Sveži sneg se lesketa pod kristalnim nebom, ko dosežem greben. Da, opasti so nekoliko nevarne. Če bi bila dva, z vrvo, potem bi bilo vse skupaj igraca, tako pa... Pamet mi govori, naj se vrnem, sin me čaka doma. Ampak srce mi ne da. Tik pod vrhom, ki me je stal toliko truda in ki sem ga tako težko pričakoval, pa da bi obrnil? Pamet, pamet, si prigovarjam, v gorah jo najbolj potrebuješ, če hočeš dočakati starost. Ko že sklenem, da se bom vrnil, zagledam lep prehod, po katerem bi se dalo najtežavnejši del grebena obiti. Tam gre res dovolj varno in po enournem počasnem napredovanju sem na vrhu. Hura! Pa glej ga spaka! Saj se greben še enkrat spusti, naprej pa se vzdigne v nov vrh, višji od tega. Res mi karla pove, da stojim na Pic du Reco Petit, naprej pa vidim Pic du Reco Gros. Ogledujem si greben. Nak, tule pa ne bo nič. Dovolj je bilo, ne bodi lakomen!

Debelo uro sedim na vrhu na toplem soncu. Pod mano leže zelenkasta pobočja gora, okrog mene kopasti vrhovi z belimi kapami. Mesteca Mt. Louis leži pod menoj kakor na dlani. Menda ima to mesto tako izredne vremenske razmere in sončno lego, da je v njem laboratorij za pridobivanje sončne energije. Med tednom si ga lahko celo ogledaš, danes pa je žal zaprt. Proti vzhodu iščem Sredozemsko morje. Ne, predaleč je, kakih sedemdeset kilometrov zračne črte. Kakšna pa je Španija? Nič posebnega, tu ne vidim nobene razlike od Francije. Spomnim se, da stojim z eno nogo že v Španiji. Nalašč stopim še z drugo preko grebena. Tako, bil sem v Španiji, in to brez vize! Prav jim je Špancem, zakaj pa mi je niso hoteli dati, ko sem zanj prosil v Toulousu!

Ej, potem sem še dostikrat bil v Pirenejih z »Escagorolom«. Roger me je vedno obvestil, kadar so se kam odpravljali. Ta preprosti človek je bil zame najboljši Francoz, kar sem jih srečal. Ko je padlo dovolj snega, je klub prirejal zelo poceni izlete z avtobusom na precej oddaljena smučišča. Spet sem bil v Andori, tokrat s smučmi, pa v St. Laryju, ki leži v Centralnih Pirenejih, ali pa v Superbagnères, v provinci Hautes Pyrenées. Seveda pa sem jo vsakokrat še sam mahnil na najbližji vrh, da sem si ogledal značaj vseh teh gora, pa čeprav se mi je kar srce trgalo, da ne smučam, ko pa sem imel plačano celodnevno karto. Visoki Pireneji so pa mnogo zanimivejši. To so kar precej alpski vrhovi in pozimi sam nisem imel kaj dosti iskati tom okrog. Tudi zanimive plezalne stene so menda tam. Od daleč sem nekoč z nekega vrha videl tudi najvišji

Pireneji so ustvarjeni bolj za turno smučanje

Foto R. Rojar

vrh Pirenejev – 3404 metrov visoki Pic d'Aneto. Enkrat pa sem iz daljave videl tudi svoj vrh, Pic du Midi d'Ossau. Njegov soimenjak, Pic du Midi de Bigorre, ni nič v primeri z njim. Znan je res bolj, vendar le zato, ker je na njem zelo dobro opremljena vremenska opazovalnica. Ampak kakšna gora je to, če se lahko skoraj do vrha pripelješ po cesti! »Na moj vrh pa moram enkrat priti,« sem takrat spet sklenil. Toda vseh šest mesecev se mi ni nasmehnila sreča. Zato sem pa danes tu, pod tabo. Torej jutri...

Pot se prevesi preko grebena in prvič zagledam svojo goro od blizu. Pravzaprav sem rahlo razočaran. Pri nas bi takle vrh ne bil kaj zelo posebnega. Res pa tule med kopastimi vrhovi bode v oči. Da, spet vidim, kako lepe gore imamo doma. Pogled mi pade na južno steno. Čeprav po srcu nisem pravi alpinist, me stena močno zamika. Skala je menda zelo trdna, granitna. Zanimivo se bo pomeriti. Z Lenčo sva v vodiču že odkrila lepo smer, ki bo ravno pravnja za nju; četrte do pete stopnje, višina je sicer le tristo metrov, ker pa nisva posebno dobro vplezana, bo za naju kar dovolj!

Bivak je nekam zanemaren. Nekaj francoskih alpinistov kuha večerjo. Res, prekleto umazano je vse skupaj! Saj tudi pri nas doma ni vse krasno ampak moram reči, da sem v svetu že večkrat videl, da smo mi, »zanikrni Balkanci«, pravzaprav precej bolj čisti od marsikaterega »kulturnega« naroda. Če se samo spomnim Toulousea. To je menda najbolj umazano mesto, kar sem jih kdaj videl. Kanalizacije imajo urejeno samo ob večjih ulicah, pri stranskih ulicah pa odpadke tečejo kar iz hiš in nato ob robu pločnika. Pomije, olupki, smeti – vse skupaj pošteno smrdi. Včasih pa greš po ulici, ko ti nenadoma puhne v zadnjico pena iz pralnega stroja. Pa da ne govorim o tem, kako vse mečejo meni nič tebi nič po tleh! Je pa naša Ljubljana res bela v primeri s tem. Sicer pa tudi opevani Angleži niso najbolj čisti. Na Lofotih, kjer smo stanovali ob morju v ribškem skladišču, smo sprva zaman ugibali, odkod ob jasnem vremenu tenak curek mimo našega okna, v prvem nadstropju, nato pa smo se spomnili, da nad nami stanujejo angleški alpinisti.

Ob dobri večerji pozabiva na predsodke, nato pa kar takoj prijetno zaspiva. Vsaj obzirni so, tile Francozi. Ne zbudiva se več, ko prihajajo spat.

Zjutraj smo že ob petih vsi po vrsti na nogah. Tudi drugi gredo plezat. Prav, vsaj nekoliko bolj varna se bova počutila. Skupaj z navezo iz Pau-ja se vzpenjava po snežišču proti steni. Spotoma še in še gledam v nebo. Že altostratosi zakrivajo sonce, okrog nekaterih vrhov se vlečejo megle. Ko sva pod steno, se vse skupaj le nekoliko razkadi. Toda zdi se mi res malo verjetno, da bi danes vreme še držalo. Greva ali

Tudi v Španiji so lepe gore

Foto R. Rajar

ne greva v smer? Prekleta, ura je že deset, v opisu piše, da je smeri za šest ur. Da bi nama pod vrhom treskalo okrog ušes, tega se pa res že od nekdanj bojim. Pamet v rokel. Ne, da bi se kar obrnila pa spet ne! Čisto blizu se začne lažja smer, težavnostna stopnja tri plus, čas plezanja tri ure. Ta smer sicer sploh ne bo noben podvig ampak to naju prav malo briga. Saj plezava le za lastno veselje. Tri ure pa bo vreme menda le še držalo.

Pa se takoj na začetku zaplezava, ne najdeva pravega vstopa. Pravzaprav naju zavede francoska naveza, ki je vstopila v to smer, pa midva prepozno ugotoviva, da sta narobe vstopila, in midva seveda za njima.

Skoraj je že poldne, ko sva res v pravi smeri. Vreme daje še nekako dovolj optimistično podobo, razen tega pa sva sedaj že tako besna, da ne bi odnehala, če bi se tudi že ulilo. Napredujema kar dobro. Skala je dovolj trdna, le precej bolj gladka je kot naš apnenec. Tudi težave ustrezajo opisani težavnostni stopnji. Le mestoma je malo težje, razčlemba so sicer goste ampak vsi skladi so nekako obrnjeni navzdol. Treba je pošteno paziti, včasih se hoče utrgati cel skalnati blok. Kline pa zabijeva le na stojščih. Varujem, varovan sem na dveh klinih. Ali je to pretirana previdnost? Včasih nisem mogel razumeti starejših alpinistov, zdelo se mi je, da pretiravajo. Ampak kolikor več doživiš, toliko bolj si previden. Razni doživljaji ti pokažejo, kako majhna napaka te lahko včasih stane življenje. Ravno tu, v Pirenejih, sem prvič občutil smrtni strah, ko se mi je pred očmi odpeljal prijatelj v prepad. Bilo je grozno.

Proti koncu zime v Toulousu od nekoga izvem, da Club Alpin Français prireja večkrat turne smuke. Tega sem si najbolj želel vso zimo, pa moji prijatelji pri Escagarolu niso bili nič kaj preveč navdušeni smučarji. Saj so ti Pireneji res kot ustvarjeni za turne smuke, zame pa je sploh ta šport prvi na svetu. Na sestanku kluba se nekako vrinem med tri mlade ljudi v spacku. V soboto odrinem. Cilj je Pic d'Annie, vrh že kar blizu Atlantskega oceana. Spet novi tereni, to je več kot krasno. Ampak do tja je z avtomobilom celih tristo petdeset kilometrov. Tovariši se ravno pogovarjajo, kako krasno lego ima Toulouse, češ le sto petdeset kilometrov do najbližjih gora in le dvesto do morja. Ej, spet se spomnim naše dežele! Kako smo lahko šele mi srečni! Kje pa še imajo trideset kilometrov do gora in sto do morja? Ko jim to povem, me nekam postrani gledajo. Kot bi mi prav ne verjeli. Kaže, da nimajo najboljšega mnenja o meni. Le zakaj? Res, da so to pravi alpinisti, ampak tudi pri nas znamo plezati. Ko naštevam uspehe naših alpinistov v Centralnih Alpah, Kavkazu in Himalaji, prvič začutim, da je nekako le prav, da se podpira naš ekstremni alpinizem. Tu šele začutim, da je nek narod cenjen po tem, kaj vse je sposoben preplezati.

Po peturni vožnji se ustavimo na stranski cesti in zavijemo proti zavetišču. Kako čist gorski zrak! Še danes se spominjam, kako božansko sem spal tisto noč. Že nekaj mesecev ne tako. Kako bi tudi dobro spal v kletnem stanovanju ob hudo prometni ulici v Toulousu? Zrak je bil tam kar gost od bencinskih hlapov, da o hrupu ne govorim. Če bi tam moral živeti nekaj let, bi me verjetno kar pobralo. Cele noči sem se samo premetaval brez sna po postelji. Še sine ni mogel spati; sredi noči se je prebujal, kar se doma ni nikoli zgodilo.

Naslednje jutro sem strašno razočaran. Zunaj rahlo prši dež. Pa tako sem se veselil! Nič ne bo s turno smuko, nič z vzponom na Pic d'Annie. Nekaj časa se prekladamo po hiši, potem pa se nekdo spomni, da gremo vsaj na bližnji vrh. Štirje smo takoj zato. Vidi se, da so to res alpinisti, Escagarolovcev ne bi za nobeno ceno spravil ven na ta dež. Brez smuči, le s palicami se odpravimo po pobočju. Mrzlo piha, megle se podijo okoli nas, sneg pa je kar precej trd – treba je paziti, skoraj vsi smo v gladkih smučarskih čevljih.

Proti vrhu prečimo neroden kamin. Zaledenelo je. Toda skale ob robu ponujajo popolnoma zanesljivo oporo za roke.

Na vrhu smo. Po eni strani nimamo nič od tega. Veter, megla, dež, nobenega razgleda. Pa vendar smo boljše volje, ko se vračamo. Vsaj razgibali smo se, pregnali smo tisto leno čemernost, ki se nas je že prijemala v koči. Pa le ni bila nedelja čisto stran vržena.

V kaminu najmlajšemu pred mano zdrzne. Toda ima neverjetno srečo. Še preden se pošleno zavemo nevarnosti, ga najnižji drži za vetrovko, sam pa visi z levo roko na velikem oprimku. Sreča! Niti ne vidi se, kam bi se odpeljal. Drug drugemu vele-vamo previdnost.

Kamin je za nami, nekaj časa ni nobene nevarnosti. Potem je še en kratek horizontalen prehod, ki je nekoliko strm. Sekam stopinje v sren in se opiram na palici. Tedaj zaslišim za seboj prestrašen krik: najmlajšemu je spet spodrsnilo in v hipu me prešine,

Levo: Megle na vrheh; desno: Razgled z vrha Pic du Midi d'Ossau

Foto R. Rajar

Še en pogled z vrha Pic du Midi d'Ossau

Foto R. Rajar

da je izgubljen, če se sam ne ustavi. Drsi po trebuhu, palici mu visita na zapestjih. Mrzlično iščem po spominu francosko besedo za palico. »Les batons, les batons,« mu kričim, pomagati mu ne morem prav nič, tudi sam zelo slabo stojim. Toda njegov pogled, poln groze, govori, da si ne more pomagati, okamenel je, ves razum in celo refleksi so odpovedali. Samo steklene oči so ga, ko izgine za robom.

Zdi se mi, da sem tudi jaz okamenel, nekaj trenutkov se sploh ne morem ganiti. Zdi se mi, da bi ob najmanjšem premiku tudi jaz zdrsnil. To je grozen občutek. To pobočje, ki se mi je še pred nekaj trenutki zdelo skoraj nenevarno, se mi zazdi nemogoče premagati, čeprav imam le nekaj korakov do roba. Zavem se, da je tudi z drugimi tako, kajti nihče se ne premakne. Šele po dolgem času zberem vso svojo voljo in skušam odgnati nesmiselno grozo. S tresočimi nogami zasekam novo stopinjo. Ko ne zdrsnem, se mi počasi vrne samozavest. Silno počasi in previdno se zvlečem na rob, nato pa nekako pridemo na melišče, kakih sto metrov niže, kjer strmina poneha. Najdemo ga tam. Po glavi je strašno potolčen, toda še živi. Dva tečeta v kočo, dva ostaneva ob njem, zavijeva ga v vse, kar se da, da nezavesten ne bi zmrznil. Čez eno uro se vrnejo štirje, prenesemo ga do koč. Helikopter že čaka, pelje ga direktno v bolnišnico v Toulouse. Zvečer nam pri vходу v bolnišnico povedo, da je že umrl.

Lenča je že pri meni. Seveda, ona lahko pleza hitreje, če se ji odkruši skala, to še ne bi bilo usodno.

Plezam dalje. Smer poteka sedaj po grebenu. Ne more biti več prav dosti do vrha. Osredotočim se na plezanje. Vedno tri točke, si dopovedujem. Vsako skalo udarim z dlanjo, preden se obesim nanjo, da vidim, če drži. Kot prvi si ne smem privoščiti prav nobene napake, če ne bo tako kot takrat z onim... Proč s takimi mislimi! Če bi večkrat mislil na take stvari, bi že davno nehal plezati, morda celo hoditi v gore. Danes ne uživam v plezanju. Preveč sem nervozen zaradi vremena. Sedaj še ni videti prehučo, toda vrhovi so že vsi zadelani z oblaki. Rad bi plezal čisto počasi in z užitkom. Toda danes se mi mudi. Neprijeten občutek, ko veš, da se ti sploh ne bi smelo muditi, po drugi strani pa hočeš čimprej izplezati. Še sreča, da nisva šla v težjo smer. Tu gre pravzaprav strašno hitro. Kaže, da se bo greben vsak hip položil.

Spet zabijem dva klina in varujem. Lenča je hitro pri meni in da bi pridobila na času, mi samo pusti nahrbtnik in pleza dalje. Kmalu mi vsa dolžina spolzi iz rok. »Daj hitro Rudi, tu že nekaj prasketaja,« se mi oglasi od zgoraj. Kaj bi prasketalo, si mislim, strah ima velike oči.

Toda ko sem na grebenu, nenadoma začutim na zapestju nekakšno zbadanje, lasje, ki gledajo izpod čelade, pa se mi hočejo postaviti pokonci. O, prekleto, zrak je že nabit

z elektriko. Okrog vrvi in klinov pa res prasketa. Popade me hud strah in komaj se prisilim, da razumno premislim, kaj bi bilo najpametneje storiti. Dol, samo dol, mi gre po glavi. Toda nazaj po grebenu bi bilo nesmiselno, predolgo bi trajalo, medtem bi se že lahko razbesnela nevihta. Na srečo mi pogled pove, da sva že izplezala, da je greben do vrha čisto lahek. Torej gor, čeprav se mi upira. Hitro se razveževa, pograbiva vrv in že dirjava proti vrhu. Čedalje huje vse prasketa. Seveda, še vedno sem ovešen s klini in vponkami. Hitro jih zmečem s sebe in zabrišem pod skalo. Vse skupaj je vredno celo premoženje, toda sedaj mi je to prav malo mar. Glava je več vredna od vsega železa na svetu. Morda pa se jutri vrneva ponje. Tečem mimo vrha. Tam je zasajena železna palica. Vse prasketa, ko v grozi dirjam mimo nje. Najhuje je to, da je normalna pot na vrh še vedno smer, ocenjena z dva plus, poleg tega pa prav nič ne vem, kje poteka. Preklete, ali jo bova sedaj še iskala prav tu, na vrhu? Tečem naprej in mrzlično iščem sestop. Oddahnem si, ko zagledam snežišče in gaz v njem. Nekaj časa bova lahko kar dirjala dol in verjetno bova kmalu iz najnevarnejšega. Tečem nazaj in zavpijem Lenči, da sem našel pot. Kdaj bo usekalo? Tedaj šele pomislim, da še nikjer po sosednjih vrhovih ne grmi. Bi bilo pa navsezadnje tudi čudno, če bi prva strela počila ravno naju! Ko dirjava navzdol po snežišču, me groza počasi zapušča. Preden se začne plezarija, sva že tako nizko, da prasketanje poneha. Šele sedaj zvijeva vrv in nato še vedno nekoliko nervozna plezava navzdol. Hvala bogu, ni se treba navezati, ni tako težko! Hitro napredujemo in čez slabo uro, ko sva že blizu bivaka, trešči prvič. Morda bova jutri na vrhu našla le še kupček staljene kovine? Vseeno, da sva le rešena! Naslednji dan najdeva »kovačijo« nepoškodovano. Za kakih šestdeset tisoč dinarjev je je, sva izračunala. Splačalo se je vrnili ponjo. Pa tudi danes se šele pošteno zavem, da sem dosegel tako dolgo zaželeni cilj. Tudi razgleda se naužijeva. Spet sva srečna in ob sončnem vremenu se smejeva najinemu včerajšnjemu strahu. Ampak v tisto težjo smer naju danes ne vleče več. Popoldne spet dežuje. Da bi izkoristila čas, odideva v dolino in se odpeljeva do slovitega Cirque de Gavarnie, to je ogromen kotel z več kot tisočmetrskimi stenami. Lepe plezarije v apnencu. Toda dež ne preneha in po stenah se usipajo ogromni slapovi. Razen tega leži na vmesnih gredah vse polno snega. Rahlo razočarana se odpeljeva proti topli sredozemski obali.

IZ GOVORA PREDSEDNIKA MARJANA OBLAKA NA 81. ZBORU PD LJUBLJANA MATICA, DNE 17. 4. 1975

Število članstva, ki je prikazano v poročilu, bi lahko bralcu zapustilo vtis, da je v preteklem letu stagniralo, a vendar ni tako. V Ljubljani je število članstva poraslo za 21%. Nastalo je sedem novih društev.

Vsako novo ustanovljeno društvo pomeni za nas pridobitev novega števila aktivnih sodelavcev in organizatorjev. Za opravljanje mnogih dejavnosti društvo ne potrebuje planinskega doma ali pa jih celo uspešneje opravlja, če tega nima, ker oskrbovanje in gradnja postojank običajno v celoti angažirata vso aktivnost upravnih odborov. —

V letu 1975 je treba nadaljevati z ustanavljanjem društev in planinskih aktivov. Od 28 društev na ljubljanskem območju jih kar 12 izdaja svoja glasila ali občasne publikacije o delu društva. Tako je izšla že 4. številka »Informatorja« pred petimi meseci ustanovljenega društva »Viharnik«, Planinsko društvo Rašica, oziroma mladinski odsek »Rašice« je pričel z izdajo »Orliča«, šest društev pa o svojem delu poroča v tovarniških glasilih. Take in podobne oblike obveščanja predstavljajo javnosti našo dejavnost in so močna oblika propagande, obenem pa dokazilo o opravljenem delu pred organi samoupravnih interesnih skupnosti, ki sofinancirajo dejavnost društva. —

Že nekaj let je mimo, odkar je Planinsko društvo Matica odprlo »Ljubljansko planinsko pot«. Ob skupnih prizadevanjih ljubljanskih društev vključenih v meddruštveni odbor je bila pot z mnogimi navori opisana, Tone Strojín je zanj pripravil in uredil besedilo. Vsa društva, pred vsem pa naše so dolžna storiti vse, da bo pot opremljena z vpisnimi knjigami in žigi, da bodo vzdrževane markacije in vse, kar je treba.

NI NAM UMRL, NE SME NAM UMRETI

(Ob 40-letnici smrti dr. Henrika Tume.)

TONE STROJIN

Ko je 10. aprila 1935 odšel z življenjske pozornice dr. Henrik Tuma, se je takratni urednik Planinskega Vestnika, dr. Josip Tominšek poslovil od njega z vzdevkom – naš planinski starešina. Kot da bi se urednik bal, da prihodnje generacije pomena tega naslova ne bodo pravilno doumele, je pristavil še mednarodno označbo *doyen* in za ilustracijo prevzel citat iz knjige miss Copelandove.

»Bil je najmarkantnejši zastopnik, najvidnejši reprezentant našega planinstva doma in v inozemstvu; lansko leto smo z njegovo osebo Slovenci v mednarodni Uniji planinskih društev² stopili prvič na plan.«

Za opravljanje kulturno-zgodovinske dolžnosti v planinskem glasilu poklicani urednik ni skopalil s priznanji. »Osebnost je dr. Tuma nenadomestljiv; naša čast in korist zahtevata, da njegova zadnja začeta in skoraj dokončana dela do močnega zaključka privedejo njegovi nasledniki.«³

Bridko in nenadomestljivo izgubo za narod so poudarjali še drugi.⁴

Tuma je umrl v starosti 76 let. V Planinskem Vestniku se o njem – kolikor ni pisal sam

– ni pisalo prej kot za njegovo 70-letnico. Vezilo mu je napisal isti avtor kot nekrolog – na eni dobri toda drobno pisani strani, še to po izrecni Tumovi želji: »Prosim, ne hvalisanja! Saj sem hodil sam, nepoznan, dokler me ni našel dr. Kugy.«⁵

Danes se težko ubranimo misli, da je SPD, ki je v vsestranski Tumovi osebi slutilo konkurenta, namerno spregledalo njegovo delo in pomen. Vendar se tudi ponosni stari Tuma zlepa ni dal omehčati, kadar bi bilo treba pisati o njem. Vse življenje je hotel ostati brezoseben, kot da je pomembno le njegovo delo. Vse, kar je pustil objaviti iz svojega življenja, je opisal sam v opisih svojih tur, ne da bi poudarjal sebe. Še v članku »Turistika izza mladih let«⁶ se je bolj razodevala trnova pot slovenskega študenta v tujini kot osebna razmišljanja. Njegova avtobiografija »Iz mojega življenja« (uredil dr. Dušan Kermavner) je izšla šele po njegovi smrti.

»O njegovem življenju bi bilo zdaj treba pisati«, je zapisal dr. Josip Tominšek ob Tumovi smrti. Izšlo pa je nekaj nekrologov, najboljši in vsebinsko najbolj zajet tam, kamor je najbolj spadal – v Planinski Vestnik.

Urednik Planinskega Vestnika je zapisal. »Sestavno se bo o dr. Tumi govorilo in pisalo še dolgo in mnogo.«⁷ Govori se še danes – mnogo ne – pač pa v trenutkih, ki so Tumi le v čast, kajti nimamo mnogo takih ljudi.

Že ob sedemdesetletnici dr. Tume in spet v nekrologu je takratni urednik opozarjal na potrebo po založbi monografije tega za Slovence in posebej za gornike izredno zaslužnega moža.

Zaman je Vilko Mazi⁸ ob 100-letnici rojstva dr. Tume in dr. Kugyja obžaloval, da še ni izšla izčrpna monografija, posebej še o dr. Tumi. »Na Slavniku stoji Tumova koča. In to je domala vse, kar imamo pokazati. O Tumi odločno premalo. Mladina ne ve o njem skoraj nič...»

Žal je morala v obrambo svojega očeta poseči tudi njegova hči Anka Tuma.⁹ Nekateri po svetovnem nazoru, temperamentu in življenjski poti drugače usmerjeni ljudje niso

¹ F. S. Copeland: Beautiful mountains, str. 33.

² Skrajšano UIAA.

³ Dr. J. Tominšek: dr. H. Tuma – naš planinski starešina, PV 1935, str. 133.

⁴ Glej Jutro, Slovenski narod, Glas naroda, Ljubljanski Zvon idr.

⁵ Dr. J. T.: Dr. Henrik Tuma – sedemdesetletnik, PV 1928, str. 237.

⁶ PV 1933, str. 152.

⁷ Dr. J. Tominšek: Dr. H. Tuma – naš planinski starešina, PV 1935, str. 134.

⁸ Vilko Mazi: Sto let Tume in Kugyja, PV 1958, str. 434.

⁹ Anka Tuma: K portretu dr. H. Tume, PV 1954, str. 94.

doumeli, da je človek resnično plod rodu in okolice in »ozkih naših kulturnih razmer«. ¹⁰ Toda dr. Tuma je bil kljub svoji osebni skromnosti široko razgledan človek. To so mu morali priznati vsi. Če so ga kritizirali v posameznostih, mu celote dela in zaslug niso mogli nikdar vzeti.

Že Josip Tominšek je poudaril »da morajo začeta in skoraj dokončana dela privedi do kraja njegovi nasledniki – več jih mora biti, da do neke mere odtehtajo Tumovo vsestranost.« ¹¹ V obsežnosti Tumovega dela je veličina vsega opravljenega. Toda dr. Tuma je bil po področjih proučevanja tako vsestranski, da ga zlepa ni človeka, ki bi si upal prevzeti pisanje celotne monografije. Tumo si lastimo tudi gorniki, še ti si ga delimo med alpiniste, ideologe, etike, morfologe in imenoslovce, da politikov, filologov in drugih strok ne omenjamo. Zato obstaja zelo verjetna napoved, da do Tumove monografije razen te, kot jo je napisal sam, nikoli ne bo prišlo. Panoge in stroke, ki jih je bilo v Tumovih časih še mogoče združevati in slediti po eni osebi, so tako napredovale, da je čas postalar mnoge Tumove zaključke, nekatere pa potrdil in jim šele mnogo desetletij po smrti dal posebno ceno. Med te zaključke – nikdar preseženo klasiko gorništvu – štejemo njegovo pomembno, v svetovnih okvirih pomembno svojsko delo »Pomen in razvoj alpinizma« in zbrano »Imenoslovje Julijskih Alp«.

Z obema – življenjskima deloma – ki jima je posvetil več kot 30 let načrtnega raziskovalnega dela, si je ustvaril trajen spomenik v planinski kulturi in tudi v znanosti slovenskega naroda.

Habent sua fata libelli!

V Tumovem primeru ni bila naklonjena ne strokovna kritika ne okus bralcev. Temu je še zlasti botrovala zavist, tistih, ki so delo »mogli« razumeti, in neprosvetljenost oseb, ki Tumovega obzorja še zdaleč niso uzrli.

Ob izidu knjige »Pomen in razvoj alpinizma« je Tuma doživel tako kritiko – tudi v Planinskem Vestniku, ¹² ki je bila vse prej kot propaganda in pohvala za njegovo delo. Kritiki – ne recenzenti – je v knjigi iskal vse drugo kot bistvo in pomen dela. Namigovanja na verodostojnost citatov, točne navedbe virov, pouka, kako se piše znanstveno delo, kako se gradi logična zgradba knjige ipd., res ni bilo na mestu, kolikor se pisec ni lotil osebne kritike.

Nihče nima monopola nad obravnavanjem filozofskih stvari, tudi Tuma ne. Vendar je imel pravico povedati svoje mnenje. Tuma je razodel svoj pogled na stvari. Še več, skušal ga je podpreti z mnenji avtorjev iz drugih alpskih dežel.

Mirno lahko trdimo, da v slovenski gorniški literaturi še danes nihče ni tako poglobljeno in studiozno načel vprašanja smotra in pomena alpinizma. Tuma je študiju alpinizma posvetil več kot polovico svoje življenjske dobe – poglobljeno, sam s seboj in v gorah. V samotni gora je imel boljše pogoje, kot bi jih imel danes, ko se v gorskem svetu prepletajo vplivi, ki so bili goram včasih tuji.

Tuma ni bil samo teoretik, temveč tudi velik praktik. Zbirka prvenstvenih vzponov prekaša sezname tur najvidnejših slovenskih alpinistov še nekaj desetletij, potem ko je Tuma končal s plezalskim delovanjem. Resda težavnost vzponov ni primerljiva, toda Tuma ni imel zgledov v domačih gorah razen Kugyja. Dvomim, da bi se v pismih s Kugyjem pogovarjala o izkušnjah in novih smereh, ki še čakajo »bodočega moža«! Ko je govor o »bodočem možu« – ki naj ali mora priti – moramo poudariti, da se je Tuma zavedal pionirskega dela, ki ga je opravil, enako tudi Kugy. V posebno dobro Tumi štejemo, da svojega dela ni štel zaključenega, enkrat za vse čase. Kot človek naprednih demokratičnih idej in dialektičnega pogleda na svet se je zavedal, da nič ni večnega, dokončno pojasnjenega, vse čaka na svoje razloge. »Moja metoda iskanja in sklepanja je dialektična.« ¹³ Če je šel v tem stremljenju predaleč, ga je gnala želja storiti za svoj narod kar največ, da popravi zamudništvo. Kompleks manjvrednosti naroda je bil sploh značilen za ljudi – pionirje našega alpinizma npr. Juga, ki je hotel »da vsaj v stremljenjih postanemo veliki«. Ljudje tržnih in dnevnih stremljenj po karieri pa takih etičnih nazorov razumljivo niso mogli razumeti.

Samostojnost v življenju in delu – tako značilnem za Tumo – je pojasnjena v predgovoru knjige »Pomen in razvoj alpinizma«. »Da dosežemo resnico, se je treba vsaj enkrat v življenju iznebiti vsega od drugod sprejetega mnenja ter zgraditi na novo in iz temeljnih sestav svojega znanja,« je odgovoril Tuma z Descartom.

Pionirji in predhodniki znanosti so svoje izsledke morali graditi po tem izreku. Tudi Tuma se je pri Slovencih štel za pionirja alpinizma in še kje. Graditi je moral iz nič, saj slovenskih predhodnikov – alpinistov z izjemo Valentina Staniča ni imel. Zaradi drugačnega svetovnega nazora in tudi zaradi nemških virov, ki so Staniča šteli za svojega, ni maral zanj. Ideološko podkrepitev za svoje alpinistične poglede je moral poleg lastnih spoznanj iskati rad ali ne le pri tujih alpinistih, humanističnih in etičnih

¹⁰ Dr. Tuma: Pomen in razvoj alpinizma, str. 241.

¹¹ Dr. J. Tominšek: Nekrolog PV 1935, str. 134.

¹² Dr. J. Tominšek, dr. H. Tuma: Pomen in razvoj alpinizma, PV 1931, str. 17.

¹³ Dr. Tuma: Pomen in razvoj alpinizma, str. 11.

nazorov. Objektivno je priznaval vse smeri alpinističnega vrednotenja in tem dejavnostim ustrezno delovanje.

V svojem delu »Pomen in razvoj alpinizma« celo navaja tipe alpinistov in v glavnih potezah zaokrožuje njihovo duhovno podoba.

Tuje alpiniste, oris življenja in citate je uporabil za projekcijo svojih in Jugovih alpinističnih in etičnih nazorov. Element nacionalizma, ki je bil v takratnih razvnetih časih nemškega ekspanzionizma cenjena vrlina in samoobrambni element majhnih narodov, ki so se branili utočiti v prevladujoči nemški kulturi, je udaril na dan tudi v Tumovih filoloških razlagah. Ne smemo pozabiti, da je bil Tuma v dolini predvsem politik, borec za svoj narod in da mu je šlo predvsem za narodnostne interese. Zato je politiki nehoti podredil tudi imenoslovno in zgodovinsko preučevanje Alp. Čeprav se je nacionalizma otepal, »nacionalizem kot nosilec tekmovanja plemen in narodov, odbil me je že davno od sebe«, pa se mu vendar podzavestno ni mogel odreči. Odreči se ni mogel t. i. »notranjemu«, ki temelji na pripadnosti k narodu, ki skuša za narod storiti vse in se mu popolnoma predaja. Sovražil pa je zunanjo ekspanzionistično nacionalnost, ki svoji koristi npr. nemški podreja vse od ozemlja do kulture.

»Eno zavest sem še dobil ob sklepanju svojega dela, da mi je alpinizem odprl nov pogled na bistvo in zgodovino našega naroda.«¹⁴

V dobrem namenu je storil dvojno napako. Alpinizem je štel za znanost o Alpah in s tem za razlago duha in zgodovine narodov, ki prebivajo v Alpah.

Toda Tuma je šel od svoje osnovne trditve še dalje. »Šele, ko sem po skoraj tridesetletnem delu ugotovil čisti slovenski značaj Julijskih Alp, sem nehoti dvignil pogled na laščino, bavarščino, alemanščino in piemontesščino.«¹⁵

Osvobojen pomislekov, zaverovan v svoje izsledke na domačih tleh je trdil: »Zagoneška prve alpske kulture se ne da rešiti drugače kot iz slovenskih Alp in slovenskega jezika... Zavedam se, da imam težko stališče... Postaviti na novo problem prve slovenske kulture v Alpah, je moj tretji cilj.«¹⁶

Ko je planinsko-ideološkemu preučevanju po I. svet. vojni dal prednost v primerjavi s političnim delom, mu je alpinizem (Tuma ga pojmuje kot znanost o Alpah – podčrtal T. S.) dal posebno zadoščenje. »Če mi usoda dopusti, da jo izvršim, potem lahko trdim, da sem izpolnil svojo nalogo.«¹⁷

S svojim preučevanjem Alp je Tuma hotel ustvariti duhovno vez in integracijo med slovanskimi planinskimi organizacijami. V prenesenem pomenu je hotel pokazati in dokazati odnos človeka do narave kot posebno slovensko značilnost. Za panslavista pa se Tuma izrecno ni nikdar razglašal. Iz teh besed pa smemo sklepati, da je bil. Ali je meril na slovanski temperament, glasbeni melos, čustvovanje o naravi, jezik, pastirske navade? Mimogrede, dr. I. Ciril Oblak¹⁸ je bil v panslovanskem oziru konkretnjši. Panslovanska dimenzija nam postane bolj razumljiva zaradi Tumove življenjske poti in odvisnosti od nemških delodajalcev.

Tuma ni pisal za sebe. Kakor je bil samostojno misleč človek, kakor je prihajal do svojih zaključkov sam – brez dialogov in konfrontacij, ni bil egoist. Svojega dela »Pomen in razvoj alpinizma« ni namenil nikomur drugemu kot – naši stremeči mladini.

Tako kot vsi pionirji namenjajo sadove dela »bodočim ljudem«, je tudi Tuma namenil svoje misli mladini, a ne vsake vrste. Svoje duhovno poslanstvo je izročil stremečim, ki naj bi v gorah videli nekaj več, kot da so.

Posebne pozornosti je vredno Tumovo ocenjevanje ljudi in dogodkov okrog sebe. V tem okviru je vrednotil sebe. Zase je v smislu francoskih prosvetljenih filozofov poudarjal, da je plod rodu in okolice, na drugem mestu pa Byronov citat »Sveta jaz nisem maral, svet mene ne, malikom njega klonil nisem se.«¹⁹

Primerjava med okvirnimi narodnimi razmerami, ki jim vladajoča nemška omika ni bila naklonjena, in revne razmere, v katerih je rasel na eni strani, po drugi pa Tumova neuklonljiva ponosna narava, je morala izčistiti ideale, ki jim je ostal zvest vse življenje. V tem boju – bojevnik sem, če padem ali zmagam – je ostal dosleden, finančno in duhovno. Raje je »odhitel lačen in žejen, ukajoč navzdol skozi Kot v Mojstrano« ob odkritju Deschmanove kočice pod Triglavom, kot da bi podlegel nemškemu vplivu. Kaj nam ta – v slovenski planinski literaturi in zgodovini pogosto citirani stavek – nič ne pomeni in pojasni? V takem Tumi vidimo simbol odpornosti slovenskih gornikov v boju zoper ponemčevanje slovenskih gora. Tak Tuma nam je simbol za vse čase. Kakor hitro pa zaide na svoje jezikovne razlage, mu seveda ne sledimo. V luči obeh ekstremov bi Tumova napačna sklepanja morala biti deležna vsaj spodobne znanstvene kritike, brez posmeha, saj je bil Tuma vse prej kot neizobražen mož.

Tuma se ni nikoli proglašal za poliglota, zanimalo pa ga je vse, zato se je tudi lotil

¹⁴ Dr. Tuma: Pomen in razvoj alpinizma, str. 12.

¹⁵ Dr. Tuma: Pomen in razvoj alpinizma, str. 12.

¹⁶ Dr. Tuma: Pomen in razvoj alpinizma, str. 13.

¹⁷ Dr. Tuma: Pomen in razvoj alpinizma, str. 13.

¹⁸ Dr. I. C. Oblak: Priroda naša učiteljica, str. 113, sestavil Josip Wester, PZ 1958.

¹⁹ Dr. H. Tuma: Pomen in razvoj alpinizma, moto, str. 241.

marsičesa, česar se ni pred njim noben slovenski omikanec. »Preveč teži nanje ogromna nemška učenost.«²⁰

V oceni politične, svetovnonazorske in seveda narodnostne pripadnosti Tuma ni poznal izjem. Enako kot sebe je tudi druge strogo ocenjeval. Ne gre prezreti, da je Tuma zaradi svojih nepreklicnih stališč izgubil službo npr. v Postojni in moral iti za domačega učitelja na tuje. Kakšen narodni ponos! Ob takem značaju res ne moremo pričakovati popuščanja in prizanesljivosti.

Tuma je bil lahko samo tak in nič drugačen, sicer ne bi bil več Tuma. Svetla stran lahko prevlada tudi senčno, saj z njo ni naredil škode.

Tuma kot učitelj ni mogel uspeti, ker je izpovedoval svoje slovenstvo. Narodno zaveden in svetovno nazorsko pred mnogimi si je dvakrat težje utiral življenjsko gaz. Pregazil jo je moško, čeprav so bili nekateri zameti globoki. Ne dajmo, da njegovih izgaženih stopinj preveč ne zamete čas!

Grajo suženjstva naših ljudi so mu nekateri oponašali bolj ali manj upravičeno. Navsezadnje ni bil in ni mogel biti vsakdo Tuma. Ljudi in čas je treba razumeti. Posamezniki stoje pred množicami in duhovno nad njimi. Le v posameznika udarjajo strele.

»Hlapci ste, za hlapce ste rojeni!« Cankarjevim besedam smo priznali umetniško višino. Ali mar moramo umetniku dati prav tam, kjer narodnjak politik nima?

Tumovo delo »Pomen in razvoj alpinizma« po zasnovi ni imelo namena biti enciklopedično. Nekateri – žal poklicani – so delo tolmačili za enciklopedijo s tem, da so v delu iskali imena in zasluge oseb, ki jih Tuma ni navajal. V resnici pa je Tuma z razvojem alpinizma skušal le utemeljiti njegov pomen. »Rekonstruktivna metoda zato nikakor ni izvirna zmošta v knjigi«, ker ne gre za rekonstrukcijo. Tuma se je z neprikritim ponosom štel za dialektika, ki hoče »utemeljevati alpinizem sociološko in psihološko. Menda tu orjem ledino.«²¹

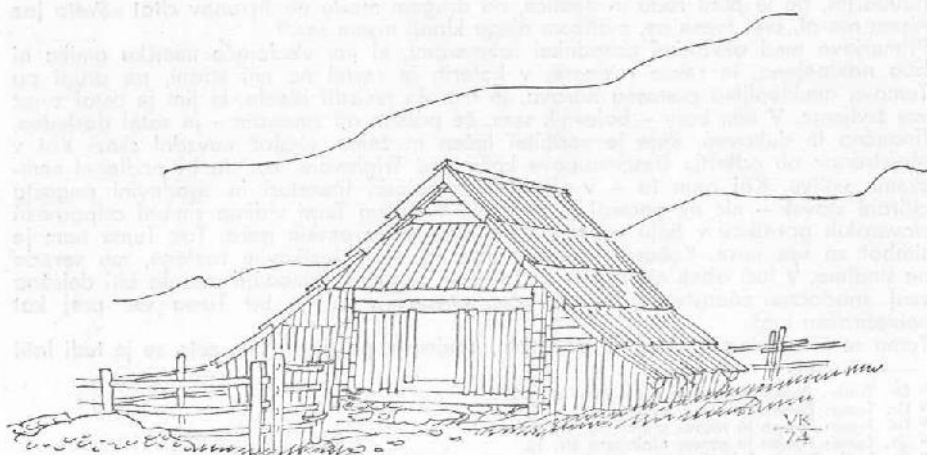
Utemeljeval je pomen alpinizma. Ker ga v knjigi ni tolmačil kot statičen pojav, je pri iskanju razlage uporabil dialektiko, zato je naslov dela mogoče razumeti tudi kot »Pomen razvoja alpinizma«. Vprašanje je, koliko mu je dialektično sklepanje uspelo. Do svojih zaključkov je prišel lahko le s prikazom, kako se je razvijal alpinizem pri raznih narodih. Ker gre le za prvo poglavje (od 17–71 strani), že zaradi omejenega prostora ni mogel biti enciklopedičen. Šlo mu je za pojav alpinizma pri vseh narodih – ne le pri Slovanih. Zato je nenaključno moral biti subjektiven.

Čeprav je od smrti preteklo 40 let in se Tumovih nastopov danes že redki spominjajo, publicirano gradivo izdaja moža idealista. Celotno delo »Pomen in razvoj alpinizma«, zlasti pa njegova boljša poglavja, izžarevajo visoko kulturo, filozofsko razgledanost in globino. Za resno zunanostjo in markantnim likom je živel človek visoke kulture in neupogljive narave, Slovenec v najboljšem pomenu.

Tak Tuma nam ni umrl in ne sme nam nikoli umreti. Tak Tuma pomeni simbol. Več kot človek iz množice. Narod, ki izgubi svoje simbole, maliči svoje vrednote.

²⁰ Dr. A. Tuma: Pomen in razvoj alpinizma, str. 12.

²¹ Dr. H. Tuma: Pomen in razvoj alpinizma, str. 11.

ZABRŠKA BAJTA NA OSREDKU V GRINTOVCIH

Risal arh. Vlasto Kopač

ŠE ENKRAT: GEOGRAFSKA IMENA »KUK« ODPIRAJO ZGODOVINO

STANKO DIMNIK

(Nadaljevanje in konec)

6. Kreta (vendsko »Kandija«)

Ilede Krete so podani zanimivi podatki iz polpreteklosti v knjigi ARCHEOLOGIA MVNDI KRETA (Nicolas Platon) 1966. Nanje je postal pozoren arhitekt Lado Kham in mi pokazal to arheološko knjižno delo. V njej je res nekaj zanimivih ugotovitev. Npr. na str. 129 piše:

»Bilo bi posebno pomembno, če bi se spoznalo jezik ljudstva, ki je bilo glavni povzročitelj minojske kulture, kajti poznanje tega jezika bi pripomoglo, da se določi izvir ljudstva in njegovih odnosov do drugih členov istega etničnega roču. Jezikovni znanstveniki, posebno P. Kretschmer, so spoznali že pred pričetkom velikih izkopavanj na Kreti v območju vzhodnega Sredozemlja obstoj neke predgrške rase, katere jezikovni elementi bi bili prijemljivi v gotovih krajevnih imenih in v izrazih civilizacije.«

Ta in še druge, pozornost vzbujajoče pripombe so mi sprožile radovednost, da sem si zato izpisal nekaj grških krajevnih imen z zemljevida Krete (Candia) in sem nato, samo kot laik, primerjal osnove izpisanih grških krajevnih imen z jugoslovanskimi krajevnimi imeni v Abecednem spisu srezova, opština in naselja v FNRJ Jugoslaviji (Sav. zavod za statistiku, 1957). Kar ostrmel sem na rezultat, ki sem ga dosegel od pretežne večine krajevnih imen Krete s primerjavo imen po vsem teritoriju Jugoslavije takole, če navedem s spiska kar po vrsti nekaj od prvih primerov:

Grško krajevno ime
na Kreti:

Ustrezna jugoslovanska krajevna imena v posameznih republikah:

CANDIA	Kandija (v SRS Novo mesto, blizu nekropol), Kandija (BiH), Kandići, večkrat v BiH in NRM), Kandelovo (NRH), Kandalika (NRS) itd.
CHANIA	Kanjane, Kanje, Kanjevina, Kanji dol, Kanjiža, Kanjov breg, Kanovnik, Kanjavec
KISAMU	Kisač, Kisak, Kisela Banja, Kisela Kruša, Kisilakova Graba, Kisi-ljevo, Kisovnik, Kiseljevo
MAURI	Maurović, Maurovići, Mavčice, Mavrelići, Mavrić, Mavrine, Mavrovi Hanovi, Mavrovo, Mavrovija, Mavrinci, Mavrlen
RETZIMO	Retje, Retkovec, Retnje, Retovja, Retine, Retinići
MYROM	Miroč, Miroče, Mirojevići, Mironići, Mironja, Mirotn
PERAMA	Perane, Peranić, Peranovići
MILATOS	Milat, Milati, Milatkoviče, Milatovac, Milatovići
PEDHIADNA	Pediše, Pedial, Pedlja
KRITSA	Kričaci, Kričak, Kričani, Kričanje, Kričanovo, Kričići, Kričke, Krifci
SITIA (kraj in gorovje)	Sit, Sitarica, Sitarovci, Sitež, Sitnica, Sitnik, Sitno, Stična (Šitična, Sittich SRS)
SIDHERO itd.	Sidiča, Sidol, Sidraš, Sidreti

Na en tak primer opozarja tudi že sam pisec tistega knjižnega dela na strani 223, to je na ime kraja in hriba, Sitia, na vzhodnem koncu Krete. Ob branju te pripombe sem se spomnil, da so v letih, ko sem bil srednješolec (utegnilo je to biti 1908 ali 1909) v časopisih ugibali in razpravljali o pravilnosti pisave krajevnega imena »Zatična ali Stična«? Ob šolskem ogledu zgodovinskih umetnin v samostanu belih menihov s profesorjem zgodovine, je le-ta vprašal patra, ki nam je umetnine razkazoval, kaj misli on o pravilnosti oblike pisanja: Zatična ali Stična. Rekel je: »Ljudstvo izgovarja Zatična, samo, da izgovarja tisti a kot nekak zamošel i. Dodal je še, da imajo v samostanu ohranjene še stare nemško pisane listine, na katerih piše za to ime Sittich. Geografsko ime Sittich pa najdemo nekajkrat v osrednji Evropi, še posebno tod, kjer so nekoč prebivali Vendi.

V knjigi »Arheologia MYNDI Kreta« Nikolasa Platona piše avtor tudi še na str. 137 pripombo: »Že pred minojsko kulturo je imela neka neolitska kultura dolg razvoj. Dolgost tega razvoja je moč oceniti po plasteh naseljevanja, pa tudi po številu zaporedno sledečih si gradbenih izvedb in še po gotovih odnosih do najstarejših razdobj predinastične kulture v Egiptu, v Orientu in v Anatoliji. V Knososu je moč najbolje presoditi razvoj neolitike na Kreti (1600 do 2600 pr. n. št.) po izkopavanjih sira Arthurja Evansa in še bolje po najnovejših izkopavanjih v letih 1957–58 izvršenih od Johna Evansa, ki so bili ugotovljeni z ustreznim postopkom karbena-14.«

Tisto pradedno ljudstvo s Krete je avtor knjige takole občudoval: »Ta je utegnilo biti nenavadno energično in delavno ljudstvo, ki so ga k temu gnale življenjske nujnosti, da si je moralo iskati surovine v najbolj oddaljenih deželah in tudi iskati si lastne vire pripomočkov za dviganje vnanje trgovine. Na ta način je nastalo ljudstvo pomorščakov, ki se ni balo nevarnosti.«

Kaj, če niso bili potomci tistega pogumnega ljudstva pomorščakov, ki ni imelo strahu pred nevarnostjo, po dveh ali več tisoč letih tisti Vendi, ki so živeli v prvem stoletju pr. n. št. ob Rokavskem prelivu na severno-zahodnem koncu Galije in so tedaj tudi prebivali domala po vsej Evropi. To so bili pogumni čolnarji in pomorščaki, ki so gospodarili po vsej Evropi že v dobi brona. Že v dobi brona pa so imeli oni v rokah ključ za proizvodnjo brona v Evropi in v Sredozemlju. Ta ključ je bil kositer!

Zlitina bron sestoji iz bakra in kositra. Rudnih ležišč bakra je bilo tedaj v Evropi dosti, pridobivanje bakra ni delalo težav mojim brona. Nasprotno pa so bila nahajališča kositra v Evropi in v Sredozemlju redka. Dosti bogastva kositra je bilo sicer v Vzhodni Indiji, do tja pa je bilo predalet in ladje so morale prek najbolj viharnega Indijskega morja okrog Zahodne Indije.

Zato so bili proizvajalci brona v neprestanih stiskah zaradi kositra, pa čeprav je za zlivanje brona bilo treba kositra komaj eno šestinko do ene petnajstinke. Za Sredozemlje je bil močan vir kositra sicer blizu izvirov Tigrisa, toda glavno besedo so imeli pri tem nahajališču Feničani, drugi proizvajalci brona v Sredozemlju so bili od njih odvisni in sledile so si v Sredozemlju stiske za stisko. Take stiske so prenehale proti koncu dobe brona, ko so Feničani našli novo nahajališče kositra na obrežju afriških tal, blizu tam, kjer je zaradi te najdbe potem nastalo mesto Kartago, v rokah mlajših rodov Feničanov.

V Evropi je bilo tedaj v rabi tudi nekaj nahajališč kositra, ki pa so jih imeli v nadzoru trgovci in plovci Vendov. Od teh je bilo največje nahajališče kositra na Britanskem otočju ob zahodnem koncu Rokavskega Preliva. Prav na nasprotnem, južnem obrežju Rokava so bili naseljeni Vendi. Manjše nahajališče kositra je bilo na severno-vzhodnem koncu Češke, nedaleč reke Odre. Tudi tu so bili Vendi močno naseljeni že pred koncem dobe brona. Tretje majhno nahajališče kositra je bilo južno mesta Livorno ob obrežju Ligurskega morja, pod Etruščanskim Apeninom. Kaj če ni bil prav ta kositer pri Livornu vzrok, da so Vendi povabili in privedli po Donavi in Savi tiste najzgodnejše Lidijce k proizvodnji in obdelovanju brona v Apeninu?

Prav ti Vendi, naseljeni ob Rokavskem prelivu na ozemlju tod, kjer so danes Bretonci, so se leta 65 pr. n. št. uprli Cezarju, ko je od njih zahteval, da bi mu njegove legije prepeljali prek Preliva na Britansko otočje. Zato je grozovito udaril po njih. Toda, kljub temu, da jih je tako sovražil, je v Komentarjih galske vojne (3. knjiga, II, 1) leta 65 pr. n. št. o njih zapisal: Rod Vendov (Venetov) je deležen nadvse velikega ugleda med obalnim prebivalstvom. Razpolaga z največjim številom ladij, s katerimi redno vozijo v Britanijo. Po znanju in po pomorski izkušnosti prekašajo vse druge.

7. Razčlovečenost uničila velegospodarstvo v Etruščanskem Apeninu

Tisto uspešno in znamenito industrijsko gospodarstvo Etruščanov, Vendov in Turov po obronkih Apenina, po obrežju Tirskega morja in na otoku Elba, je teklo nemara sedemsto let in doseglo svoj vrh morda med sedmim in petim stoletjem pr. n. št. Dejavnost trgovcev in kramarjev tega gospodarstva je tedaj uspevala domala po vsej Evropi, saj so potovali celo visoko na sever, tudi na Islandijo in Švedsko k Baltom in k tamkajšnjim svojim vendskim rojakom. Vendi so zasloveli kot najuspešnejši uvozniki rud, posebno še redkega kositra z Britanskega otoka in jantarja ter kož kožuharjev z Baltika. Kajpak, trgovali so tudi po vzhodnem Sredozemlju in Orientu.

Profesor liverpolske univerze, zgodovinar T. G. E. Powell, meni glede Etruščanov: »Nesporno je, da je postal etruščanski vpliv od šestega stoletja pr. n. št. naprej pričujoč daleč na sever, široka reka najrazličnejšega blaga se je jela razlivali. Etruščanski trgovci so izvažali ne samo lastne obrtniške proizvode, marveč tudi vino in poleg vina posodje.« Zdi se, da so bili tisti etruščanski trgovci, ki jih ima v mislih, v resnici le vendski kramarji in trgovci, mojstri plovbe po rekah in ne etruščanski trgovci, ki rek niso poznali in so bili zgolj pomorščaki. Že prej, preden so Vendi širili svojo

trgovsko dejavnost navzgor proti osrednji Evropi, pa so si že širili trg po Sredozemlju, po Afriki in po vzhodnih ozemljih proti Indiji. Lahko si mislimo, da so bili najzgodnejši priseljenci v tedaj še prazno Evropo močno človeški in to so bili Vendi in Turi. Šele čez stoletja so se pričela priseljevati, osvajalna in plena željna ljudstva, ki jih je v Evropo privabljal prav blaginja, ki so jo ustvarjala zgodnja ljudstva. To pa se je začelo dogajati morda tisoč let kasneje, kot so se v Evropi naselila ona prva ljudstva, dejal bi, da so bila ona prva ljudstva Vendi in Turi.

Podnebne razmere v Orientu in Sredozemlju, neprizadete od tako hudih letnih dob, kot jih je občutila Evropa, so omogočile v Orientu razvoj visoke civilizacije in kulture tisoče let prej kot v Evropi. Tisoče let prej pa je tam tudi zrasel pohlep po oblasti in po bogastvu in posledice tega t. j. podjarmljenja in zaslužnjenja. Takšno pojmovanje pravic in dolžnosti človeka do človeka je potem obveljalo v Evropi tisočletja, še do danes se ga ni povsem iznebila!

Kaže, da so bili Grki v Evropi prvi, ki so segali po prostosti človeka. Imeli so že trgovce s sužnji. Rimljani so začeli tako ravnati šele kasneje, zato pa so močnejše vihteli pest proti šibkejšim, takim, ki so si znali urejevati življenjsko blaginjo. Zgodnja zgodovina Rimljanov o tem sicer ne pripoveduje kaj več, toda zgodovinar Weiss (Weltgeschichte, II. knj. str. 854) pravi: »Zgodnja zgodovina Rimljanov je iz nezanesljivih virov in je le malo vredna, da bi jo upoštevali.« Rimljanom je v njihovih zgodnjih stoletjih hitro rasla moč in Etruščani so bili med prvimi, ki so je krepko občutili. Že v četrtem stoletju pr. n. št. niso bili več kos rimski osvajalnosti, podlegli so in prišli popolnoma pod oblast osvajalcev. V zadnjih dveh stoletjih pr. n. št. so bili Etruščani, pa tudi Vendi, Turi in Gali, ki so z njimi živeli na tistih tleh, že domala popolnoma pod oblastjo Latincev in brez kakšnih svojih pravic. Veliki antični gospodarski velikan Etruščanov in Vendov je hiral in kmalu obležal strt na tleh. Čas pa ga je drobil še naprej.

Zgodnji Rimljani niso imeli posebnega smisla za takšno orjaško proizvodnjo železa in jekla. Čemu neki! Kajti zanje to ni imelo pomena! Če naj bi takšno železarstvo-jeklarstvo teklo še naprej, bi bilo treba zavijati rokave in prijeti za delo z vsemi močmi, da bi jih obilaval znoj. Po načelih Rimljanov pa delo ni bilo častno, kot jim ni bilo častno delati vse tisto, karkoli so si lahko naplenili pri bogatejšem sosedu. Tudi z bronom in železom so se lahko oskrbovali na tak način.

Znameniti rimski zgodovinar Tacit je s ponosom povedal v prvem stoletju n. št. v svoji knjigi Germania, da naj bo ljudstva Kutinov sram, ker se je podredilo zahtevi Germanov, da se jim je odkupilo s plačevanjem tributa. Toda, še bolj bi naj jih bilo sram zato, ker so se ukvarjali celo s pridobivanjem železa! (odst. 43).

To svojo knjigo je Tacit posvetil Germanom, vernim učencem Rimljanov. Vse najlepše piše Tacit v njej o Germanih. Po svojih nazorih jim je priznal kot prav posebno vrline tudi tole:

»Prehrano so si ropali ali pa so jim morali podjarmljeni obdelovati polja. Obdelovanje polja jim je veljalo za nečastno, za častno so si šteli zgolj osvajanje in bojevanje!« (odst. 16). No, in Vergil, nemara največji pesnik Latincev, polatinjen Gal ali pa Vend, je posvetil po želji svojega cesarja Avgusta Rimljanom v prvem stoletju pr. n. št. stihe:

»Zavedaj se Rimljan, da moraš vladati narodom,

Le to bodi tvoja umetnost:

Dajati mirnim zakone, podjarmljenim narodom rad prizanesti,

če so vdani, pokorni. Uporne pa s silo zatreti!«

Tako zapisane besede pesnikov nehoti odkrivajo več resnice o tedanjem življenju človeštva kot pa zapisi takratnih kronistov.

Razumljivo je, da je na nekdanjem torišču delavnih rok, torišču trpljenja in znoja topilcev, kovačev in drugih ustvarjalcev skozi stoletja na takratnem etruščanskem svetu tedaj povsem utihnilo. Ko so zavladali Rimljani, ni bilo več slišati topota kopit, ne pokanja bičev tam okoli visokega Monte Cucca na jugu Etruščanskega Apenina, le sam je še ostal in še danes zre na pokopano slavo, na grobove, na napisne plošče, na usahle solze in na drugo pieteto do umrlih – ki je nemara bila na svetu tam največja – danes pa je vse zasuto pod plastmi zemlje in žlindre.

Toda, zdaj že nekaj desetletij ondi iz zemlje in žlindre odkopavajo zasuto resnico. Ta pripoveduje presenečenemu človeku, kaj vse je bil tisti staroselski svet ob topilnicah! Da je prav on največ prispeval k stopnji visoke rimske kulture, k razvoju latinskega jezika, umetnosti in znanja, da, celo znamenito rimsko pravo je že imelo od njega svoje etruščanske obrise! Kaj razumljivo je, če so prav s teh in pa beneških tal pognali geni, pred tisočletji umrlih, v vrhove pesništva, peresa, glasbe, umetnosti in znanja tako visoko kot nikjer drugo v Italiji.

Po podjarmljenju Etruščanov, slavnih proizvajalcev iz osrčja gospodarstva, je del ljudstva bežal v zavetje Alp in Krasa. Tam mnogokje še živijo njihovi potomci, npr. danes imenovani Reti (Retoromani = mešano potomstvo Etruščanov, Vendov, Turov, Galov in Rimljanov).

V dolini Adiže, okrog Zürškega in Bodenskega jezera je že dotlej živelo dosti Vendov in Turrov, zdaj so se nanovo priseljevali tja in tudi drugam, denimo na naš današnji slovenski in sploh jugoslovanski svet. Posebno še tja, kjerkoli so do tedaj tekla delovišča ob Kukih npr. kot v našem Posočju. Vse to se je na teh deloviščih ob Kukih oživljalo močno železarstvo.

Res je, da je znova nastajalo tudi neko rimsko železarstvo na nekdanjih prebivališčih Vendov, Turrov in transpadanskih Galov nad Padsko ravnino v prialpskih gorah. Toda to vse je bilo pravi pritlikavec v primerjavi z nekdanjim železarskim orjakom Etruščanov in Vendov v Apeninu.

Vendar, tudi ta so zaslovela! Na primer Brescia (Vendi so ji nemara že rekli Brežija ob reki Melje), Bergamo in še druga, ki so vsa postala imenitna in so zaslovela prav po svojem železarstvu in ostala priznana še tja do konca devetnajstega stoletja. Kajpak, vzlic naporom je bilo takšno pridobivanje železa in jekla premajhno za velikanske potrebe Rimljanov v svojem zagonu za njihov imperij.

V drugem in prvem stoletju pr. n. št., ko so imeli Rimljani posebno močne potrebe po železu in jeklu, sta jim v stiski močno pomagala Južni in Notranji Norik, deželi radovnih skupnosti, tedaj najbrž jezikovno že skupaj zlitih Vendov in Turrov. Obe deželi sta bili zelo sposobni proizvajalki železa in jekla pa drugih kovin, polni mojstriteljev kovinstva in tesarstva, bogati z govedom, s konji, z drobnico in s poljščinami – torej vsega tistega, kar je primanjkovalo Rimljanom v njihovem ustvarjanju imperija. Tega so se zavedali Rimljani in so pustili Južni in Notranji Norik v miru, celo hvalili so ju in pustili svoje pesnike in zgodovinarje, da so na moč hvalili čudovito jeklo Noričanov. Prav tako so to občutili Noričani, vendar so, da bi si za zmeraj zagotovili varne meje in si zagotovili mir pri svojem ustvarjanju v gospodarstvu, stremeli z vsemi močmi, da so v vsem stregli Rimljanom v njihovo zadovoljstvo. Eden noriških vodilnih veljakov je leta 49. pr. n. št. celo poklonil Rimljanom 150 izurjenih konjenikov z vso bojno opremo kot prispevek Cezarjevi vojski.

Tako so se Noričani prijateljsko obnašali proti Rimljanom, čeprav so jim Rimljani odtrgali leta 181 pr. n. št. Oglej z nekaj vejami Noričanov, ki so prebivali okrog Ogleja in tja blizu kote Jadranskega morja, kot je napisal geograf Strabo (-66 do +24).

Toda vzlic temu vsa prijaznost ni dosti pomagala. Že kar takoj so Rimljani začeli napadati Obdonavski Norik onstran Alp, ki jim je bil sicer od rok.

Po desetletjih pa so si Rimljani v letih 16 in 14 pr. n. št. podjarmili vse tri Norike, Južnega in Notranjega malo bolj prizanesljivo.

SMUČARSKI FANGIO – PILOT BELE PISTE

Tako imenuje Hallbach v ÖBZ 1975/2 neustrašene mladeniče na »kilometro-lanciato« v Cervinii. Poleg tega da so nekako napradaj, da jih kupujejo in da se prodajajo, pa nekaj vendarle store za tehnični napredek smučkega športa.

Nekakšni piloti so videti, ko drve s svojimi neprобоjnimi in neuničljivimi čeladami, s tesno prilagajočimi oblekami in z 2,30 m dolgimi smučmi. Vsako leto se vračajo v Cervinio in se udarijo med seboj za svetovni rekord za naslov svetovnega mojstra v samomorilskem smuku in to na Plateau Rosa, visoko nad strehami svetovnega smučkega mravljišča, ki se imenuje po Cervinu – Matterhornu. Pripravljajo se na vse mogoče načine, celo v vetrovnih kanalih, zanašajo pa se predvsem na kvaliteto svojih dirkalnih dilc in seveda na svoje živce. Prvi, ki je zatrobil na to divjo jago na Plateau Rosa, je bil leta 1949 Leo Gasperl, ki je leta 1932 v St. Moritzu dosegel 136,34 km/h. Na hrbet si je privezal »prišpičeno« gumijasto vrečo, da bi malo ublažil potuhnjeni zračni upor. Smučj je imel brez robnikov, obtežil jih je pa s svinčenimi ploščicami. Da bi ga »ubijalska« naglica ne zasukala, si je na smučj privil dva ročaja. Starejši letniki se verjetno spominjajo te Gasperlove naprave, za katero se je v globokem predklonu oprijemal.

Nato so padali skoro vsako leto rekordi, drug za drugim, vendar je bil kljub temu velik dogodek leta 1952 uspeh, ki ga je dosegel italijanski mojster v smuku Zeno Colo – vsi reporterji na svetu so pisali, da je po poklicu – drvar, čeprav to že dolgo ni več bil. A malo romantike ne škodi, posebno če gre za »ubijalsko tekmo«. O rekordih na kilometer-lancé smo že obširno pisali, vendar o italijanskem dirkaču Alessandru Cassu še ne. Ta je leta 1971 dosegel neoficialni naslov »najhitrejših smučj na svetu«, to pa za tvornico smučj v Algäu »Hubert Sohler« 184,143 km/h! leta 1973 isti Casso doseže 184,237 km/h.

Leta 1974 je v slabih okoliščinah 20-letni ameriški študent Steve Mc Kumej drvel skozi stometrsko merno razdaljo z brzino 189,4 km/h.

Kje je meja? Kaj človek še lahko zdrži? Kako je s smučmi pri taki brzini?

8. Slavno noriško jeklo – proizvod naših vendskih pradedov

V prvem desetletju sedanjega stoletja nismo v srednji šoli ničesar slišali o Vendih, o Turih pa komajda njihovo nemško ime, Tauriskier. Prav tako ni bilo besede o Noriku, o noriškem jeklu, tistem slavnem jeklu, ki je nastajalo, ko so na naših današnjih tleh gospodarili prislovanski Vendi. O noriškem jeklu sem prvič slišal šele na visoki šoli na Dunaju, ko ga je predavatelj, Nemec, kar s presežniki hvalil. Poudaril je, da so to jeklo pridelovali v Noriku na Koroškem. V takratni avstrijski vladavini je namreč veljalo, da je bil Norik samo majhna deželica okrog Brež v kolenu Krke na Koroškem, torej na koščku Koroške, ki je bil pred sto leti še domala slovenski. Tam je res bilo okrog 200 let pr. n. št. upravno mesto Notranjega Norika, Noreia in nedaleč stran še Noreia Tauriscorum.

No, poznanje Norika je pri nas, a tudi na tujem, še danes majhno. Toda za nas je Norik bolj pomemben kot za druga ljudstva, kajti zanimiv košček naše zgodovine se skriva v njem. Dejansko noriška dežela ni bila tako majhna, kot so tedaj trdili, pa tudi starejša je bila, kot se v splošnem še danes misli. Verjetno je nastajala ta skupnost Turov in Vendov že ob koncu dobe brona, blizu 1000 let pr. n. št. Na zahodu mu je bila meja nekako tam, kjer še danes mejita Švica in Francija. Od ondi proti vzhodu je Noriku pripadal svet prek vzhodnih Alp do njenih gričevnatih obronkov v Panonski nižini. Na severni strani sta mu bili meja reka Mena in povirje Donave. Od tam na jug pa je bil ves svet prek Alp do Jadrana noriški. Glavno mesto tega zgodnjega Velikega Norika je nemara bila Vindonisa na Arolu, danes imenovana Windisch an der Aar v Švici. Kaže, da so bili prebivalci Norika miroljubni in preveč vneli za delo, da bi bili imeli še kaj časa tudi za bojevanje, kaj šele za napadanje sosedov. Saj tega jim ni bilo treba, sami so si znali z lastnim delom ustvarjati vse potrebno za udobno življenje.

No, če pogledamo potek zgodovine na tem kosu Evrope za dvatisoč let nazaj, je vse tod ostalo prebivalstvo precej bolj miroljubno brez vojn kot pa drugod po Evropi!

Zdi se, če sodimo po geografskih imenih, da so bili med prebivalci Norika Turi precej bolj redki kot Vendi. Nemara zaradi načina dejavnosti enih in drugih – Turi, pastirji, govedorejci, oglarji, rudarji in kovinarji so bili povsod bolj na redko naseljeni, Vendi, kmetovalci, plovci, graditelji pa, nasprotno, so prebivali bolj zgoščeno v vaseh, trgih in tudi mestih. Po geografskih imenih se lahko spozna da so v Noriku prebivali Turi in Vendi, imena prvih in drugih so bolj ali manj med seboj pomešana, prevladujejo pa skoraj povsod vendska. Po vsem tem sodim, da se je jezik Turov s časom zlivaj z

To ne zanima samo dirkačev, o tem se sprašujejo tudi producenti. »Smrt je sovozač takega dirkača,« bi rekli s Tonijem Hiebelerjem, rekorderji se gibljejo na strelni liniji, na muhi jih ima neusmiljena bela ženka smrt. Ali je to še test za napredek? Je to sejem za vozače ali »ubijalska norost«? Kdo je kriv za to? Fangio, ki tvega življenje zaradi denarja ali slave ali publicity? Ali pa industrija, ki je venomer na jagi za rezultati, ki »vlečejo«? To slednje ni utemeljeno, kajti marketing ve povedati, da rezultati na teh dirkah ne potegnejo za seboj povpraševanja. Sohler izjavlja, da je v zadnjih dveh letih več pridobil iz tehničnih ugotovitev v Cervinii kakor pa iz zve-nečega naslova iz leta 1971. Rossignolovi (francoska firma) telemetrični testi so ugotovili, da pri 150 km/h pride do večjih lastnih tresljajev kot pri 165 km/h (seveda z razlikami glede na konstrukcijo in izdelavo). Obremenitev smuči je fantastična. Leta 1971 je najhitrejši Avstrijec Fr. Schaller doživel, da so se mu smuči »razšle« v svoje plasti (kakor v naši bajki povodni mož). Kakorkoli že, izkušnje na dirkalni progi na Plateau Rosa ne koristijo samo dirkačem – zvezdnikom, ampak tudi velikim svetovnim proizvajalcem smuči, med katere se je z našim »Elanom« uvrstila tudi Jugoslavija.

T. O.

PRISTAJALIŠČE ZA HELIKOPTER

Ker postaja tudi pri nas helikopter vedno bolj »normalen« dejavnik pri reševanju, je treba povedati, da se helikopter lahko spusti na reševanju tudi v slabem vremenu, v megli in tudi če sneži, samo vidna daljava mora znašati vsaj 500 m. V dežju heli-kopter normalno leti in pristaja. Če pa je vreme hudourn, seveda ne more pristati. V tem primeru, pravi dr. med. H. Dreyfuss (Alpinismus 1975/2), naj helikopter poskrbi za prvo etapo, to je, postavi naj reševalce čim više, čim bliže nesreče, potem pa ostane v brezzični zvezi z reševalci, ki nadaljujejo pot do ponesrečenca peš. Posebej važno v tem primeru je, da reševalci ne opletajo s smučmi, dokler se rotor vrti. Rotorjeva »lista« sta zelo draga, čez 50 milijonov starih dinarjev! Zato je pristajališče

vendskim in nastojal je nov jezik, vinski, ki je bil precej bolj slovanski kot keltski. Kot posledica tega, bi rekel, so nastala po vzhodnih Alpah pogostna geografska imena s pridevnikom Windisch in priimki Windischer, Windischman ipd. in tudi geografsko ime Wintschgau, to je Windisch Gau.

Kaj verjetno je bil Norik sprva samo eden. Pozneje pa so nastajala v njem pokrajinska območja s samostojnimi upravnimi središči. Za Slovence so pomembni Obdonavski Norik, Notranji Norik z Noreio in Južni Norik med Savo in Jadranskim morjem. Tisto imenično noriško jeklo so začeli Rimljani hvaliti že v prvem stoletju pr. n. št. Takrat so se Noričani na vso moč trudili, da so Rimljanom čimbolj ustregli z dobavami železa, jekla, živine, konj in kdo ve še s čim, samo zato, da bi jim Rimljani pustili njihove meje v miru. Že v Cezarjevi dobi so rimski zgodovinarji in pesniki peli temu jeklu veliko slavo, Cezar sam ga pa ni imenoval nikoli.

O imenu tega jekla so potem pisali v dveh stoletjih kot pojmu za izražanje posebno velike trdnosti, trdote in sploh stopnje kakovosti. Ko je omenjal pesnik Horac (-65 do +7) orožje, je zapisal s stihii takole:

»Ki ga ne straši ne noriško jeklo, ne ladje raztreskajoči vihar«.

In Ovid (-13 do +17) ga je podobno poveljeval:

»Trše od železa, ki ga je talil noriški ogenj« in drugje:

»Kmalu prebadene bado tvoje prsi z noriškim jeklom«.

Tudi zgodovinar Plinij st. (23 do 79) in nekateri rimski gospodarstveniki so omenjali to jeklo kot kakovostno posebnost.

Poročilo o tem imenitnem noriškem jeklu je pa domala tudi vse in edino, kar je zgodovinarji poročalo o Noričanih. Sami sebi si niso pisali zgodovine, a Rimljani tudi ne njim. Kar je bilo pomembnega pri Noričanih, so si Rimljani zapisali, verjetno sebi v čast.

O kraju, v katerem je teklo izdelovanje imenitnega noriškega jekla, obstoje samo ugibanja, razumljivo, v avstrijskih časih bi naj bilo to na zgornjem Koroškem ali pa celo na Štajerskem. V resnici pa kraj nastajanja tega jekla ni mogel biti samo tam ali sploh ne, če pomislimo na naslednja dejstva:

1. V prvem stoletju pr. n. št. in v nadaljnjih so imeli Rimljani svoje glavne delavnice za orožje, za orodje in za opremo svojih legij za vojne v Galiji, na Pirenejskem polotoku, v severni Afriki in tudi že v Ogleju za pripravljanje vojne proti jugovzhodu Evrope. Obstoje poročila, da je imel Oglej v tistih stoletjih stotisoč ali celo več prebivalcev. To pa so bili v glavnem železarji, jeklarji, kovači, orodjarji in drugi strokov-

treba premišljeno izbrati, obenem pa vedeti, da je za pristanek dovolj površine 4×4 m, samo da prav leži. Koča na Finsteraarhornu tako umetno pristajališče že ima (gl. Alp. 1975/2). Sicer pa je za pristajališče treba pripraviti površino 20×20 m, vendar ne v vrtačah. Zapreke pri doletu in odletu na daljavi 100 m ne smejo biti višje od 15 m.

T. O.

OD LESKOVE PROTIKE DO KOMPERDELLA

Razvoj smučarskih palic je trdno povezan s firmo Franza Bednarja, ki se je z njimi začel ukvarjati pred 45 leti in je ves čas spreminjal njihovo dolžino, linijo in krpljico, pri čemer mu je sledil ves svet. Firma Bednar je bila ustanovljena 1921, smučarske palice pa proizvaja od leta 1930. Najprej je bila edino »zveličavna« leska, sledil je bambus, s katerim je Bednar že leta 1937 v Parizu odnesel veliko nagrado »Grand prix«. Bambus je »odprl veho« in udrli so na trg novi materiali: barvni tonking – kdo bi si bil predvojno mislil, da ta ni bil zadnji krik mode – z usnjeno glavo na roču in s krpljico z 20 centimetrskim premerom, za tonkingom jeklo, okrogli jekleni profil, plastika (poliester), vezana s steklenimi vlakni (angleško GRP – glass reinforced plastic) in nazadnje lahke kovine (razne zlitine aluminija in magnezija).

Razvoju seveda še ni odbila zadnja ura. Bednar je sprejel idejo za »komperdell« – palico, ki jo danes menda uporabljajo vsi »kamikazi« tekmovalnih spustov. Palice so trdo anodizirane, površinsko utrjene in uvite, tako da se pri trdih, kratkih udarcih in smukih v vratca ne morejo zlomiti. Raziskave so se nadaljevale, Bednar je nakupil patente in licence in na trgu se je pojavila palica z imenom »komperdell-total«. Obenem s patentom »antipalico« (Anti-Stock), ki varuje roko pred poškodbami in z vzmetjo, vgrajeno v ročaj, preprečuje še druge nezgode. Palica »komperdell-total« je na najenostavnejši način (brez problemov – za najbolj nerodne) tudi podaljšljiva in Bednar z njo nedvomno tehnično vodi vesoljni smučarski svet in njegovo tehnično modo.

T. O.

njaki za oboroževanje. Prav v Ogleju so torej Rimljani zadoščali svojim največjim potrebam po tem odličnem jeklu.

2. V treh stoletjih pr. n. š. se je nabralo po vsem Posočju veliko beguncev Turov, Vendov, Galov in Etruščanov z Etruščanskega, s Padske nižine in Poadižja, od katerih je bil skoraj sleherni strokovno izurjen železar. Takrat niso zažarele v Posočju samo dotedanje železarske topilnice, temveč tudi še nove, prižigali so jih tisti, ki so pribezali z delovišč nekdanjega veleobrata pod Etruščanskim Apeninom.

3. Prometno je Posočje zelo dobro povezano po Soči in Vipavi z Oglejem, da je bilo torej moč po najkrajši in najcenejši plovni poti voziti s Posočja tovare jekla v oglejske delavnice.

4. Na Goriškem je bilo tedaj, in tudi še danes, dosti železove rude (limonita) pa tudi neizčrpnih gozdov za kuhanje oglja kar na samem kraju, posebno še v Trnovskem gozdu.

5. V avstrijski vojaški specialki, Tolmin 1 : 75 000, ponatis iz leta 1903, torej očitno posneta že v zadnjih desetletjih preteklega stoletja, je kartograf, ki je geodetsko posnel ozemlje Banjske planote, čutil potrebo, da je pripisal pod vasico Bate, na prostoru plitke dolinice v oddaljenosti dveh kilometrov južno od Bat, da je še enkrat zapisal z velikimi črkami BATE, kot napis za del pokrajine. Napis kaže na del pokrajine v širini kakih treh in v dolžini štirih kilometrov. Ta del pokrajine je v bližini kar štirih Kukov, dveh vasic iz osnove Raven in ene z osnove Kal. Vse to so železarska imena, ki kažejo na ondišnje davno močno delovanje kovačev Turov in Vendov.

Dr. Janko Grampovčan mi je pojasnil geografsko ime Bate, da je iz keltskega narečja in utegne pomeniti: tolči, udarjati, tako kot frc. *battre* ali ital. *battere* ali kot naš bat. Pojasnilo dr. Grampovčana me je v moji domnevi še bolj prepričalo, da sem sodil pravilno. Prav po tem imenu sem najprej spoznal, da so tu precej zanesljivo nekoč proizvajali jeklo – in to celo prav tisto slavno noriško jeklo.

V tistih časih so pridobivali jeklo iz navadnega železa, pridelanega v talilni peči tako, da so kos navadnega železa ponovno razžarjali v žarečem oglju. Potem so ga vsakokrat na nakovalu obračali in sproti nabijali s težkimi kladivi, dokler se ni preveč ohladilo. V žarečem oglju se je železo obogatilo z ogljikom, torej je postajalo trše in trdnjše in se pri tem spreminjalo v jeklo. Z nabijanjem pa so iz surovega žarečega železa izbijali še zadnje sledove žlindre, ki je ob udarcih s kladivi v kapljicah vsakokrat šinila iz razbeljenega kosa železa. Čim večkrat so to ponavljali, toliko boljše je bilo jeklo.

Po vsem tem domnevam, da je vsa skrivnost slavnega noriškega jekla v tem, da so v topilnih pečeh uporabljali oblogo iz ilovice in po vrhu nje še iz grintavčevega peska in ne samo iz ilovice. In druga, da so to nabijanje večkrat in temeljitejše ponavljali. To pa je bilo lahko, saj so razpolagali s precejšnjo delovno silo beguncev in z velikim prostorom. Nabijanje žarečega železa je moralo teči na nakovalih, nameščenih daleč vsakebi, ker so žareči drobci žlindre škropili iz nabijanega žarečega jekla daleč naokoli.

S tako svojo domnevo sem se pismeno obrnil na župniškega upravitelja Martina Pavlina v Lokovcu na Banjski planoti. To je goriški domačin, posebno dober poznavalec Banjske planote, ki mi je že nekajkrat prijateljsko pojasnil razne podatke s te Banjske planote in sem ga zato naprosil tudi v tem primeru za njegovo pomoč. Na moje pismo mi je ljubезnivo sporočil takole:

»Meni osebno se zdi – oprostite moji nestrokovnosti – da je to ime res pokrajinsko. Pomeni vso pokrajino, ki spada v neko določeno upravno enoto v občinskem ali cerkvenem pogledu. Npr. če rečem župnija Bate, mislim na vse ozemlje te župnije, čeprav Bate v ožjem pomenu poimenujem samo naselje okrog cerkve.

Zanimivo pa je, da v naselju Bate teče tudi potok, ki je ob deževju precej močan. Na planoti vrh Bat, v naselju Podlaka, je moralo biti nekoč celo jezero. To je ljudsko izročilo. Cerkvici v Podlaki so nekoč dajali naziv: »Pri Devici Mariji na jezeru.« Mislim, da železariji potrebujejo vodo in tam je bila, kar je sicer redkost v naših krajih.»

V roke sem vzel vojaški zemljevid s plastnicami in ugotovil:

1. Vasica Bate ima nadmorsko višino 589 m, zaselek Podlaka pa 615 m. Višinske plastnice kažejo, da drži iz zaselka Podlaka koritnica, ki je morda zdaj kolovoz, občasno, po močnejših naliivih pa teče po tej koritnici voda prav do vasi Bate in se potem porazgubi v kraških tleh. Zaledje zaselka Podlake proti vzhodni strani so pobočja, deloma pogozdena. Na teh pobočjih se je ob deževju nabirala voda in se počasi odtekala k zaselku Podlaka in odtod v dolino proti Batam. Po teh pobočjih pa tudi držijo steze prek čepovanske doline v Trnovski gozd, tam pa je bilo veliko železove rude.

2. Pri zaselku Podlaka ni bilo jezera, ampak najbrž velik železarski bajer, ki so ga napravili Vendi. To pa so bili v Evropi nekoč najgodnejši spretni graditelji, ki so znali bajer tako urediti s pomočjo ilovice, da ni puščal. Po fisoč letih pa je zagostitev z ilovico popustila in voda iz »jezera« se je odtekla v kraška tla.

3. Železarjem, topilcem rude, je bil tak bajer neobhodno potreben, da so rudo očistili zemlje in jo oprali, preden so jo naložili v topilna peči. Najbrž je voda po malem vedno odtekala iz bajerja po koritnici proti Batam, tam pa so bili kovači, ki so vodo potrebovali.

4. V treh stoletjih pr. n. št. so se nekdanji železarji in delavci z Etruščanskega Apenina, s Padske nižine in s prialpskih gorā umikali nasiljem Rimljanov prek meje v zavetje v Južni Norik. Kajpak to umikanje je bilo največje v tretjem in drugem stoletju, potem pa je pojemalo in prenehalo. Begunci niso bili samo Vendi, Turi in Etruščani, tudi Cisalpinski Gali in nemara še posamezni železarski strokovnjaki drugih ljudstev so bili vmes. To je tistih, ki so jih Vendi v stoletjih cvetoče dejavnosti veleobrata pod Etruščanskim Apeninom privabljali in dovajali po Donavi iz Male Azije. Tam so bila zelo sposobna železarska ljudstva, na primer Iberi. Ti begunski železarji so se poseben na gosto naseljevali okrog Bat, tam se jim je v stoletjih govorica izenačila z vendsko, kajti Vendov je bilo očitno med njimi največ. O tej močnejši naselitvi okrog vasiče Bate in o nekdanji različenosti tamkajšnjih jezikov nemara še danes pričajo zemljepisna imena vasi in zaselkov okrog Bat, kot: Bitež, Baske, Čeferini, Lohka, Grgar, Fobca, Madoni, Deskle, Mešnjaki, Podlaka. Nekatera utegnejo biti vendska, večina pa ne. Ta skupina naseljencev okrog Bat na Banjski planoti, ki je bila v tistih stoletjih še malo naseljena, je bil svet zase. In prav ta svet zase je verjetno povzročil, da so dosti stoletij kasneje, ko je tam še zorelo železarstvo, ustanovili župnije, čeprav je bila nova župnija le majhna župnija.

Vsekakor pa so to močne priče o nekdanjem mogočem jeklarstvu Vendov in Turov na Banjski planoti.

Zdi se, da je bilo torišče noriškega jekla okrog Bat le eno med torišči pridobivanja noriškega jekla na Posočju. Saj najdemo zemljepisna imena iz osnov Bat- še okrog sedemkrat v Posočju, Vipavski dolini in na Krasu. Na primer: Batava, Batuje in še nekaj majhnih zaselkov. Lahko da spadajo v to vrsto tudi zemljepisna imena: Bača, Bače, Bažaji itd.

Batuje pri Ajdovščini niso poznane kot vasica, temveč po tovarni, danes že precej sodobno opremljeni tovarni poljedelskega orodja. Pred desetletji pa je bila to prav majhna proizvajalka najbolj preprostega orodja za kmetovalstvo, vinogradništvo in gozdarstvo. Ljudski glas pa pravi, da sega nastanek in delovnje te tovarnice v sto in stoletno preteklost, dejal bi, vsaj že v čas Rimljanov.

Domnevam, da so tudi tu proizvajali noriško jeklo že v dobi Južnega Norika. Močni potok, ki teče ob tovarni in naprej v Vipavo in Sočo, je vezal tovarno z Oglejem. Zemljepisna krajevna imena tam naokrog so značilna za železarstvo, na primer iz osnove Kuk-, Ravn- a tudi imena Železna vrata pod vrhom Trstelj in nekajkrat Tabor, opozarjajo na dejavnost železarjev v dobi Vendov. Menda je bilo okrog 1966, ko so pri Batujah izkopali staro slovensko grobišče iz devetega ali desetega stoletja. Morda bi globlje izkopavanje ali pa preiskava tal tam nokrog dovedla tudi do ostankov železarjev v vendski dobi? To so, resda, samo moje domneve in ugibanja, vendar bi bilo vredno in potrebno, da bi o tem imenitem in slavnem noriškem železarstvu v Posočju in na Krasu poiskali čim več.

9. Še so glasna zemljepisna imena Vendov in Turov tu in tam po Evropi, priče naše preteklosti

Potem, ko je lani (1973) objavil PV razpravo Notranji Norik⁷ in jo je bral tudi naš pesnik Matej Bor, je povabil glavnega urednika PV, svojega nekdanjega študijskega kolega Tineta Orla in mene k sebi v Radovljico, da bi se porazgovorili o Vendih in Etruščanih, ki so prebivali pred tremi tisoči let na prostoru od Alp do Etruščanskega Apenina, torej na prostoru, kjer je danes zgornja Italija. Doživela sva posebno prijeten in zanimiv popoldan, ko so tekli duhovite besede in mnenja. Proti večeru pa sva slišala tudi recitacije pesnikovih prevodov in obdelav napisov z etruščanskih spominskih plošč. Dvatisoč šeststo let je minilo, ko je tiste besede v runah s kladivom in dletom zapisal v kamen že nekoliko poilirjen Vend. Tisti dan je vstajal iz tisočletnega groba znova praslovanski zven tistih besed in na očeh navzočih sem bral, – nekaj časa je bil navzoč tudi pisatelj Ukane Tone Svetina, – kako nas je vse prevzela neka duhovna čustvenost, nekaj blažen nemir ob slovesnem razpoloženju. Razumljivo, saj to je bilo sporočilo iz skoraj tritisočletne davnine in podoba, kako so govorili nemara najzgodnejši prebivalci Evrope pa tudi sporočilo, da so to bili praslovanski Vendi ki so se tedaj sicer že nekoliko navzeli ilirskega narečja.

Že takoj ob začetku razgovora sem opozoril na posebnost, da imamo za prazgodovinsko mesto Akvilejo, blizu ustja Soče v morje, edino Slovenci ohranjeno lastno slovensko ime, Oglej. In da je ob vhodu v kanal, ki drži skozi laguno do Ogleja, vstop zavarovan z utrdbo, ki ima slovensko ime, Gradež (Grado). Za obe imeni sem menil, da smo ju podedovali od Vendov še v čistem praslovanskem vendskem jeziku, da sta

imeni torej stari okrog tri tisoč let in zato ne drži trditev rimskih piscev, da je bila Akvileja ustanovljena šele leta 181 pr. n. št.

Ko sem izgovoril ime, Oglej, je Bor vzkliknil »kol«, toda počakal je, da sem svoje mnenje povedal do konca. Pozneje sem ga v pismu naprosil, da bi mi povedal vzrok tistega vzklika »kol« in ljubeznivo mi je napisal takole:*

»Kar se tiče Ogleja, menim, da je ime, ki je predromansko (G. B. Pellegrini: *La lingua Venetica*, str. 578), nastalo od slov. (piši vendskega) kol (kou). Glej Wasmer: *Etim. slovar ruskega jez.* pod 'kol', prasl. rekonstrukcija KL grš. AKOU (kol), st. slov. KOL.

Grški pisci Ptol. (III, 1, 25): 'AKOU; Strabo (II, 5, 20): AKOU itd.

Aquileia je latinska prilagoditev (ljudska etimologija), Oglej pa slovanska iz kasnejše dobe, ko se je pravi pomen Akouleje že izgubil in pozabil – namreč: mesto a (o) koleh, kar tudi ustreza resnici. Besedo 'kol' (od klati – npr. drva) sem našel tudi v vendskem besedilu iz Idrije pri Bači. Predlog 'a' (v istem pomenu kot v italijanščini in francoščini pa tudi v slovanskem 'o') je v vseh vendskih in etruščanskih besedilih zelo pogosto.

Toliko torej o tej moji razlagi Akouleje. Zanimivo, da danes tudi Italijani priznavajo etimologijo: Terg-este (Tržišče, Trst). Vendar, kako in kdo naj bi bil dal mestu to ime, če tam ni bilo Vendov – in sicer takih ki so govorili po naše – se pravi slovansko? Saj je še danes živa končnica – iste v sosednji hrvaščini. Pri nas se je pretvorila v – išče, in 'g' v 'ž'.

Takih imen je še več. Npr. Preneste. Verjetno od: prenesti brod na reki? Podobno v Romuniji Ploeste, tj. Plavestje od Ploviti.»

Tako Bor v pismu.

K besedi in imenu Oglej bi dodal še neko pojasnilo, ki potrjuje Borove navedbe v tem njegovem pismu.

Zgodovinski viri (npr. J. Weiss, *Weltgeschichte*, II. in III. knj., 1900) poročajo o Vendih, da so se zaradi varnosti pred napadalci rado naseljevali na močvirjih ob rekah in jezerih ter na obmorskih lagunah. Ker pa so bili Vendi spretni tesarji in graditelji, zato so si znali tudi v blatu močvirij urediti tla tako, da jim je potem bilo bivanje na tako urejenih tleh primerno ugodno. Zgodovinar Weiss je pojasnil to utrjevanje takole: »V blato lagun so v vzporednih vrstah zabijali kole, drugega tik drugega, do nekega pedit nad površjem blata, potem pa so prepustili delovanju plime in oseke, da jih je zasipalo do vrha s peskom in s tem so nastajala trdna tla, na katerih je bilo moč tudi zidati.«

Na tak način so si Vendi utrdili domala vse severno obrežje Jadrana, od Ogleja do Ravene. V spomin na ta obsežna gradbena dela – ki bi bila še pri današnji mehanizirani gradnji težavna – pa nam je ostal izrazni pojem, kras, in ime, Tržaški Kras. Krasu iz tiste davne dobe lahko sledimo po precejšnjem delu naših obmorskih tal od Devina proti jugu po obrežnem pasu vzhodnega Jadrana. Beseda kras je vendska.

Znamenja so, da so Vendi začeli utrjevati te obrežne lagune na severnem Jadranu že pred začetkom leta 1000 pr. n. št. Neizpodbitno je, da so Vendi po takem načinu zgradili Benetke in verjetno tudi Raveno. V tistem ali pa kmalu po tistem času so Vendi zgradili na blatno-peščenih tleh otoka Wolina ob ustju Odre v Baltsko morje na enak način veliko stotisoč ali celo večstotisočglavo mesto, Vineto (lat. Urbs Venetorum). To je bilo mesto s trgovinami, uradi, šolami, pravi zgodovinar, ki so ga germanski Vikingi izropali, požgali in uničili okrog leta 1000 n. št.

Od Ogleja naprej proti zahodu so reke, ob katerih imenih se je ustavljalo in se še ustavlja uho Slovencev, kajti nekako domača se nam zdijo ta imena. Denimo Tilment (Tagliamento), Livenza iz tega imena se kar sliši Livnica. Kako lep izraz je to za hudournik! In ta reka je celo res hudournik, že po manjšem dežju zagrmí po široki, prazni strugi poplava, ko se sicer ob suhem vremenu v strugi vije komaj majhen potoček. Zgodovinar in geograf Simon Rutar je o tej reki pisal v Ljubljanskem Zvonu (Lj. Z. 1889, Imenik krajepisnih imen slovenskih, str. 42). V članku pravi: »Livnica (Giessbach). Prva, manjša Livnica se nahaja blizu gorisko-beneške meje med vasi Jalnik in Trevignano. Rimljani so rekli Livenzi, Liquentia, in iz te korenike je tudi Lienz ob Dravi v Bistriški dolini na Tirolskem. Okoli tega mesta se je širila bistriška županija (comitatus Pustrissa).« Še bolj zahodno križa Beneško ravnino reka Piave, poznana iz prve svetovne vojne. Tega imena imamo dosti v Jugoslaviji, npr. blizu Ljubljane: Pijava Gorica, Pijavsko. V južnejših predelih pa: Pijavec, Pijavica, Pijavičino, kaže, da vse iz ust Vendov. Adiza, nemara Adjijina v Jugoslaviji. Adda, v južni in osrednji Jugoslaviji je Ada zelo pogostno krajevno in vodno ime.

Prava posebnost je ime veletoka Pada in po njem mesta Padova, pisanega tudi Padua. Ime je očitno vendsko in so ga Latinci šele stoletja kasneje prevzeli in polatinili

v Padus, Italijani pa v Po. Pad je v vsej Jugoslaviji pogostna osnova krajevnim imenom in rekam. Jugovzhodno od Snežnika pa celo lahko beremo ime vasice Padova in drugo še Pad, Padež, Padina, Padaj, Padej. Zakaj neki pišejo Italijani ob imenu Padua tudi še obliko Padova, in pri imenu Mantua še obliko Mantova? Prvotno vendsko ime za Padovo je bilo najbrže Padavija.

Prav dosti vodnih in krajevnih vendskih imen je po Etruščanskem Apeninu, nekaj celo v prostoru med Tiberu in Padom. Npr. nemara reke in pritoki: Ronco, Savena, Taro, Ausa, Trebbia, Scaltenna, Dolo.

Kraji: Sestino, Matelica, Cosenza, Bercelo, Treja, Ostra, Russi, Ronco, Savigno in blizu Padove: Pisceniacco, Griestario Ronchio.

V Alpah okrog jezer Como, Lugano in Verbano najdemo zemljepisna imena: Ronco, Pianico (Plano), Piano (Plano), Pianizza (Planica), Breggia (Brežija), Bregazzo, Oggebio (Ozebnik), Migolino (Migovec), Tamaro (Tamar), Careno (Koreno) itd.

To je le nekaj nemara vendskih ali turističnih imen z zemljevidov (Andree 1883 in 1913) v merilu 1 : 1 500 000 in 1 : 1 000 000, koliko bi jih mogel najti šele poklicni jezikoslovni strokovnjak, posebno še, če bi razpolagal z zemljevidi iz starejših dob v natančnejših merilih!

Slovenci imamo ohranjeno po Vendih tudi za avstrijsko prestolnico njeno najstarejšo, še živo obliko, Dunaj, od sedmih njenih imenskih oblik, ki se še danes uporablja.

Najstarejše ime avstrijske prestolnice, danes že odmrlo, je bilo kar gotovo Vindobona. Ime pomeni: mesto Vindov med rokavi takrat razvejane Donave ali lahko tudi: mesto ob vodi ali pa: mesto v močvirju. Druga venska oblika imena za avstrijsko prestolnico, ki je nastala tedaj ob Vindoboni, je ime Dunaj, kar pomeni mesto na vzpetini ali pa na sedlu med vrhoma Kahlenberg (Kal) in pa Leopoldsborg. Res so pred sto leti arheologi izkopali na sedlu ostanke kovačev Turov in Vindov! Najprej proti zahodu se za obema vrhovoma razprostira znameniti Wienerald. V njem je več Kukov, pri čemer nekdanjega železarstva Vendov in Turov.

Podobno, kot imamo naša, slovenska, iz zgodovine znana zemljepisna imena za nekatere kraje v tujini, denimo: Rim, Turin, Milan, Oglej, Benetke, Videm (Udine), Gradec (Graz), Visoke Ture (Hohe Tauern) itd., jih imajo tudi Italijani vendar so oni ohranili nekaj sto prav starih vendskih oblik imen za kraje v Nemčiji. Glavna povezava Italije in Nemčije je držala še do novega veka iz Adrije-Hatrije ali pa iz Benetk po plovni Adiži do Merana, naprej pa konjska favorniška pot prek Arlberga (Orljskega vrha) na Bodensko jezero. Najbrž je to vzrok, da imajo Italijani ohranjene prastare oblike nekaterih zemljepisnih imen po Evropi, ki so v njihovi prvotni domovini že stoletja mrtve. Posebno dosti je takih imen iz ust nekdanjih Vendov.

Navajam nekaj primerov, pri čemer nekdanji močni naseljenosti Vendov po Evropi, poleg tega pa tudi še pri čem zelo dolgem vztrajanju ostankov Vendov v Padski ravnini. Leta 1910 sem si namreč kupil slovar italijanskega jezika »Dizionario Tedesco-italiano in Italiano Tedesco, del Prof. C. F. di Gamsberg-Modecamozzo e di O. Ferrasio. Milano 1910.« Besednjak ni nič posebnega, pač pa mi je v kasnejših letih vzbudil pozornost dodatek besednjaku: Nomi geografici; quali si scrivono e pronunziano diversamente nelle due lingue. Presenečen sem bil, ko sem našel, da imajo Italijani precej vendskih geografskih imen iz Nemčije, precej več in dosti boljše ohranjenih, kot jih imamo pri nas na Slovenskem. Navajam nekaj primerov.

Omenil sem Vindobono in pojasnil pomen imena Bona, (to je mesto v močvirju ali pa ob vodi.) Ime Bona so Vendi posebno radi uporabljali. Navajam primere za mesta in reke, v oklepajih so nemške oblike:

Bona (Bonn), Lisbona (Lissabon), Ratisbona (Regensburg), Paderbona (Paderborn).

Druga imena so: Arola (Aar), Argovia (Aargau), Badena (Baden), Berna (Bern), Borussia (Preussen), Brema (Bremen), Breslavia (Breslau), Bratislavia (Breuslau), Brunsviga (Braunschweig), Budissina (Bautzen), Calesia (Calais), Cassela (Kassel), Chemnicza (Chemnitz, vendsko Kamnica), Colmaria (Kolmar), Danzica (Danzig), Dresda (Dresden), Egra (Eger) Engadina (Inntal), Eno (Inn), Erzinia (Harz), Erfurdia (Erfurt), Galesia (Walliserland), Livonia (Livland), Goslaria (Goslar), Gaulesia (Wales), Isero (Iser), Lemano (Genfersee), Lipsia (Leipzig), Lituavia (Litauen), Livonia (Livland), Lodira (Lohre) reka, Lucerna (Luzern), Luzazia (Leusitz), Magonza (Mainz), Mosiglia (Marseille), Meno (Main), Misena (Meissen), Moldavia (Moldau), Moravia (Mähren), Mosa (Maas), reka Mosella (Mosel) reka, Norvegia (Norwegen), Odera (Oder) reka, Passavia (Passau), Pomerania (Pommern), Poznanja (Posen), Prussia (Preussen), Pruteni, prebivalci Prusije (Preussen), Racovizza (Freistadt), Reno (Rhein), Rezia (Rätien), Rodano (Rhône), Rugia (Rügen), Sala (Saale) reka, Sassonia (Sachsen), Schelda (Schelde) reka, Sciaffusa (Schaffhausen), Scozia (Schottland), Senna (Seine) reka, Silesia (Schlesien), Sona (Säone) reka, Spira (Speier), Stugarda (Stuttgart), Svevia (Schweden), Svizzera (Schweiz), Trento (Trient), Tubinga (Tübingen), Turena (Touraine), Turingia (Thüringen), Ulma (Ulm), Vallesia (Wallis). Vesalia (Wesel) reka, Vesera (Weser) reka, Vistola (Weichsel), Vormacia (Worms), Zittavia (Zittau), Turigo (Zürich), Zwicavia (Zwickau).

Ta imena so priče, da so že Vendi uredili plovnost Adiže in tovorniško pot iz Verone, Bocna, erana in prek Arlberga v Bregenz na Bodenskem jezeru. Dolina od Merana proti zahodu, zgornji del Adiže, ima ime Vintschgau, to pa je nastalo iz prvotnega Windischgau, po nekdanjih ondrotnih stanovalcih, Vendih (Vindih). Vendi in Turi so poselili domala vse doline Alp v zelo zgodnji dobi, posebno močno pa prav to dolino Adiže in dolin prek Arlberga do Bodenskega jezera. To pa je bila glavna prometna žila najzgodnejših železarjev iz Adrije prek Verone na sever. Med temi imeni je tudi Trubarjeva Tubinga, kraj, kjer je pisal knjige. Po vendsko je napisal: V Tubingi, po vendsko, tako kot so tiste kraje takrat pisali tudi Nemci in nemara, po malem, tudi še tako govorili. V Italiji pa tista stara imena še zdaj pišejo vendsko. Tako tudi zdaj boljše razumemo pisanje učenega Adama Bohoriča in si lahko mislimo, zakaj so si takratni protestantski begunci izbrali v šestnajstem stoletju za novo domovino prav tisti del dežele onstran Alp.

Ni treba biti jezikoslovec, da spoznaš, kako prevladujejo po vsej poti iz Verone do Bodenskega jezera in tudi po dolinah, ki se odcepijo v stran, ostanki slovanskih imen gora, voda in dolin. Kajpak, že v prvih stoletjih pred n. št., še bolj pa v prvih stoletjih n. št. je bilo tamošnje ljudstvo Turov in Vendov močno potujčeno od Rimljanov in Germanov.

Vendar so navzlic vsemu potujčevanju še do danes ostala v dolini Adiže in tudi v drugih dolinah Alp nekatera geografska imena, ki se jim na prvi pogled pozna, da so jim bili očetje Turi, Vendi in Vindi.

Lani mi je pravil prijatelj da se je na vožnji skozi dolino Adiže ustavil pred kažipotom za stranski odcep iz doline. Na kažipotu piše: »Sussasca, Susch, Trockenalm«. Takoj je spoznal, da je tam ena tistih Suh, ki so nam jih Vendi precej zapustili na naših slovanskih tleh, pa tudi skoraj po vsem gorskem svetu osrednje Evrope. Henrik Tuma jih je dosti zbral in pisal o njih. V PV 1927 str. 127 je navedel nekaj teh Suh po Evropi takole: Zouch in Zouchen v bavarskem narečju, Sausch po ladinsko. Dvema vasicama, Suha, pravijo na zgornjem Koroškem: Zauchen. V Švici pravijo Suhi: Säusch in Sausch, na Nizozemskem Zauchbach in Francozi pišejo ime reke v severni Franciji Souche!

V PV 1973 (maj, Notranji Norik) sem navedel precej zemljepisnih imen in priimkov, ki so pisana fonetično in zvane tuje, po bežnem pomisleku pa se hitro spozna naša, to je venska imena.

V dveh tisočletjih so Germani, Nemci in Italijani močno potujčevali prvotna venska, vindska, turška in keltska imena, tako močno, da se včasih res že prav težko spozna prvotno jedro zemljepisnega imena ali pa priimka. Doma imam nekaj avstrijskih vojaških specialk, ki so bile posnete in opisane pred sto leti in v njih lahko beremo geografska imena, ki se jih še drže ostanki venskega jezika. Na območju doline Adiže npr. takole:

Prössels (Prezelj zaselek)
Tschapit (vrh Čapit)
Sella (sedlo)
Ratzes (vasica Race)
Seischer Alm (Zajezerska planina)
Gries Bach (Grižnati potok)
Strascher (zaselek Stražar)
Tschapit B. (potok Čapit)
Salleg (pobočje Zalek)
Tursch (vrh Turšje)
Seis (zaselek Zajče)
Plan (greben Plan)
Puntschuh (vrh zaselek Punčuh)
Raschötz, ladinsko Raschiötz (Rašica)
Tinosch (vasica Tinoš)
Tschievas (Čijavas)
Noflatsch (zaselek Noflač)
Bonatsch (zaselek Bonač)
Schaler (zaselek Šaler)
Glegh (vrh Klek)
Mazzon (vas Mazon)
Tischanberg (vrh Tišan)
Lusner (zaselek Luznar)
Klausen (Kluže)
Gratscher Berg (Grajski hrib)
Lüsen (vas Luže)

Stavo (hrib Stavo)
Pianizza (Planica)
Turchino (vrh Turček)
Miggazone (vasica Migovec)
Alle Laste (pri Laštah)
Mte Brada (vrh Brada)
Piano (Plano)
Tratta (zaselek Trata)
Mte Grum (vrh Grum)
Ravina (trg Ravne)
Corno (vrh Krn)
Mte Piano (gora Plana)
Comano (Komna)
Mte Cello (gora Čelo)
Mte Cucco (gora Kuk)
Kompatsch (pobočje Kompač)
Gries (zaselek Griže)
Weiss Kugel (Beli Kuk)
Guggwand (Kukova stena)
Oster Bach (potok Ostro)
Grindleck (Grindlek vrh)
Lutz (zaselek Luče)
Kupatsch Alm (planina Kupač)
Kuhberg (gora Kuk)
Kuhberg Alpe (planina Kuk)
Tschotsch (vasica Čoč)

NA OBISKU PRI SEVERNIH SOSEDIH TRIGLAVA ALI RAZMIŠLJANJA NA STANIČEVINI

DR. KARLO BENULIČ

Petek, 16. avgusta

Časih se je potrebno hitro odločiti, bi dejal, da je treba sprejeti sklep po hitrem postopku, brez dolgotrajnega omahovanja in razmišljanja. Seveda je potem od golega naključja odvisno, ali se je »urajmalo« prav ali pa smo usekali mimo, kot že tolikokrat v tem našem revnem življenju.

In ko je tam nekje sredi velikega srpana ali po novem avgusta iz pogrošne vremenske hišice stopil na plan možakar ter potisnil svojo družico globoko v notranjost njenega skromnega bivališča, je bila odločitev tu, ne glede na uradno vremensko napoved, ki pa za alpske predele tako ne velja. Na avtobusni postaji, kjer v tem času mrgoli potnikov, so krepko izstopali v pestre barve odeti planinci, »vseh« spolov in starosti. Vsekakor vzpodbudno, če se spomnim nekaj let nazaj, ko je kazalo, da bodo naše gore popolnoma opustele in ko si, napravljen po planinsko, lahko čutil na sebi pomilovalne poglede mimoidočih, češ, iz katere geološke dobe je pa še tale. To je lahko človek doživljal ne samo v zapločevinjeni Ljubljani, ampak celo pod vsega spoštovanja vrednimi vrhovi, na Vršču. Kaže da je ta krizna doba planinstva nekako mimo in da prehajamo že v pretirano množičnost z vsemi nezaželenimi posledicami. V dveh urah te avtobus odloži v Mojstrani. Tu so letos uvedli novost. Zadnje tri dni v tednu te potegne avtobus petkrat dnevno iz Mojstrane prav do Aljaževega doma. Neugnani pločevinarji iz vseh mogočih zemljepisnih širin in dolžin te torej ne morejo prašiti. Naj jim bo srečna vožnja tja pod severno steno Triglava. Cesta iz Mojstrane v Vrata vpije po asfaltu, kajti ves čar doline zbledi ob zaprašenem večmeterskem pasu na obeh straneh. Ni več idile. Ali naj ostane dolina v kolikor toliko prvinski obliki t. j. s stezo ali kolovozom ali pa naj se civilizacija povzpne na nekoliko višjo stopnjo t. j. v asfalt. Najslabša je, izjemno samo v tem primeru, srednja pot – »zmatran« makadam.

V pol ure vožnje, med katero se neprestano kavalirsko umika vozilom, ki prihajajo iz Vrat, te avtobus postavi pred vrata triglavskega kraljestva. Okoli Aljaževega doma je nekam sumljivo živahno. Niti ni videti veliko ljudi, več je v hladni senčici spravljenih štrikolesnih sužnjev sodobnega človeka. Sicer pa niti ne vemo, kdo je komu suženj. Glavna »hotelska« stavba je že oddana, dasiravno je šele rosno popoldne. Po mili prošnji dobim ležišče v »depandansi«, torej na skupnem ležišču. Sicer sem prvi stanovalec, ampak kaj pomaga, ko pa je rezervacij preveč. Namestim svojo krošnjo in zasedem spodnje ležišče enojnega pograda v kotu za vrati, za dober razgled po celotnem nastajajočem mravljišču.

Kmalu se začno pred domom zgrinjati skupine planincev, peš in z vozili. Množičnost, da bi je bil vesel vsak tozadeven aktivist. Pod streho se seveda ni dalo spraviti vseh, zato se je pa na prostem formiralo veliko taborišče iz manjših skupin, ki so se v razmeroma topli noči – na srečo – vedro razpoloženi pripravljali na prenočevanje s spancem ali brez, kakršen bo pač samoupravni dogovor. Bodočnost je pokazala, da je bilo veliko več prenočevanja kakor spanja, kajti hrup ali mileje rečeno nemir se kratkomalo ni in ni poleg. Saj pa tudi ni čudno, ko pa je vesoljni tukaj zbrani svet komaj čakal, da zarezoče in jo po tistih standardnih treh stezah, po Tominškovi, čez Prag in čez Plemenice, ubere na teme samega troglavega proočeta slovenskega naroda.

V Aljaževem domu so prenočevali sovjetski alpinisti. V večernem mraku je na veliki kockasti skali za kapelico nekdo iz njihove skupine, morda zaradi kondicije ali morda iz želje po nastopanju, prikazoval prosto plezanje. S koncema dveh prstov na rokah in z oporo na končnih členkih nožnih palcev se je kot maček od špranje do špranje vzpenjal po navpični skali in dvigal mišičasto telo v višino kot za šalo. Mlakarjev Trebušnik bi najbrž dejal: »Pravim, pravim, pa je nekaj na tej plezariji!«

Ko se je približal čas počitka, so se na skupno ležišče pričele dobesečno valiti cele trume. V začetku je še vsak razpolagal s svojim ležiščem, kasneje se je med dva vrnil tretji in ko je temna noč razpela peruti nad dolino Vrat, je že vsakdo imel svojega priležnika ali priležnico. Meni in mojemu »nadležnemu« tovarišu je bilo prizaneseno

s tovrstno infiltracijo, zato pa na drugi gomili pogradov nisi vedel, kdo pije in kdo plača.

Kjer sta taka dva raznospolna »švicarja« prišla v harmoniji združena do Aljaževega doma, je šlo seveda brez zapletov. Težave so se javile takrat, ko je kakšno za tako planinstvo še neustrojeno dekle moralo nekam leči. V takih primerih je bilo kar precej obotavljanja z njene in veliko zagotavljanja z njegove strani, češ, da bo čisto miren. Nepotrebno prvo in drugo, saj za večje podvige, razen za pogrevanje premirnih rok na kaki nežni izboklini, res ni bilo primerne atmosfere. Noč je minevala v sproščenem, šalivem razpravljanju, kar na dostojni ravni. Iz svojega kota sem opazoval ta nenehni vrvež skoraj popolnoma nemoten. Ti, ki so se podajali ponoči na prosto, »ogledovat vreme«, so dobesedno gazili preko trupel in prav nikomur se ni posrečilo, da bi odstopical na zrak, ne da bi poprej dal čutili svojo težo komurkoli iz tiste zamudniške strukture planincev, ki so našli svoje mesto med pogradi, pod njimi, na hodniku, skratka povsod, le na ležiščih ne. Čim se je nekdo podal na brezupno pot iz svojih jaslí, je v hipu izzval jezo, da se je bentilo v mili materinščini, laščini in cirilici. Pa naj še kdo podvomi v našo splošno znano nadarjenost za jezike.

Sobota, 17. avgusta

Tam okoli druge ure zjutraj so se najbolj goreči že začeli odpravljati, kot bi jih čakal ta dan sam veliki Matterhorn. Nekoliko bolj umerjeni, v letih in v navdušenju, smo pa udarili s petami ob kamen tam nekje ob pol štirih. Seveda je vladala še čista tema. Nameraval sem čez Prag, vendar me je kolona, meni tebi nič, hladnokrvno vrinila medse in vsi v en glas smo družno zakoračili na levo po Tomiškovi navzgor. Debelo uro smo si svetili z baterijami, se strmo vzpenjali po hudourniški grapi, grizli kolena in sopihali. To zadnje velja seveda zame, saj so drugi bili še razmeroma rosnih let, med vsemi temi desetlinami sem bil prav gotovo starešina. Od Vrat pa do studenca pod Begunjskim vrhom sem bil neprestano v okrilju kolone, le njeni člani so se neusmiljeno menjavali. Čim me je dohitela kaka skupina, sem nekaj časa trl korake z njo, dokler ni v ihti odvihrala naprej, mene pa pustila na repu. Vendar me je že v naslednjem trenutku zajela v svoje okrilje nova desetina. Vsekakor zanimivo in priznati moram, to je pa dobra lastnost množičnosti, kajti občutek imaš, da si vedno v središču dogajanja. Kdo pa ve, da si vzel pot pod noge že celo uro ali pa dve prej. Na vsakih toliko metrov višinske razlike mi je kak dobro vzgojen mladenič privoščil

Severna stena Triglava – enkrat drugače

Foto Fr. Ekar

kako vzpodbudno besedo, kar sem mu seveda pisal v dobro, čeprav je že naslednji trenutek, prav iz teh ust, na račun njegovega ožjega tovariša padla sočna prislovica v še sočnejši cirilici. Prav v srce mi je pa segla in ganila dobrohotna beseda nekega takega prekaljenega hribovca, ki mi je prav na usta položil ta-le nasvet: »Ata, na nos, samo na nos morate dihati, ne na usta!« Hotel sem mu odvrniti, da so mi te reči kolikor toliko znane in da meni sape zmanjkuje tudi, če bi zadihal skozi ušesa, ampak kaj, ko je pa že odpeketal kvišku in sem ga videl lahko samo še v podplate. Razgledovanje sem v glavnem pustil za poznejše čase pa tudi povedati ne bi mogel kaj novega, 80 let po rojstvu organiziranega planinstva pri nas in to na področju, kjer se je to planinstvo pravzaprav spočelo, tu pod Triglavom. Po štirih urah »koleno-grizne« hoje nas je pozdravil studenček pod Begunjskim vrhom. Ljudska veselica, zaenkrat še brez alkohola. Ni nujno, da je človeški dvonožec podoben domačemu ščetinarju samo takrat, kadar je pijan. Kje neki, tudi kadar je trezen. Sicer pa primera ni najboljša, saj si ščetinar ležišča nikoli ne zasvinja in se očedi vedno v isti kot. Vsa čast mu, tu pri tem studentu pa vse križem kražem! Kdor misli, da se da s humanizmom prav vse doseči, naj gre pod Begunjski vrh, se postavi na skalo in tam pridiga, da moramo naravo vzdrževati čisto. Stavim, da bo dobil konzervno škatlo v glavo.

Ko smo prestopili tako imenovani Prag in prišli do razpotja, je postalo v hipu jasno, kdo ima pri Slovencih ceno. Velika večina se je usmerila na Kredarico in po najbolj uhojeni poti na Triglav. Le nekaterim je bila cilj Staničeva koča, ki nas je pozdravila v najlepšem dopoldanskem soncu.

Seveda tudi tukaj ni manjkalo Triglavanov, ne v domu ne okoli njega. Ta planinska postojanka je sicer nekoliko odmaknjena, je pa prijazna, čista in v zelo dobri oskrbi PD Javornik-Koroška Bela. Sobe lepe, pogradi kovinski, posteljnina čista, vse skupaj skoraj novo. Ko sem si za silo privezal dušo, sem se podal na ogled v bližino koče. Lagal bi, če bi dejal, da mi Triglav ni pritegnil oči. Vsekakor. In tudi s človeškimi postavami našpičen greben od Malega k Velikemu Triglavu mi je dal slutiti, kaj se dogaja na tej najvišji pešpoti v Jugoslaviji. Prometni vrvež tam gori, v obeh poletnih mesecih najbrž kliče po semaforju ali pa po izmeničnem enosmernem prometu. Ker smo tako radi nekakšni rekorderji v slabem, upam, da bomo kmalu dočakali dan, ko bosta divjaštvo z naših cest zašla tudi na ta greben.

Dopoldanski živžav okrog koče se polagoma umirja. Že odhajajo v smeri Rži in Kredarice številni »goroljubi«, da se v naslednjih dveh urah povzpno še na teme svete gore Slovencev, tega našega simbola, ki smo ga vgradili celo v naš grb, tega pojma največje višine v Jugoslaviji, skratka na teme gore, vsega spoštovanja vredne. In vendar, kako smo divjaški, kako naravnost cinično svinjamo ta naš vrh in vse steze, ki drže do njega. Ta množičnost nas je prehitela pri vzgoji ljudi. Zelena luč je zasvetila pred leti – sto žensk na Triglav. In zbrala se je srenja iz vseh vetrov mile slovenske domovine, vseh starosti, vseh mogočih kondicij, v glavnem prvopristopnic. Mislim si, da je tako, kajti tiste tovarišice, ki že od prej zahajajo v gore, se takih skupinskih podvigov verjetno ognejo. Navežejo te trpinke na »najlonko« pa hajdi na Triglav. Le komu koristi tak način popularizacije planinstva? Udeleženkam gotovo ne, saj se po turi, kljub navdušenim izjavam, verjetno še dolgo časa ne lotijo izletov v gore. Poznam jih, ki jim je bila to prva in zadnja pot v planine.

Prepričan sem, da je tako. Sklepam po sebi. Ko sem se pred dvajsetimi leti, ne več ravno rosnih let po naključju podal z neko skupino na Triglav, je bila to prva moja planinska tura. Dotlej sem se dvakrat mudil na Šmarni gori. Moram priznati, da mi tista tura ni zapustila nikakih lepih spominov. Že sama oprava je bila bolj podobna podstrešni navlaki kakor planinski opremi. Spominjam se, da sta mi že po dveh urah s starih predvojnih preperelih kvedrovcev odleteli obe peti. Kaj se pa to pravi, bo priznal vsakdo, ki se bo kdajkoli lotil hoje po strmih grušču brez teh dveh, teži telesa najbolj izpostavljenih podpornikov. Brez kakršnekoli priprave in kondicije je bilo sopihanja, utrujenosti, onemoglosti. Za razgledovanjem ni bilo najmanjše volje. In ko smo se končno privlekli do Kredarice, smo hlastali z usti zaradi nepopisne žeje. Baterija čajev nas je spravila k sebi in nato k počitku. Naslednje jutro pa na Triglav.

Klini, žice in praznina na obeh straneh so navrtali nemalo strahu v izmučeno človeško telo, tako da je šel doživljaj »prvič na Triglavu« zelo prozaično mimo. Tako prozaično, da sem zavlil v planine šele po devetih letih, ko sem z otrokoma zakoračil po slovenski transversali in začel z zelenim Pohorjem. Tu sem odkril in dojel globoko in trezno zamisel prof. Šumljaka, ki je zastavil vso pot najprej kot prijeten pohod po pohorskih livadah, potem po zahtevnejših področjih Plešivca in Raduhe, po skalovitih in strmih stezah Savinjskih in Julijskih Alp in dalje prek idrskih in notranjskih holmov k morju. To je logično in normalno. Ne pa na vrat na nos iz nekih smešno-propagandnih vzrokov, kam? Naravnost na Triglav! Ker zgledi vlečejo, se posebno zadnja leta javljajo podobni primeri. Sto tovarišev in tovarišic tega in tega podjetja ali ustanove – na Triglav. In prav nikamor drugam. Edina izjema je bila letos 80-

članska skupina iz Maribora, ki se je izneverila temu načelu in za spremembo prisopla na Skrlatico. Če niso bili vsi utrjeni planinci, so šli z dežja pod kap. Pa se vprašam, čemu za začetek na najbolj zahtevne gore, mislim zaradi napore. Bi ne bilo primernejše, da bi se v neki skupnosti oblikoval krožek pod vodstvom že izdelanega gornika, ki bi si za uvod izbral manj zahtevne ture? Npr. po vseh mogočih poteh, kot so Savinjska, Zasavska, Loška, Trdinova itd. Kasneje bi se brez posebnih naporov lotil tudi zahtevnejših podvigov. Zraven bi pa tak vodnik lahko tudi vzgojno vplival na udeležence, kar se v manjši skupini vsekakor dá. Pri takih množičnih manifestacijah »prvopristopnikov in prvopristopnic« je pa nujno, da se življenjski uspeh zalije. Pa smo tam! Sicer jim pa prizanesimo s tem sodobnim božjepotništvom.

Da pa ne bi ostali v mejah naše ožje domovine in s tem izkazovali provincialno omejenost, smo se oziroma se bomo v prihodnje lotili zelo široke akcije, ki bi naj zajela tudi druge republike. Notico sem prebral v »Delu« – prihodnjč 1000 žensk na Triglav! Zakaj neki še nekaj več? O sancla! Na koncu bo postala ta zgodba kar srhljiva.

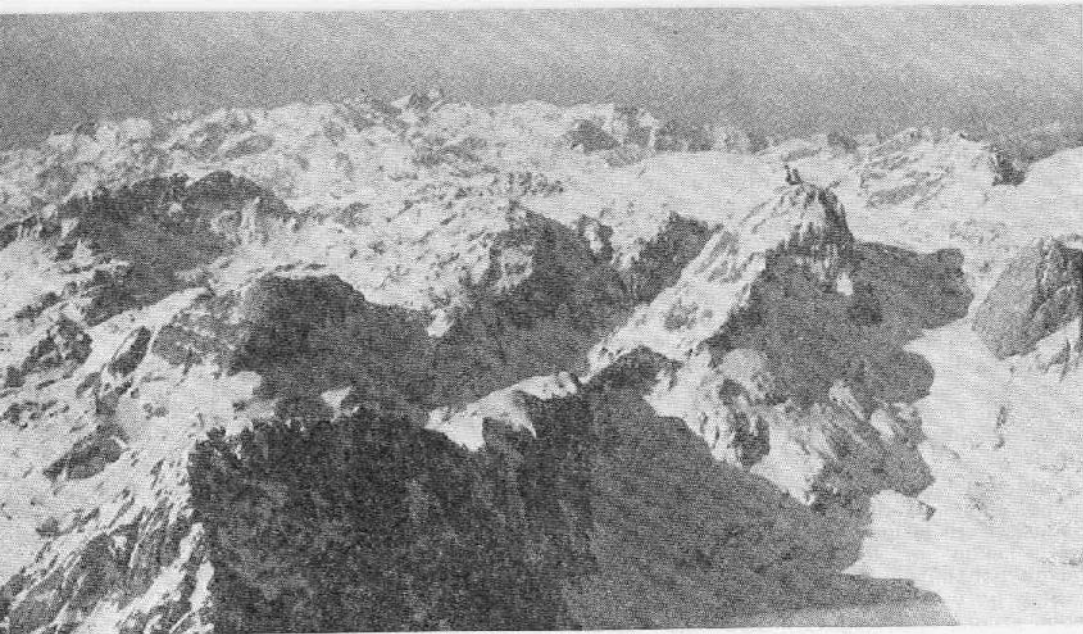
Obrnil sem torej hrbet našemu velikanu in se zazrl proti severu, kjer so vstali pred mano, s te nadmorske višine prav ponižni fantje kot Vrbanov vrh, na levo roko Begunjski vrh in tam zadaj, skrit za Vrbanovim vrhom, »samotni sosed Cmir«, kakor ga je nekdo pred leti imenoval v Planinskem Vestniku. R. Rjavina, ta devica zrelih let pa bohotnih in drznih oblik je vsa našopirjena in ošabna iztegovala svoja dva vrščka tja v sinje nebo. Moram ponovno pribiti, vesoljna priroda se je nasmihala v polni jasnini, brez meglice in najmanjše sapice. Na taki višini, kot so naše triglavske postojanke, dobro dé božajoča toplota, ko ni treba nategovati vetrovke okrog preznojenega telesa, ampak se lahko goloprs sončiš v bližini Staničevine, tega prijaznega planinskega doma.

Popoldne, ko sem že stresel s sebe napor Tominškove poti, mi je pomežiknil Vrbanov vrh, običajna izvirna kulisa na razglednicah s Staničevo koč. Borih dvajset minut kar se da zložne hoje pa malo skakljanja po skalah in že si na višini preko 2400 metrov. To so res blagodatni visokogorskih postojank. Vrh se imenuje tudi Višja Vrbanova špica (2408 m), ker od tu naprej se stezá nadaljuje na Spodnjo Vrbanovo špico (2299 m). Vendar, da ne bom učil krive vere, tja se ne pride po rožniško-šmarogorski mulači (»slovensko« – mulatieri), ampak je potrebno zajahati našagan greben z nešteti škrbini, škrbinicami in roglij, s temi »biseri« grebenschkih poti, ki običajno ne tako zanesenim planincem parajo živce do nezavesli in izzovejo še tako mirno človeško naravo, da začne turkoidno preklinjati. Pred leti je nekdo opisal to pot takole: »Kmalu za Višjo Vrbanovo špico se greben zoži in že se prične veselje, ki traja kar dobri dve uri, dokler ne splezamo na zadnji grebenski rogelj – vrh Spodnje Vrbanove špice.« Tu gre torej za nekako poskakovanje ali pozibavanje gor in dol. No, kot vse je tudi ta ocena relativna, za nekoga prijetno grebenčenje, je drugemu z muko podobna življena slika človeške usode. Enkrat si zgoraj, drugič te najdejo na dnu. Prav tako na grebenu. Misliš, da te je že sprejel v svoj objem vrh, ko te mežikajoče rdeče lise neusmiljeno poženejo več desetih metrov v globino. Spet pribobacaš na neko, morda deseto ali dvajseto špico, da se čez čas ponovno zalotiš v škrbini. Tako postane ta pesem brez konca tudi pesem brez besed, usta so pa ostala nema, brez sline in celo kletvine. Zato sem lepo z daljave pozdravil Spodnjo Vrbanovo špico in ostal na Višji, čeprav me je bilo na dnu srca malo sram.

Sonce je gredo in ko so ljudje v dolini zaradi topske vročine lovili sapo, je bila tu gori ravno pravšnja temperatura. Razgleduješ se po okolici, vrhovi pred nosom, od Rjavine, Rži, Kredarice, Triglava do Skrlatice, Cмира do Kepe in Jerebikovca na Mežakli. Na triglavskem grebenu pa špiče človeških postav, neustavljiva procesija vztrajnih rekorderjev, ki jim manjka samo nekakšen praporščak, da bi spredaj nosil bandero.

Počasi sem sestopal z Vrbanovega vrha proti domu, med potjo sem se še malo spogledoval z Begunjskim vrhom, ne pa sem mu dal »voljno« do naslednjega dne in se vrnil h koči. Vrbanov vrh ni tako zapuščen, kot bi pričakoval. Je pač v neposredni bližini doma, lahko dosegljiv in pripraven za planince, ki so sklenili prenočiti v Staničevem domu, popoldanski čas pa skočijo na ta vrh. Je pa zato Spodnja špica bolj sama sebi namen. Tako si pač mislim, če sklepam po sebi.

Do večera se je hiša napolnila v veliki večini z dostojnimi ljudmi. Le nadobudna družba štirih zelenih junačkov, ki so pravkar dobili volilno pravico je, ne vem zaradi kakšnega »tituluša« udarila z vsemi štirimi po alkoholu. Pa ne po kakem žejo gasilem cvičku, ampak kar po merlotu, »mater«. Naj se ve! V začetku glasnejši govor je prav kmalu prešel v ponesrečen poskus nekega petja, ki ga je od časa do časa sekalo že kar izzivalno vpitje, kvantanje in kar je takih rekvizitov, ki so pa Slovencem in tudi komu drugemu že dobro znani. Se vprašam, kako more skupina štirih rosnih a napačnih mladeničev terorizirati s svojim obnašanjem polno hišo solidnih planincev? Odgovor je kaj preprost. Taka skupina je organizirana klapa, ki na kakršnokoli pri-

Panorama Julijcev – s ptičje perspektive

Foto Fr. Ekar

pombo ali tudi na vljudno opozorilo reagira spontano, enotno, nesramno, ostro. Druga omizja so prijazni in vljudni ljudje, velikokrat so to družine z otroki, ki si želijo samo mir, tudi za ceno ponižanja. Če kakemu nosilcu omizne pravice končno le prekipi in se poda v dialog s kalilci planinskega ozračja, pravzaprav veliko tvega. Po stari navadi bo ostal sam, kajti nihče od sosednjih omizij ga ne bo podprl, čeprav mu v srcu vsi pritrjujejo. Ampak oni se ne »marajo mešati«. Drugič pa, ko ga bo v besednem dvoboju klapa prevpila in povozila, bo ostal osmešen pred vesoljno javnostjo planinske koče in kar je celo katastrofalno, tudi pred ženo in otroki. V njihovih očeh pa tak pater familias vendar »nekaj predstavlja«. In ko ga tak zlikovec za sklep v cirilici opsuje ali ga v boljšem primeru pošlje v »rekelc«, potem tak zastareli zagovornik dostojnega obnašanja lahko samo še sede in zamomlja v brado nekaj pritajenih besed o današnji mladini. Za zabelo je pa to, da se mu smehljajo tudi njegovi, sicer tihi somišljeniki, ki so že ves čas vztrajno stiskali rep med noge. Slovenci kremeniti! Kako pa temu odpomoči? Čisto preprosto. Oskrbnik iztoči posamezniku ali omizju po svoji presoji neko količino alkoholnih pijač pa konec, ne pa da prodaja liter za litrom družbi, ki ga že kozla. Skratka, oskrbnik ima tu škarje in platno. Zaradi nekakega zaslужka pri alkoholu so planinske koče na poti, da postanejo že kar prave beznice v čistem zraku visokih gor. Res ni nujno, da se kvari ugled solidnega planinskega doma zaradi tistih nekaj pijandurskih dinarjev. Dokler ni Slovenec pod vplivom maliganov, je grozno resen in miren, dostojen in kar je še podobnih kvalit. Ko se ga pa naloka, postane tečen, morast, če je sam (solist), nasilen in nesramen kvantač pa, če je v združbi ali klapi. Poguma ima toliko, da bi raztreščil Triglav, seveda bi ga prej pokazal. »Mater! Oskrbnik naj odtegne pijačo takim planinsko-mladinskim »veteranom«, pa bo mir v hiši. Saj ni potrebno biti poseben psiholog, da vidiš, kam se pivska manifestacija usmerja. Primer: Pred leti na Križkih podih. Družbi šestih mladeničev se je dva litra črnine nekam urno pcingljalo po grlih in že je stal najglasnejši od njih s prazno steklenico pred kuhinjskimi vrati: »Še enega!« Vendar je strogi oskrbnik Pogačnikovega doma, simpatični starina, Poljanec, takoj po glasu in po »faci« spoznal, kalikor je ura, pa je dejal takole: »Fantje za odžejat ga je bilo dovolj, jutri vas čaka tura, ta pa z alkoholom ne gre skupaj. Smo zgovorjeni.« In žejni gornik je samo zrl v stroge pa tople oči tovariša Poljanca in zapustil bojišče, ne da bi črnil besedo. Vsa njegova družba mu je pa v tem pomagala. Kot pravi pesnik »niti pisnu, niti zubi škrinu«. V nasprotnem primeru pa bi po nekaj litrih imeli kaj poslušati in slišati. Tja v Trento bi se razlegale junaške in drzne besede. O, prekaljeni oskrbnik Poljanec že ve, kako se taki reči streže! Ko sem pa oskrbniku Staničeve koče dejal, da nima smisla že okajenim prodajati vina, je rekel le to, da ga pač hočejo imeti. To sta torej dva različna koncepta na temo – »alkohol v planinskih postojankah«. Pač edini minus Staničevega doma. Škoda.

Kakorkoli že, hrupno ali tiho, večer se je navkljub vsemu vztrajno odmikal. K mizi je prisedel mlad zakonski par iz Gradca, zatem sem pa sam povabil nekega tava-jočega »planinca« v promenadni obleki in v šolnih, ki je žulil že tretji polliter cvička.

Vzbudil mi je pozornost s svojo opremo, za tako višino malce nenavadno. Ali je himalajec, ki mu je takle vzpon do Staničevega doma mačji skok za malico, ali pa je 100% ravninec, ki se mu niti ne sanja o zgodbah in nezgodah, katerih žrtev utegne postati, pa čeprav samo na Tomiškovi, oziroma poti čez Prag. Izkazalo se je, da je šlo za drugo možnost. Letoviščar na Bledu, doma z ogrskih pust, trenutno vnet častilec cvička. Gostja iz Gradca je duhovito pripomnila, da bi nas bil vesel sam Franc Jožef, ko bi nas videl pri eni mizi tako družno zbrane potomce nekdanjih podložnikov cesarsko-kraljeve monarhije. Odgovoril sem, da so potomci pravzaprav le moji priisedniki, kajti jaz sem imel le srečo, da sem prvič zavekal še pod vlado njegove častitljive brade.

Ko sem tako mimogrede po koči pobaral, če se je morda kdo po pomoti odločil za Rjavino naslednje jutro, nisem dočkal zaželenega odgovora. Vse, kar je gomazelo, se je odpravljalo na – Triglav. Le Marička od PD Ljubljana-Matica si je zastavila isti cilj kot jaz. Prihodnja sobota je imela pripeljati semkaj skupino planincev iz društva pa je prišla na ogled. Noč je že razpela svoje peruti in zvezdno nebo je na široko razdaljalo upe za prelep prihodnji dan.

Nedelja, 18. avgusta

Mlado jutro se s soncem ponuja tam izza Rjavine. Okrog dama že na vse zgodaj živahno, kar se da, množica si natika končni del opreme – nahrbtnik, vsi pogledi pa uperjeni na jug – na Triglav. Tako zamaknjeno so zrle proti jugu samo še germanske horde pred stoletji, ko so si preko našega ozemlja utirale pot v sončno Italijo.

S sopotnico se spustiva po nizkih skalnatih plateh proti Dovškim vratom, ki te zvabijo v global na meji med Kotom in Krmo ter ti šele tam prigozelo luč za vzpon. Pred nama se poganjata kvišku še dva rjavinarja, oče s hčerko. Iznad Dovških vrat sva nekaj časa pihala v kolena in par deset metrov nama je priskočila v pomoč tudi pletena žica, vendar zadeva ni prav nič nevarna. Razgled se je čedalje bolj širil in ko sva zavila na nekoliko položnejši greben, je minila ura. Še pol ure in dosegla sva prvi vrh, vendar tu se še ne daje odveza, pred nama je glavna vzpetina, kjer šele izdajajo potrdilo o opravljenem pristopu na vrh. Do tja je pa potrebno malo plezarije polovične stopnje navzdol, po dobro naklinjeni, kakih 15 do 20 m visoki steni, ki te pripelje v škrbino med obema vrhovoma. Še malo po grebenu, mimo dveh oken in v pol ure si na pravem vrhu Rjavine. Iz Staničevega doma traja vzpon dve uri, v jutranjem hladu prav nič naporen. V sončni pripeki preko dneva je pa vsa zadeva verjetno nekoliko bolj zagovedna. Gora vredna obiska, čeprav v neposredni bližini triglavske magistrale, je le malce odmaknjena in pozabljena. Ta dan je bilo na Triglavu baje preko 400 obiskovalcev, na Rjavini pa štirje. Vrnitev poteka po isti poti. Je sicer še sestop v Kot po melišču, no, pa ta je bolj za meliščne smučarje. Bila je prejasna nedelja, razgled bogat na vse štiri strani obzorja. Ko je naslednjo soboto popeljala Marička semkaj svojo družino, je ta v dežju dosegla le Staničevo kočo, vse druge načrte je izpral dež, tako da je od turneje ostal samo še sestop v Kot in s prvim avtobusom vrnitev domov. Je le potrebno kovati železo, ko je vroče. Moji ceneni vremenoslovni hišici se moram zahvaliti.

Tri četrline današnjih obiskovalcev Rjavine (beri – trije) se je spustilo v dolino, meni sta pa ostala na dolgu še dva vrhova podtriglavskega kvarteta. Pol ure je na Begunjski vrh po nekoliko strmem pobočju, mimo že dokaj zbledelih, rdeče-belih lis. Sicer je pa zaradi golega pobočja dano vsakomur, da se povzpne na vrh, ki razprostre podobno širino razgleda kakor drugi vrhovi okoli Staničevega doma. Ta kucelj (2461 m) zelo obiskujejo iz podobnih vzrokov kakor Vrbanov vrh. Je samo kratek skok iz koče. Popoldne in proti večeru se je obisk v koči polegel, tako je odpadel strah, da bo potrebno stene razmikati, kajti za prenočevanje po planinskih postojankah sta še vedno kritična dneva petek in sobota. Zvečer je bila hiša polna, ravno do roba prav prijetnih ljudi. Urhljivosti, ki smo jih bili priča sinoči pa tudi še davi, se nocoj ni bilo bati. Nekoliko glasnejšo družbo, zdi se mi iz Zasavja, je njihov vodja z vso potrebno avtoriteto ob 21. uri pri priči utišal in odpremil v jaslice.

Ponedeljek, 19. avgusta

Jutro se je ponovno predstavilo v popolni jasnini in svežini. Tam na obzorju, nad Karavankami so se sicer ponujale neke sumljive meglice, ki pa za današnji dan še niso bile grozljivo nevarne. Vsa srenja je spet zavila na ustaljene kolesnice, ki drže na očaka Julijskih Alp. Prijateljsko prepričevanje, da je tudi Cmir vsega spoštovanja vredna vzpetina, ni naletelo na razumevanje. Precejšnje število je pa bilo celo takih, ki pravzaprav niso vedeli, kam bi ta Cmir sploh postavili. To so tisti skrajni realisti,

ki ne priznavajo ničesar, česar ne vidijo. Tako sem moral odkrepsati sam samcat proti temu samotarju, ki ga od kože niti ni videti, ker se je poluhnjal za Vrbanov vrh. Stopam nekaj časa proti zahodu do razpotja, kjer na levo zavije steza na Begunjski vrh, desno se pa spusti na melišče pod njegovo severno sleno. Zdaj se že pokaže v ne preveliki razdalji davišnji cilj. Steza je bolj sprehajalne narave vsaj v začetku, dokler te ne pripelje do strmih skalnatih plati, kjer nam klini pripomorejo, da pridemo z lahkoto preko njih. Ves predel se na zahodni strani navpik spušča v Vrata, na vzhodno plat so pa bolj položna pobočja, deloma travnata, deloma gola. Po pobočju pod grebenom se približemo spet do škrbine, kakih 15 do 20 m po klinih v globino, na drugi strani ponovno na greben in končno na vrh. Od kože do tu je poldruga ura prijetnega sprehoda. Obisk je bolj skromen, celo v poletnem času mine cel teden, ko ni nikogar na Cmiru. In še nekaj, na vseh štirih opisanih vrhovih so skrinjice z žigi. To je dokaz, da imajo ti redki obiskovalci v sebi še nekaj planinske poštenosti, ker si teh ne prilaščajo ali, točneje rečeno, jih ne kradejo.

Iz Luknje so se nenadoma začele valiti goste megle, prizor, kot bi iz samega podzemlja peklenški oblaki grozili s katastrofo. Čez deset minut pa vsa grozljivost mine in spet je nad prevalom vse čisto in spokojno, le tam nad Karavankami so se tiste nedolžne meglice začele zgoščati in napovedovale, da se bo v bližnjih dneh vreme skalilo, kar se je konec tedna tudi zgodilo. Vrnitev s Cмира po isti trasi. Nenadoma je nad Begunjskim vrhom zahrumelo nad glavo, kot bi se utrgal plaz. Pa je bil le helikopter. Kar tako mimogrede je odnesel oskrbnika Staničevega doma, ki se je lažje ponesrečil. Ko sem prispel v desetih minutah do kože, ni bilo več ne oskrbnika ne helikopterja. Kako koristen je lahko tak tehnični dosežek, če se uporabi na pravem mestu in o pravem času. Če bo pa v daljni bodočnosti taka naprava prinašala in odnašala vinjene družbe pod sam Triglav, da se ga bodo prav tam nalokale, potem hvala lepa za tak servis. Saj isto velja tudi za žičnice in podobno. Koliko ljubiteljev planin je še na svetu, ki jim zdravje ali starost ne dopuščata več, da bi se z lastnimi silami povzpeli na višine, pa bi jim taka naprava to omogočila. Preprečiti bi bilo treba seveda zlorabo. Zato pa alkohol stran iz postojank! Da pa ne bomo preveč puritanski, oskrbnik naj presodi, komu in koliko ga bo točil. To se da napraviti, saj ima vse karte v rokah. In ta naš homo slovenicus je tako dostojen in miren, tako voljan kot skopljen žrebec ali po domače konj, dokler nima maliganov v hlačah. Čim mu pa ti preplavijo kri, postane odvrten pijanec, nesramnež, važen, kot bi bil samega troglavega boga zagrabil za brado. Celó nasilen je, kadar se nima česa bati, kjer voha, da mu stojijo nasproti ljudje, ki jih ne razganja sla po prepiru in pretepu. Veliko je po planinah in kočah staršev z otroki pa je tako obnašanje naravnost žaljivo. Ni nikake potrebe po ustanavljanju svete vojske, gre za mero. Tam, kjer so postojanke ob cestah in je možen dostop z vozili, pa tega ne bo moč preprečiti. To so že pravcata gostišča. Preostane še sestop čez Prag v Vrata, mimo smetišča pod Begunjskim vrhom. Skupine, ki so se vzpenjale, so postajale redkejšje, nekako v sorazmerju s kapaciteto triglavske koč.

V treh urah sem bil zopet v Aljaževem domu, ki je dihal mirno, po planinsko. Avtobus v Mojstrano prve štiri dni v tednu ne vozi. To si velja zapomniti. Prijazen tovariš me je s svojim vozilom potegnil do Jesenic.

Štirje krásni, nepozabni dnevi v senci spoštovanega Triglava so odtehtali in poplačali vse one deževne, meglene in zasnežene dni, ki človeka tolikokrat zalotijo v gorah in ga odvrnejo od cilja.

Za konec še prijazen nasvet vsem tistim, ki se sprehajajo po katerikoli planinski poti ali transverzali pa jim v srcu še tli čisto majhen ogorek planinske etike. Zgodi se, da je v bližini obvezen vrh, morda oddaljen eno ali poldrugo uro, žig pa je dosegljiv že v koči. Zdaj pa, bodisi zaradi lenobe ali komoditete ali kaj vem iz kakšnega vzroka pritisneš žig v dnevnik, potem jo pa prihuljeno potegneš v dolino ali naprej po poti, ne da bi stopil na goro. Čez čas pa začne glodati v srcu poštení jaz, grize in grize neusmiljeno, dokler nekega dne ne vzdržiš več. Odločiš se, vzameš pot pod noge in se odpraviš skesan popravljat nekdanko nepoštenost. Zdaici ti pa prepreči vzpon na vrh prvič slabo vreme, drugič nezgoda in dolg ti leži na duši za naprej. Tako plačuješ hipno slabost značaja v denarju, s časom in še moralno.

IN MONTE SANUS

URŠA KOLENC

laninska sezona je bila na višku. Dobri državljani so hoteli izpolniti svojo dolžnost – njihova noga naj bi vsaj enkrat v življenju stopila na vladarja in gospodarja naših gora. Pa naj še kdo trdi, da nismo rojeni hribovci? Samo en pogled na tisto ogrlico, ki se niza okoli Triglava, samo pogled na vele mestni direndaj po kočah in smrad na smetiščih in že se zaobljubiš, da poleti ne prestopiš praga v ta paradiž, pa če te na mestu linčajo.

A vendar, le urico hoda je treba, le kanček energije več in že se znaješ v pravilni deželi. Povsod domujeta mir in lepota, nemoteno lahko lenariš in uživaš dobrote čudovite divjine. Le malo stran od »triglavskega ponte rossa« se visoko nad dolinama Kota in Krme vzdigujejo ponosne pečine Rjavine. Mogočno razkazujejo svoj lepi obraz. Desetletja in desetletja lepota sameva v svoji ponižnosti in tiho sprejema redke, a vzgojene goste. Še sreča, da ne zna in ne more izpovedati svojih čustev. Revica gotovo muči manjvrednostni kompleks. Kakšna krivica se ji godi na Zemlji! Brat Triglav dobi vse, kar si požel, sestre Rjavini pa ostanejo le drobtinice. Je že tako. Vseeno pa je boljša kvaliteta kot pa kvantiteta.

In tako sem sredi najbolj razgretega avgustovskega kotla pograbila modri abecednik vrlih slovenskih alpinistov in se pošteno zamislila nad usodo naslednjega izleta. Glej ga, šmenta, a v tem grmu tiči zajec! Na čisto navadni petintrideseti strani je ponižno pisalo: Normalni pristop na Luknjo peč. Samozavestno sem se potrepkala po prsih in junaško pristavila:

»Ha, mami, tole je pa banbonček za naju! Stena je prav kratka (le dva raztežaja), pa še trojka po vrhu. Stara je, prvi jo je menda zlezal neki Albin Roessel leta 1910. Pred šestimi desetletji tale pogumni striček prav gotovo ni preostro ocenil osvajanja tujih devic. Kar vidim ga, kako se z laneno vrvo in težkim železjem kobaca na škrbino. Prepričana sem, da je ta turica kot nalašč za takšnale gamsa (pravilneje kozi) kot sva midve.«

Tema je bila kot v rogu. Dve postavi sta molče tolkli prašno cesto. Včasih sem bleknila kako neumnost in s tem hotela pregnati odkrito in prikrito tesnobo. Dve ženski, sami ponoči v gozdu, ne to pa je že preveč za šibki hrštenici. Ušesa so se spremenila v nezmotljive radarje, noge so čakale na štartni »strel«.

Mami je prestrašeno odskočila: »Ojej, Urša, kaj pa je to?«

»Nič, nič, zadaj je počila suha vejica, pred teboj pa je pot pasirala očarljiva krastača.« Skušala sem se preleviti v hladnokrvnega Angleža, pa nisem bila prepričljiva. Tudi moja domišljija je nenehno ustvarjala. Drevo se je spremenilo v lačnega medveda, trohneči panj v zlobnega morilca, ki komaj čaka, da zadavi svoji žrtvi. Kjer pa je volja, tam pa je tudi pot in jaz sem se namenila na Rjavino, zdraviti njen kompleks. Seveda sem vlogo psihiatra prevzela le za eno nedeljo. Ljubša mi je Rjavina tako zaposlavljena kakor pa razvпита in onesnažena.

Drevesa so se počasi razmaknila, razgrnila se je mehka planinska trata. Poiskati sva si morala prenočišče. Snop svetlobe nama je razkril skrivnostno pokrajino in se ustavil na parkiranem avtomobilu.

»Kaj pa delate, babe neumne? Saj vidite, da spimo! Preklete trape, z lučjo mi svetite naravnost v obraz! Naj vas vzame vrag!«

Strašanski bas je rohnel in grmel. Dve ženski sta ga vznemirili sredi spanja in to ob pol devetih zvečer. Nezaslišano! Kaj vse ta grbasti svet prenese! Prestrašeno sva se umaknili in pokukali še v kočico. Štirje nosovi so jezno pogledali iz pogradov in se pogreznili nazaj v puh. Nikjer nisva bili zaželeni. Šele jasli so nam ponudile zatočišče. Zbasali sva se v bivak vreči, navili uro in čez nekaj trenutkov že potovali skupaj z oblaki.

Ptice so že prepevale jutranje arije, sončni žarki so igrali svoje radostno kolo. Gibčna stebelca, živobarvni cveti, drobni listki so se spremenili v živobarvne orglice. Samo hipec in mavrični biseri so se skotalili na zemljo, pogoltnila jih je vedno žejna prst. V slami je neizprosno zaropotalo.

»Nesramna budilka, oglasi se takrat, ko je najmanj treba!« Začudeno sem se ozrla naokrog in krepko premislila, kje sem. Razburjeno sem se potipala po glavi in se srečno oddahnila. Vse je bilo na svojem mestu. Kdo ve, lahko bi prilomastila kakšna krava in me zamenjala s senom.

Pozdravljen Kot, kar dobro posteljo si nama ponudil! Žleb v hlevu. V polpolni bojni opremi sva že sopihali v breg. Nahrbtnik mi je neusmiljeno žulil ramena in me silil k počitku. Fizika je vlekla bolj navzdol, moja trma in mladost pa navzgor, k bogovom. Zavili sva z markirane poti in se zagrizli v obupen plaz. Dolg, nenasiten breg ni hotel popustiti. Okušali sva ga prav počasi, da zabave in veselja ne bi bilo

prehitro konec, dva koraka naprej pa spet enega nazaj. Žal mi je bilo, da nisem poslušala Andrejevega nasveta. Predlagal mi je drugo pot, jaz pa sem rinila po svoje. Po toči zvoniti pa je prepozno, zdaj sva delali pokoro za vse svoje grehe (pa še potomci bodo imeli v dobrem). »Sva pač norca za šoder!«

Jezno sem si zabrlizgala tisto Kekčevo: Dobra volja je najboljša... Z novimi močmi sva se zagnali na Luknjo peč. Iz plazu je nastal plazič, grušč je počasi izginjal, pred nama so se šopirile gladke plati in naju sumljivo precenjevale. Še zadnjič sem trezno prebavila opis vzpona. Brez dvoma, vstop je bil pravičen.

Nisem orientacijski genij, takšen neveden cepec pa tudi ne, da bi zgrešila edini prehod, ki je bil sploh možen.

»Albinček, zdaj bo pa po tebi. Ali boš padel ti ali pa bova midve obrnili? Samo nekaj še ne veš. Puške ne vrževa zlepa v koruzo. Urša, varujem, pojdi!«

Mami mi je poslala svoj žegen, nagnala me je naprej. Kamin se je hitro razširil, že me je presenetila platka, našpikana z mnogimi železnimi štrclji. Klin se je smejal klinu in ponujal svojo zarjavelo pomoč. Srce je zaigralo divji ples afriških domačinov, tudi nogi sta hoteli ubrati isti ritem črnih tamtamov. Pomislila sem:

»Ljubica moja, nič ne bo z glasbo. Najprej boš lepo prišla do stojišča, nato pa se boš lahko prepustila neznani folklori.«

Potegnila sem vrv in si z usti pomagala, da mi je trenje ni potegnilo nazaj. Ustela sem se. Ušla mi je vrv, z njo še en zob.

»Adijo, pa zdrav mi ostani!« Požrla sem bolečino, premagala še zadnjo zapreko in se uničena zasidrila za veliko zagvozdano skalo.

»Mami, lahko greš!« Rdeči edelrid se je počasi krajšal, dolgo je trajalo, da sem ugledala upehani obraz.

»Fantastična sil! Nič ni pretežko za takšnega asa, kot si ti. Samo še malo, pa boš pri meni!«

Moja zunanost se je šopirila kot pav, v resnici pa sem bila šibka, strašansko šibka. Matilda naju je spet malo ovohavala, pa sva jo v pravem trenutku še sunili v zadnjico. Čakalu naju je še 20 m akrobacij in prikobacali sva na sedlo. No, Roessla sva že ugnali. O, ti preklemski dedek, kako si naju potegnili! Tole naj bi bila staromodna, skromna trojka? Prav rada bi snela klobuk in se spoštljivo priklonila pred teboj. Ne, tole pa ni bila zabava, ampak huda preizkušnja. Ti pa si se sam pregoljufal tja čez in to takrat, ko sem bila jaz le nekakšen atomček v vesolju. Kadar se bom spet započila v kakšno tvojo smer, verjemi mi, pošteno bom premislila, s kom žganec jem. Sram pa bi te vseeno lahko bilo (vsaj v grobu bi se lahko malo obrnil). Mislila sem, da so vas na začetku stoletja lepše vzgajali – ne v tako demokratičnem, emancipiranem duhu.

Pred nama pa so stali še nešteti zobčki, morali sva se spoprijeti še z dobrim, starim Klementom Jugom. Kakšno godljo nam boš pa ti skuhal, učeni filozof? Res se ne bi radi spremenili v revna kupčka nesreče, nekaj metrkov nižje. Zanima pa me gorivo, ki si ga trošil (zaradi energetske krize), ko si takole sam letal po Julijskih Alpah. Še danes bi potrebovali nekaj takšnih skalašev, ki bi dan za dnem risali prehode nad prepadi in s svojim neizmernim duhom in vzgojo mamili in zapisali narod h goram. Ampak z nama vseeno ni treba biti tako salamensko krut, kot si bil sam s seboj. Želja, premagati samega sebe, te je žrtvovala globinam, veš, midve pa bi radi živeli, kajti naš ljubi očka bi bil strašansko hud, če se ne bi vrnili. Da pa ne bo diskriminacije, Solkanec, čestitam ti. Takole v enem dnevu si pretolkel celo morje valov s hribočki in doli, od Macesnovca pa vse do moje ljubezni Rjavine. Tudi najina volja hoče, zato pa greva za teboj.

Vzpetinica se je družila z vzpetinico, grebena pa ni in ni hotelo biti konec. Vse je že protestiralo. Usta so bila suha kot poper, želodec je krulil spev. Midve pa sva še vedno rinili naprej.

»Urša, tistole je pa vrh!«

»Kje pa, po mojem bova morali prelezti še 555 kuceljčkov, da si bova lahko nadeli lovorjev venec.«

Nekje v daljavi sem zagledala leseno palico. O križna gora, saj tole ni fata morgana, ampak vrh, vrh, vrh.

Srečni sva odprli konzervo ananasa. Zaslužili sva jo. Košček tebi, košček meni, sladka kolesca so nama vračala veselje in moč. Zmagoslavno sem vrgla škatlo čez steno. Odpadke ponavadi nosim domov, danes pa me je ropotajoča pločevina neizmerno osrečila. Tam doli, ja, prav tam doli, kjer bo obstala preluknjana konzerva, tam nekje sva začeli najino klobaso, tam nekje sva srečali prijazna planinca, ki sta naju potegnili prav do Kranja.

Žalostno sem otipala škrbino v svoji čeljusti. Prav je imel ljubitelj gora, ko je ravno na Rjavini dne 20. 6. 1966 napisal:

»Za vsako lepo stvar je treba nekaj žrtvovati. Čim lepša je, tem več moraš dati. Plačilo, ki ga molj in rja ne razjesla, za tak trud nikoli ne izostane. Planine, vrhove naših mogočnih gora, moramo osvajati z nekim pobožnim razpoloženjem. Le tako se človek vrne v civilizacijo bogatejši in srečnejši.«

In jaz sem žrtvovala pravi, pravcati sekalec. Kdo mi bo plačal muke pri zobozdravniku? Rjavina gotovo ne. Seznanila pa sem se s tisto staro resnico, ki pravi: IN MONTE SANUS – v bregu je zdravje.

Malo pa sem bila ta dan vseeno razočarana: »Hudiča, Urša, ali si tako zanič? Ali je bilo res tako težko? Ali pa je zaškripalo, ker si prvič lezla naprej?« Sama vprašanja, odgovorov pa nisem poznala. Malce mi je pomagal Tine Mihelič. Veste, kaj je rekel: »Ne, ne, punce, tisto pa ni nobena trojka, ampak zaslužena štirica pa še malo tehnike je zraven.«

Njegove tabletko so bile kar dobre, vest se je pomirila. Novo presenečenje pa me je pričakalo letos pozimi. Štirje znanci so osvajali po novi smeri Macenovca in sestopili po najinih sledovih. Ko so prišli domov, sem doživela takšen pozdrav: »Ve Kolenčevke, ste pa malo (potolkel se je glavi). Tisto je kar v redu štirka, da jo še danes pomnim. Ja, ja, babe so zmešane.«

Druga pilula je bila še slajša, pa še zmedla me je:

»Sva lezli sploh po pravi smeri?«

Ne vem, nič več ne vem. Vem samo to, da drobcena poškodba na žvečilnih pripravcih in zemljevidi prask na koži niso bili zaman.

Opomba uredništva: O smeri gl. »Naš alpinizem«, 1932, na str. 199.

KAKO JE Z DOMOM NA KREDARICI

(Iz diskusije na občnem zboru PD Ljubljana-matica 17. 4. 1975)

ING. SVETKO LAPAJNE

empora mutantur et nos mutamur in illis. Časi, ko smo hodili na Triglav in nazaj tri do pet dni, ko smo mogli v planinskih domovih udobno prenočevati, ko so nosači za gospodo nosili na ramah težke tovore, so minili. Ne bo jih več nazaj. In tako je tudi prav. Tudi čas, ko en sam gonjač goni dve ali tri mule, otovorjene s steklenicami devet ur skozi Krmo na Kredarico zato, da množica turistov vse skupaj v eni popije – mineva. Pri zidavi ali prizidavi domov v današnjem času ne moremo računati z osebno nošnjo in ne z mulami in tudi vojaki nam ne bodo nosili. Kaj nam torej ostane? Helikopter? Helikopter je izredno drag pri nabavi in pri obratovanju. Troši dragoceno gorivo, kar nikakor ni v skladu z naftno krizo. Helikopter je nujen za dragocen tovor, za reševanje ponesrečencev, in v primerih, ko druge možnosti ni: za montažo žičničnih stebrov, za postavljanje bivačev, za dostavo najnujnejših potrebščin v kočice, ki imajo nekaj obiska le v letnih mesecih. Sicer pa prevoz s helikopterji ni brez nevarnosti. Povsod po svetu se dogajajo od časa do časa težke nesreče ravno tej jekleni postovki.

Za redno oskrbovanje koč z večjim obiskom za njihovo zidavo ali dozidavo nam ostane le žičnica. Na tihem so v Kamniških planinah vse štiri močno obiskovane kočice na Kamniškem sedlu, na Kokrskem sedlu, na Okrešlju in na Ravneh opremljene s tovrstnimi žičnicami. Nemehaniziran je ostal le transport na Korošico, katere obisk je pa znatno manjši. O Kravcu, ki je končno vendar odlično mehaniziran z idealno osebno žičnico, v rezervi pa ima še staro za tovor, ne mislim razpravljati. Množični obisk smučarjev in neskončni repi pri vertikalnem prometu na tem res lepem, a žal edinem dobrem smučišču v Sloveniji nad zgornjo gozdno mejo, to samo dokazujejo. Moje mišljenje je: Najprej tovarna žičnica, nato šele gradnja, kjer koli v planinah. Na vsako redno oskrbovano kočico z večjim obiskom vsaj tovarno žičnico! V mislih imam Vodnikov dom, kočico pri Triglavskih jezerih, Pogačnikov dom na Krških podih, Kredarico. Če kočice ne bi bile opremljene z mehaniziranim dovozom, je pač treba računati z njihovim počasnim odmiranjem in omejeno oskrbo (čaj, juha, omejitev kurjave). To velja za Planiko in Staničev dom. Ali mehanizirati dovoz ali reducirati oskrbo! Če

kdo misli, da žičnica pokvari naravo, potem imamo danes Kamniške planine že pokvarjene. Zice pa so dejansko komaj opazni element, motijo le dolge poseke v gozdovih, nad gozdno mejo pa nič.

Triglavski podi so najidealnejša smučišča, pri čemer triglavski ledenik omogoča celoletno smučanje, tudi poletno smuko. Druga njegova pobočja, poleti kopna, odpirajo ugodne smuške pogoje kakih šest mesecev na leto. Njihovi nagibi so idealni (Kredarica–Gornja Krma, Kredarica–Podi nad studencem, Staničeva koča–Gornja Krma, Staničeva koča–Podi nad studencem, Pekel, Cmirova dolina). Nobenega drevja ni treba sekati, širine prog so razkošne. Nad 2000 m ni nobenega cvetja več, pa tudi divjad se drži rajši v nižjih legah. Dobro se spominjam, da nas je uživalo pomladansko smuko v teh predelih pred vojno v mesecu aprilu kar redno kakih sto smučarjev. Staničeva koča pa je bil pravi hotel za petične in izbirčne smučarje. Idealnejše smuke, ki je imela že visokogorski značaj, si pač ne moremo predstavljati. Medtem investiramo v dolinska mehanizirana smučišča, tako da s sekanjem znatne površine dragocenih gozdov izsiljujemo smuške proge na terenih, ki za smučanje niso prikladni (Kranjska gora, Zatrnik). Računali smo s smuško sezono kakih dveh do treh mesecev, zadnje muhaste zime pa so nas potegnile tako, da smo jih izkoriščali lahko komaj dober teden, največ mesec dni. Pri tem pa ne govorim o kvaliteti snega, ki je v povprečju na srednjih višinah slabši kot v višjih, na gozdni meji in višje. Poznam več smučišč v inozemstvu, tudi v Švici, pa vsa dosegajo velike višine: 2200 je skoraj najnižja višina, povprečje 2600 m, neredko tudi 3000 m. Rekord je pod Breithornom na višini 3700 m.

Moje mišljenje je, da je treba Triglavске pode odpreti množičnemu smučanju, saj je to edino, kar imamo. Njih velika prednost je ta, da na vzhodu sploh ni nobenih visokogorskih celoletnih smučišč več, na zahodu in severu pa je najbližji primerni ledenik okrog sto kilometrov oddaljen. Za ta namen potrebujejo Podi osebno žičnico velike kapacitete po zgledu današnjega Krvavca, čeprav bi bila zaželeno še večja. Izkušnje kažejo, da so take žičnice ugodne tudi za sestop s smučišč v dolino in da so le redki smučarji, ki se spuščajo s smučmi po progah v dolino. Vse dostopne doline: Krma, Kot, Cmirova dolina, Velo polje imajo po naravi dovolj strme oseke in so za povprečnega smučarja že zahtevne. Tudi snežne razmere na takih sestopih se spreminjajo z višino in so redkokdaj vseskozi ugodni. V inozemstvu je navada, da večina smučarjev kupuje dnevne karte, veljavne tudi za sestop. Rajši podaljšujejo vožnjo na ugodnih smučiščih višjih leg in sestopajo v kabinah, kot da bi se trudili s smučkim spustom v dolino. S tem pa ne mislim opustiti važnost takih naprav za tekme v smuku, ki zahtevajo velike višinske razlike in jih je možno prirediti le v eni izmed dostopnih dolin. Po mojem je treba za žičnični dostop na Triglavске pode poiskati najkrajšo smer iz doline do podnožja ledenika, brez ovinkov in brez prestopanj, v eni potezi od avtomobila do smučišča v letni sezoni. Za smučanje po Podih pridejo v poštev zaporedne vlečnice in sedežnice, tako da bodo s časom zajeta vsa ugodna pobočja nad Gornjo Krmo, okrog Staničeve koče s središčem na Triglavskem ledeniku. Pri taki ureditvi seveda o prenočevanju na višini Podov ni govora: to je predragol! V inozemstvu imajo na takih smučiščih večje samopostrežne restavracije, s cenami, ki niti niso bistveno dražje od dolinskih cen. Z zadnjo žičnično vožnjo pa se ponavadi odpravi v dolino tudi zadnji natak. Če pa mladina želi, ji napravimo še plesišče – saj je ples najuspešnejše sredstvo proti utrujenosti.

Triglavska dostopna žičnica ne bi stregla le smučarjem, temveč tudi turistom poleti, kot je to primer na Krvavcu. Rentabilnost celoletnega obratovanja je seveda bistveno ugodnejša, kot če je obratovanje omejeno le na nekaj mesecev smuške sezone. Kot se je obisk Triglava skrajšal od štirih dni na današnji en dan, tako bo ta obisk z žičničnim dostopom reduciran na nekaj ur, recimo na popoldanski sprehod z Bleda. Še nekaj. Izkušnje kažejo, da žičnice koncentrirajo množico turistov (ali smučarjev) okrog sebe, drugi predeli pa ohranijo mir in prirodnost, ker se jih nihče ne dotika. Danes boste le redko našli turista na Zvohu, Mokrici, Kalških podih ali celo na Kalškem Grebenu. Tam je več gamsov kot poprej, pa tudi planik in murk nihče ne ruje, krvavška žičnica vleče vse ljudi k sebi. Z mehanizacijo Triglavskih podov bi vse dostopne doline postale mirnejše, prvobitnejše, flora in favna bo manj ogrožena. Zavedam se, da sem s svojimi pogledi v manjšini in da se bom marsikomu zameril. Napaka je v tem, da v duhu gledam deset, dvajset in morda več let naprej. Vendar živo želim, da ne bi bili v večni zaostalosti, temveč da bi sledili tehničnemu napredku v svetu. Množičnost športnega udejstvovanja, množičnost smuškega športa in množičnost planinstva zahtevajo tudi svojo tehniško ureditev. Krvavec je tudi dočkal svojo prvo, domačo žičnico, in današnjo res moderno napravo, toda z vsem smo bili v zamudi, vsaj deset, če ne dvajset let. Tudi s triglavskimi žičnicami smo v veliki zamudi, prvotni projekti so za danes že zastareli. S triglavskimi žičnicami bi naš gorenjski kot postal bistveno privlačnejši, naš edini turistični »center«, »Bled z okolšno«, pa bi s tako potezo bistveno podaljšal svojo sezono, saj bi pomladni čas ne bil slabši od letnega. Na občen zboru je nekdo predlagal, naj bi bil Triglavski dom na Kredarici odprt

Od kod privrel si sok besede naše? (Alojz Gradnik)

Foto Fr. Ekar

tudi meseca oktobra. Ne le oktobra, vse leto naj bi bil dom oskrbovan, zato je vendar zgrajen! Nekaj let ga obiskujemo oktobra in novembra, pomladi od marca do junija. Pravi turist zahaja v planine v vsakem letnem času. Smuška sezona triglavskega ledenika je celoletna, Krvavca šest mesecev, Zatrnika pa šest tednov, če ne le šest dni.

Opomba uredništva:

Zapisek je sestavljen po spominu, ujemajo se bistvene vsebinske poteze, vrstni red je nekoliko spremenjen. Pozneje se je h debati oglasil ing. Lev Pipan, soprojektant triglavskega žičnika. Načelno se ni strinjal z mišljenjem prof. ing. Lapajnete, vendar je izjavil:

Pri projektiranju in planiranju bodočega Triglavskega doma se je izkazal za najdražjo postavko proračuna strošek za dostavo gradiva. Po temeljiti analizi vseh možnosti transporta se je dejansko izkazala postavitev nove tovarne žičnice kot najugodnejše, oziroma najcenejše prevozno sredstvo. Taka žičnica bi seveda ostala potem za trajna oskrbovanje doma. Helikopter je predrag.

K diskusiji ing. Lapajnete naj pridenemo v izvlečku in odlomkih mnenje Planinske zveze Slovenije:

Stališče Planinske zveze Slovenije glede triglavskega žičnika je že leta 1962 (2. febr.) oblikoval dr. Miha Potočnik na informativnem sestanku v kabinetu predsednika Izvršnega sveta SR Slovenije Borisa Kraigherja. V zapisniku so njegove besede povzete med drugim takole: ... Triglavski žičnici bodo najmanj izmaličile gorski svet južnih pobočij Triglava. Poudaril je (sc. dr. M. Potočnik) izrecne kvalitete terenov na Apnenici in okoli Staničeve koč. Zaradi krožnega sistema triglavskega žičnika je vključitev Kredarice tudi potrebna.

To stališče je obširno utemeljeno v dopisu PZS okrožnemu urbanističnemu zavodu v Mariboru 19. 2. 1962. Dopis med drugim pravi:

Projekt TRIGLAVSKE ŽIČNICE aktivizira brez škode za prirodno-varstvene, estetske, čustvene in druge interese doslej planinsko in tujsko-prometno skoraj docela povsem neaktiven in zaradi slabe oz. dolgotrajne dostopnosti zanemarljiv predel Zgornje Krme in okolice Staničeve koč. Njegova aktivizacija ne samo, da naravnovarstvenih in planinskih interesov bistveno ne prizadeva, temveč kot posrečena dopolnitev vključuje in povezuje v planinski in turistični promet doslej neizkoriščani predel, ki bo z nameravanimi žičnicami skladno šele prav pustil priti do izraza že obstoječe planinske instalacije (planinske kočice – predvsem Staničeva, ki se sedaj renovira in povečuje,

in Kredarico, – in planinska pota ter edinstvena smučišča v Zgornji in Spodnji Krmi, pod Ržjo, okrog Staničeve kočel, na Triglavskih Podih in Zelenem snegu). Prostora – doslej neizrabljenega – okrog Staničeve kočje je dovolj za letni in zimski turizem (ljudi za dodatne objekte, ki na tej lokaciji sploh ne bi motili), v neposredni bližini so lahko dosegljivi doslej prav redko obiskani in izredno slabo v planinski promet ter eksploatacijo vključeni vrhovi: Rjavina, Rž, Urbanova špica, Begunjski vrh, Cmir – in seveda že sedaj množično obiskana Kredarica ter Triglav. Doslej običajni in že tradicionalni tok planinskega prometa (Vrata–Kredarica–Triglav–Bohinj – preko Hribaric in Doline sedmerih jezer oz. Velega polja in obratno z odcepi v Trento) z nameravanimi tehničnimi instalacijami – razen na Kredarici – bistveno ne bo prizadet in ne moten; nasprotno, dostop iz Krme z žičnico do podov in vrhov okrog Staničeve kočje ga bo samo skladno ter brez pomembnih zapletov zelo posrečeno dopolnil in razširil še na znaten krog ljudi, ki jim naš gorski svet s peščenjem na stari klasični planinski način iz kakršnihkoli že razlogov sicer ni dostopen.

Nekateri **pomislike** so bili izrečeni ob projektu, da se žičnice speljejo od Staničeve kočje na Triglavsko podo (nad Tominškov studenec) in od tam na **Kredarico** ter s Kredarice po južni strani Rži nazaj v Zgornjo Krmo (Pršivec). To pa glede na to, da se žičnica tesno približa samemu vrhu Triglava in s tem nekako permanentno izživa nadaljnjo tehničnizacijo in tendence, da bi se žičnica speljala morda še na sam vrh (čemer pa odločno nasprotujemo!). Sam plato Kredarice okrog Triglavskega doma ni posebno obsežen in bi ob velikem obisku in navalu, ki ga projektanti pričakujejo, nastali najrazličnejši nevšečni problemi, ki so znani že od drugod. Ne bi smeli predvidevati nobenih obsežnejših gradenj raznih objektov na Kredarici, katere glavna značilnost naše najvišje, v trdih nacionalnih bojih z Nemci izbojevane, visokogorske planinske postojanke in neposrednega izhodišča za turo na sam vrh Triglava naj ostane kolikor le mogoče neokrnjena.

Priznavamo pa, da je v dokončni zamisli TRIGLAVSKIH ŽIČNIC ena od bistvenih postavk prav **krožna pot** preko Kredarice, ki ima spet toliko prednosti v pogledu rentabilnosti in dobrega funkcioniranja vsega sistema, da prav te prednosti (ob odločnem in iskrenem upoštevanju planinskih interesov in morda celo sentimentalnosti, da je **Kredarica tradicionalen »planinski«** teren **prve vrste**) presegajo in pretehtajo naše pomisleke, za katere smo vsekakor prepričani, da jih bodo projektanti znali pravično oceniti in primerno kar se le da upoštevati. Tako torej tudi **trasi čez Kredarico ne nasprotujemo**, temveč samo s poudarkom **opozarjamo, da smo na tem mestu kot planinci** (v klasičnem in sedanjem smislu) **najbolj občutljivi**. Zato bi si tudi želeli, da bi imeli pri podrobnejšem načrtovanju ureditve Kredarice in še pred njeno realizacijo (kot organizacija ne samo kot posamezniki) ves vpogled in vso možnost soodločanja!

GORA

Etnološka razstava Goriškega muzeja

NAŠKO KRIZNAR

a gradu Kromberku v Novi Gorici je bila 15. aprila t. l. odprta etnološka razstava, ki prikazuje ljudsko kulturo Gore, najsevernejšega predela ajdovske občine z vasi Predmeja, Otlica, Kovk in Križna gora z Gozdom. Razstava je plod lanskeletne terenske raziskave Goriškega muzeja, ki sodi v sistematično etnološko raziskovanje zaključenih področij ljudske kulture na Primorskem. Namen raziskave je bil, sprva s sondiranjem, nato pa sistematično, poiskati in dokumentirati tista poglavja ljudskega življenja na Gori, ki to področje ločijo od sosednjih in ki mu dajejo samosvoj značaj in okus. Poudarek je bil na ugotavljanju oblik in dejavnosti ljudskega življenja, ki so na robu pozabe in ki so še v polpreteklem obdobju dajale najmočnejši pečat načinu življenja na Gori. Gre za obdobje od začetka stoletja do danes. V tem času je Gora doživljala velike spremembe. Zvrstile so se tri različne politične uprave. Počasi se je premikalo težišče osnovnih gospodarskih dejavnosti od samostojnega živinorejskega doma do zaposlovanja večine za delo sposobnih prebivalcev v nekmečkih dejavnostih (vključno z izseljevanjem v tuje kraje ali države). Danes je Gora na stopnji razvoja ljudske kulture, ko sta hladilnik in televizor bolj značilna (lipična) kot staro ognjišče in kolovrat.

Izhodišče vsake etnološke raziskave je ugotovitev najsodobnejših tokov (ali stanja) ljudske kulture, še bolj pa so za etnologa zanimivi tisti pojavi ljudskega življenja, ki s svojo dinamiko izginjanja ali pojavljanja odsevajo zakonitosti zgodovinskega razvoja. Zato se razstava s prikazom materialnega dela ljudske kulture v enaki meri posveča starim, izginjajočim, kot novim, porajajočim se oblikam ljudske kulture na Gori. Na nek način skuša ujeti trenutek sočasnega bivanja starega in novega sveta, lesa in plastike, ognjišča in televizorja.

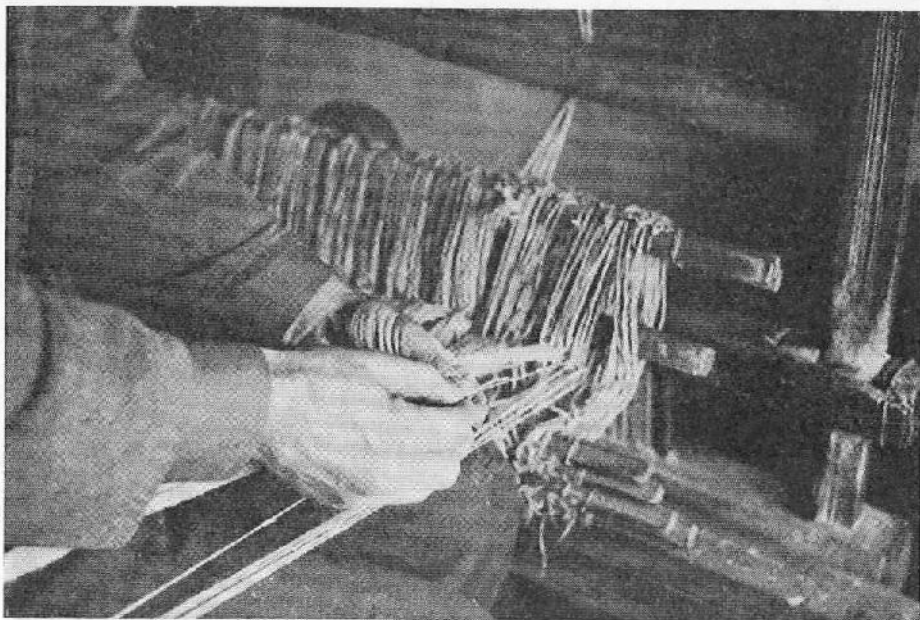
Če se povzpne iz Ajdovščine prek Lokavca in Slokarjev na Predmejo po znameniti čavenski cesti, premagamo višinsko razliko 800 m, ki nas v slabih 20 minutah vožnje z avtom prestavi v nov svet, čisto nasproten Vipavski dolini. To je Gora, področje vasi Predmeja, Otlica, Kovk in Križna gora z Gozdom. V 17. stoletju poseljena kraška zemlja z obširnimi bukovimi gozdovi je danes dom več kot 1500 prebivalcem v približno 330 domačijah.

Prvo poglavje razstave je posvečeno hiši, ki že na zunanji odseva način življenja prebivalcev nekega kraja. Na Gori srečujemo močno razložena naselja, ki prehajajo na jugovzhodu v samotne kmetije. Razvile so se hišne oblike, ki nagibajo bolj h alpski kot k sredozemski hiši. Značilne so strme strehe enotnega doma (»shote«) in notranji prehodi v sosednje in višje prostore. Oboje je narekovalo ostro podnebje s snegom, mrazom in vetrom. Čisti severni vetrovi so ukožavali postavitev hiše v zavetje brega ali gozda z vhodom in okni obrnjenimi proti soncu. Razvrstitev prostorov se odvisno od oblike zemljišča razvija v dve smeri: vrhhlevni in stegnjeni dom. V obeh primerih so osnovne prostorske enote: »kuhna« »izba« (hiša, soba), »kambra«, »hram« (klet) in »štala«. Pri večjih hišah se pojavi še »klonica« (shramba za listje) kot značilen izolacijski prostor na severni podolžni strani hiše. Enako služi za toplotno izolacijo bivalnih prostorov s senom napolnjen senik na podstrešju, izjemoma tudi v medetaži, da zaščiti hram pred mrazom. Večina stegnjenih domov na Gori še danes pozna prehod iz bivalnih prostorov neposredno v štalo, ki ga uporabljajo ponekod le v hudi zimi, drugod pa celo leto.

Osnovni gradbeni material je povsod kamen. Opeka se je pojavila šele v povojnih novogradnjah in adaptacijah. Les služi za ostrešja in za redke priključene enote kot so: drvarnice, stranišča in klonice. Slama za strešno kritino je še živ preostanek preteklosti. Danes prevladujeta opeka in salonit, ki omogočata položnejši nagib strehe. Pestra gradbena dejavnost po drugi svetovni vojni je širila hiše v vsem smeri in z različnimi gradbenimi materiali, kot je narekovala sprememba prevladujočega načina gospodarstva, ki se je vedno bolj nagibalo od živinorejske kmetije k polkmetiji. Moški so se zaposlili v gozdu, v dolini (»na deželi«) ali pa še dlje od doma, kmečko delo v zmanjšanem obsegu opravljajo ženske. Zlasti hitro se spreminja no-

Navlačevanje lanene preje na statvo

Foto N. Križnar

Spravilo sena na Kovku

Foto N. Križnar

tranjost hiše. Prednjači moderna oprema kuhinje z vsemi gospodinjstskimi pripomočki pralni stroj, plinski štedilnik hladilnik, komunikacijska oprema (radio, TV), napeljava kapnice v notranjost ter uvedba kopalnice. V adaptacijah domov vodita Predmeja in Otlica, kar je razumljivo, saj je bilo med vojno v teh dveh krajih največ požganih domov. Kovk, Križna gora in Gozd so ohranili še marsikak arhaičen element v hišni obliki in v stanovanjski kulturi. Edini ognjišči, ki še služita svojemu namenu, sta na Kovku. Povsod (na Kovku in za Križno goro) pa še zasledimo ločeno od hiše stoječi dimnik, ki je vmesna oblika med odprtim ognjiščem in vzdanim dimnikom. Vsa Gora je elektrificirana razen Križne gore, kjer ponoči svetijo s petrolejkami ali s plinom. Drugo poglavje razstave je posvečeno delu, predvsem tistim gospodarskim dejavnostim, ki so bile v bližnji preteklosti, ali pa so še danes, značilne za gorske domove. Živinoreja je že od nekdaj prevladujoča kmelijska panoga na Gori. Gojijo rjavo-sivo govedo (v preteklosti tudi rdeče-črna bohinjsko), ovce, svinje in kokoši. Konje preštejemo na prste ene roke. Za govedo je v navadi kombiniran hlevsko pašni sistem z večjo vlogo pašne živinoreje v preteklosti. Paša v gozdu in na gmajnah je bila stara pravica Gorjanov. Pasli so otroci in stari ljudje. Zbrano jalovino je pasel poleti skupni pastir na »avški« na Čavnu. Danes je paša individualna. Na zasebnih gmajnah se poslužujejo električnega pastirja, ki pa ovc ne zadrži. Skupne letne paše ni več. Mleko gre večji del v odkupne postaje, nekaj ga ostane za domačo prehrano in za predelavo v sir in maslo. Gospodinje sirijo doma na štedilniku, pri vsaki hiši še uporabljajo pinjo. Sir služi za plačevanje raznih uslug (npr. traktorskega oranja) in za zamenjavo z drugimi pridelki (npr. s senom). Posebnost Gore je bila še do pred 10 leti paša ovac. Z velikimi tropi (100 ovac) so hodili gospodari prezimovat v okolico Volčje drage. Poleti je cela Gora zaposlena s košnjo, sušenjem in spravilom sena. Seno nosijo v rjuhah ali ga vozijo z lojstrskimi vozmi. Hranijo ga »nad štalami« (na Gori ni ločenih stavb za spravilo sena) ali »v kopah«. Na Križni gori se pojavijo kozolci kot pripomoček pri spravilu sena. Jeseni grabijo (»zmetajo«) steljo in jo nosijo ter vozijo v klonice. Bolno živino zdravijo po nasvetu ajdovskega veterinarja ali po navodilih domačih živinozdravnikov z domačimi zdravili in postopki. Pomen poljedelstva na Gori zaostaja za pomenom živinoreje. Glavna kultura je krompir, od žitaric pa rž. V navadi je triletno kolobarjenje. Razstava posebno pozorno

prikazuje pripravo ržene slame za prekrivanje slamnatih streh – od žetve do »škopanja«. Zaradi strmega zemljišča in plitve zemlje je plug (»drvú«) z volovsko vprego še vedno glavno orodje za pripravo obdelovalne zemlje. Na strminah uporabljajo dvojni plug – »kličoč«. Izdelovalec jarmov (»komatov«) na Otlici ima polne roke dela. Manjše in težje dostopne njive prekopljejo z rovnici (»saponi«) in motikami. Redki lastniki traktorjev na Gori so radi ratarji vsem, ki imajo za strojno oranje primerno zemljišče. Vrtove ob hišah zasadijo gospodinje z zeljem, fižolom, peso, čebulo, solato. Hišni vrtovi so poleti polni rož.

Leta 1973 je na Gori zadnjikrat plavo zacvetel lan. Takrat je tudi obstala tkalska delavnica za Križno goro, ki je s svojo dejavnostjo nekdaj pokrivala veliko področje Gore in še del idrijske občine. Danes so sledovi gojenja in predelave lanu: zapuščene sušilnice (»starovne jame«), trlice, prtene rjuhe in deli platnenih oblačil, zlasti pa kolovrati, na katerih maloštevilne predice predejo manjše količine ovčje volne. Oboje: laneno platno in valna sta bili v preteklosti glavni surovini domače noše, preja in tkanje pa sta še tako živa v spominu, da ju je možno v celoti rekonstruirati. Iz Idrije se je v preteklem stoletju na Goro razširila spretnost izdelovanja čipk. Marsikatera gospodinja ali upokojenka si z izdelavo in prodajo čipk poveča dohodek, če dela za idrijsko podjetje ali za italijanskega kupca. Klekanje je v otliški osnovni šoli obvezen predmet za deklice. Kleklajo tudi nekateri moški.

Dodaten vir zaslužka je na Gori še nabiranje zdravilnih zelišč in malin. S tem delom se v veliki meri ukvarjajo otroci. Za nekatere je nabiranje in prodaja zdravilnih zeli prava sezonska zaposlitev. Posušena zelišča odkupujeta poverjenika portoroške Droge. Veliko večino površja Gore pokriva gozd. Prevladuje bukev. Od izkoriščanja gozdnega bogastva imajo Gorjani dvojno korist: zaposlujejo se v gozdnem podjetju ali pa uporabljajo in prodajajo les iz zasebnega gozda. Podjetje seka les celo leto. Gozdni delavci se vozijo vsak dan na delo z mopedi. V bližnji preteklosti so čez teden spali v gozdarskih (»gozdnih«) hišah. Pri gozdnem delu jim je v veliko pomoč mehanizacija. Iz težko dostopnih predelov še vlačijo les s konji. Zasebniki so po starem opravili sečnjo avgusta v stari luni in pozimi vlačili les iz gozdov s konjsko ali volovsko vleko. Močno razvito oglarstvo je omogočalo izkoriščanje lesa v nepristopnih predelih. Oglarji so spali pri »kopših« v improviziranih kolibah. Oglice so nosili domov v koših. Tudi sedaj še vsako leto zagori nekaj kop v bližini gorskih domov. V tesni zvezi z izkoriščanjem in poznavanjem gozda je lov. Gorjani so poznani kot dobri lovci, najsi bo to v smislu modernih lovsko-varstvenih principov ali v tradicionalni (še ne čisto pozabljeni) vlogi divjih lovcev, ki jim je simpatični Laskar za legendarni vzor. Na Gori delujeta dve lovski družini. Ohranjeni so številni stari načini lova, zlasti razne zanke in pasti za škodljivce (lisice, kune, dihurje), v spominu pa še živi kopanje jam za lov na večje zveri. Lovske trofeje so pogost okras in ponos gorskih domov.

Zadnje poglavje razstave sestavljajo portreti ljudi z Gore, kot jih je zabeležil fotografski aparat v njihovem okolju, pri delu, med počitkom, v razgovoru, pri igri... To poglavje je že prav na meji etnologovega zanimanja. Vendar nam kaže ustvarjalce, nosilce in prenašalce tiste ljudske kulture, ki jo etnolog raziskuje in ki je iz roda v rod neposredno povezana z njimi.

Kratek oris dela ljudske kulture na Gori, ki ga prikazuje opisana razstava, lahko sklenemo z ugotovitvijo, da je to področje v povojnem času zašlo v izredno hitro spreminjanje življenjskih oblik. Prometne zveze, prometna sredstva in sredstva obveščanja, kot so časopisi, radio, TV, povezujejo Goro s svetom in nekdaj izolirano področje odpirajo novim kulturnim vplivom. Najbolj usoden znak novih življenjskih načinov je razkroj kmečkega živinorejskega doma z odhajanjem in zaposlovanjem številnih (zlasti mladih) družinskih članov v nekmečkih poklicih. Revna zemlja je že v preteklosti zahtevala, da so se kmetje in polkmetje sezonsko zaposlovali v tujini kot gozdarji, zidarji in da so razvili številne, za Goro značilne sekundarne domače dejavnosti: klekanje, oglarstvo, ledarjenje in divji lov. Razvile so se nekatere skupne »službe« za vso Goro kot npr. tkalska delavnica za Križno goro, kovač na Kovku, rezbar na Otlici, domači živinozdravniki na Kovku, itd. Vsi ti domači poklici so bili posledica tradicionalne medsebojne delitve dela na nekdaj izoliranem področju. Z možnostjo stalne zaposlitve blizu doma so odpadle najprej omenjene domače dejavnosti in »poklici«, izginil pa je tudi njihov vpliv na medsebojno odvisnost in povezanost celotnega področja v zaključeno celoto. Posamezne družine se danes zapirajo v svoje okvire, starejši ljudje pogrešajo nekdanih sosedskih odnosov, ki se jih še spominjajo. Pojavljajo pa se nove oblike povezovanja. Pri tem prednjači mladina z raznimi kulturnimi prireditvami (ena takih je uprizoritev ljudske igre o Laskarju), zabavno dejavnostjo in športom (keglanje, smučanje). Posebno trdno povezanost so krajevne skupnosti Predmeje, Otlice in Kovka pokazale pri odločitvi za novi prizidek osnovni šoli leta 1974.

Razstava Gora, ki jo je omogočila Temeljna kulturna skupnost Ajdovščina, je bila na gradu Kromberku odprta do konca meseca maja.

RUNEČ

ERNA MEŠKO

red dnevi sem poslušala predavanje vodja V. JAHO tov. T. Škarje, ki ga je (z barvnimi diapozitivi) imel v Ormožu. V začetku je omenil, da imamo več vrst planincev. Eni obiskujejo hribočke, drugi zahajajo v Alpe, tretji se uveljavljajo v skalah, četrti so zaverovani v osvajanje himalajskih vrhov, itd. Zato mislim, da mi ne bo nikdo zameril, če bralce PV seznanim z enim naših malih gričev, ki pa ima tudi svoj čar in mikavnost.

Letošnja mila zima je marsikomu zagodla, tudi nam kmetijcem. Zemlja ni dovolj premrznila, ostala je težka in grdo se je zoralo. 183 m dolga njiva ob Vukečaku je bilo prosila, da jo popravimo. Usmilila sem se je tudi jaz in ves popoldan razbijala grude. To je sicer utrudljivo in enolično delo, a za človeka, ki ljubi samoto, zelo primerno. Svojega duha lahko po mili volji zaposli, s svojim srcem se lahko sprehaja po širnem svetu in se ustavlja tam, kamor ga najbolj vleče, kjer se najbolje počuti.

Bil je čudovit dan. Pomlad je dihala na vseh koncih in ko me je hrbtenica opomnila, da se bo treba za nekaj hipov zdraviti, sem temu klicu sledila. Kljub telesni utrujenosti sem bila sijajno razpoložena. Kako se je dihala v tej pomladni svežini! Kako so se oči napajale ob vseh odtenkih zelenih gozdov, ki so obraščali bližnje gričevje! Najbližji in najvišji pred menoj je bil Runeč. Na njegovem vrhu stoji šola. Marsikdo se rad pošali češ, da je obiskoval visoko šolo na Runču. Pa jih je vseeno mnogo, ki so začeli pot svoje učenosti na Runču. V hvaležnem spominu imamo učiteljstvo, ki je skozi dolga desetletja puščalo tukaj svoje mlade moči in sposobnosti, ko je samo dajalo, ne da bi pri tem mislilo na svoje ugodje. Ni bilo vode, ne primernih stanovanj, ne trgovine, niti ceste ne in so vseeno vztrajali. Spominjam se, kako je nekega zimskega večera upraviteljeva žena, ki si je natrla nogo, morala jezdit iz Ormoža na Runeč — dve uri daleč, ker ni bilo drugega izhoda. Kljub vsem težavam pa se je vsakdo s srcem navezal na ta kraj in se vanj vedno veselo vračal. Nikoli ne bom pozabila, kako je po osvoboditvi leta 1945 prišla pogledat, kako je s šolo, nekdanja upraviteljica Majda. Zagledali smo jo, kako se je bližala s kolesom proti našemu domu po lahonski dolinici. Bila je natovorjena kot mula, vozila je še petletno hčerko Venko in to 65 km daleč iz Maribora. Vsa izčrpana se je pri nas ustavila. Vendar se je na njej vse smejalo. Iz zažarjenega obraza so dobrotno žarele srečne oči, ko je dejala: »Nisem več zdržala, morala sem iti pogledat, kako je s šolo na Runču. Nobe-nega prometnega sredstva ni bilo na voljo, pa sem se ojunčila in se napotila s kolesom.«

Vedno je bila zelo požrtvovalna. S kako materinsko skrbjo je oblekla in zavila vsakega malega šolarčka, ki je moral na težavno, dolgo pot v burji in snežnem metežu ali deževju po blatnih klancih! Danes je to drugače. Za učiteljstvo so postavili stanovanjski blok, tudi cesta je sposobna za promet z avtomobili in v šoli je vodovod.

Runečki otroci so skromni in dobri. Nekoč mi je pripovedovala tovarišica Vida, kako ji otroci vsak ponedeljek prinesejo pokusit svojo malico, po navadi pogačo, ki so jo v nedeljo doma pekli. In kako ji je enkrat mali Hanzek, ki ni imel ničesar, da bi ji dal, ponudil bonbon, ki ga je vzel iz ust. In še tega mu je dal sošolec. Pripovedovala je tudi, da je prej službovala v nekem bogatem ravninskem kraju, a tam otroci še zdaleka niso bili tako dobrega srca. Ko sem vodila kuharski tečaj na Runču v neki vinogradniški hišici, sem se lahko prepričala, kako živa je med tem ljudstvom soseskina pomoč. Ko je prišel na inšpekcijo inž. Tinta iz Maribora, se ni mogel načuditi, kaj vse smo zmožne ustvariti s tako skromnimi sredstvi. V veliko oporo so nam bili sosedi šole, Novakovi, ki so nam priskočili na pomoč z vsem, kar so zmogli. In še koga bi morala omeniti. Da pa ne bi koga izpustila, naj bo vsemu učiteljstvu in vaščanom, ki so karkoli in kdajkoli kaj dobrega storili za ta revni kraj, izrečena prisrčna zahvala.

Runeč je zadnji vrh proti zahodu, ki spada pod vinorodniški okoliš ormoško-ljutomer-skih gor. Nanj lahko pridemo iz južne strani iz Ormoža skozi Lešnico, od koder se steza zmerno vije med njivami, travniki, gozdovi in vinogradi najprej do vrha Preneščaka, na katerem stoji ogromen hrast. Zagledaš ga iz vse bližnje in daljne okolice kot najzanesljivejšo orientacijsko točko. Potem se zasujemo za 90° na levo in nadaljujemo pot po runečnem grebenu med hišicami, kletmi in ključajami (to so shrambe, majhne brunarice, ometane oz. zmazane z ilovico in krite s slamo) vse do 80 let stare šole. Preden je bila postavljena ta šola, je bil pouk v kmečki hiši na Žvabu, rojstnem kraju Božidarja Raiča. Naj tu omenim, da sta leta 1945, dokler še ni bilo urejeno šolstvo, otroke poučevali dve kmečki dekleti. Ustavimo se tukaj in pogledimo, kaj vse vidimo. Na jugu leno teče in se razliva široka Drava, za njo se boči Ivanjščica,

desno od nje Ravna Gora, nato Donačka Gora, Boč, Konjiška gora, obsežno Pohorje, pred njim se razprostirajo na levi Haloze, na desni Plujsko polje z letališčem v Moškanjcih. Na zahodu so prijazne Slovenske gorice s Tomažem v ospredju, na vzhodu Litmerk, Hum, Kog, Vinski vrh, Pavlovski vrh, Brebrovnik, Svetinje, Cerovec, Jeruzalem, Železne dveri. Na severni Lahonščak, Hujbar, Lesnjak, v ozadju pa prostrano Mursko polje s Kápelo. Ob jasnem vremenu zagledamo na obzorju Savinjske alpe, Korralpe in še druge. Ob vznožju Runča je dolina, graba ji pravimo, Stanovno in na njenem severnem koncu gozd Globočina, kjer so stanovnénski kmetje leta 1945 skrili svoje konje, da jih Nemci niso mogli mobilizirati. Slekli so dva nemška vojaka, oblekli v te uniforme dva svoja človeka in ju postavili za stražo v bližini skrivališča. Štirinajst dni so bili skriti tam in posrečilo se jim je vse konje očuvati. Iz Runča se lahko vračamo po drugi strani preko Žvaba, Golgote in Varožlina v Lahonce, od tam pa imamo še tri km do železniške in avtobusne postaje Ivanjkovci. Pot je nadvse prijetna, v glavnem po bukovem gozdu. Tu je raj za gobarje. Tod hodijo šolarji in mnoga debela nosijo sledove njihove »objestnosti«, ki pa vseeno zbude v človeku občutek mladostne sreče. Tudi moji sinovi, ki so hodili po isti poti v šolo, so storili ta greh, da so se z začetnimi črkami in letnicami ovekovečili na drevesih. Iz tankih zarez so nastale z leti debele zarastline. Ko hodim tod mimo, vedno poiščem tista debela, kjer so grešili nedolžni prstki mojih dragih fantov. Kar bojim se, da bo logar tudi ta drevesa označil za posek in konec bo blaženega spomina na tisto srečno otroško prešernost. Seveda je na Runeč možno priti tudi z avtom iz Ormoža po tomaževski cesti ali iz Ivanjkovec skozi Lahonce.

Na Runču sicer ni nobene gostilne, a če boste potrebni, pri sleherni hiši vas bodo gostoljubno sprejeli.

V neposredni bližini šole stoji staro kužno znamenje, ob njem pa so v zadnjih letih vaščani postavili kapelico v zameno za tisto, ki je stala pred šolo, kjer je sedaj otroško igrišče. Svojčas je bil izdelan načrt za cerkvico. Bil je zbran gradbeni material in z velikimi naporji spravljen na Runeč. V drugi svetovni vojni pa so oholi Nemci, ki se tako hvalijo s svojo pametjo, ta material dali odpeljati v dolino. Nesmisel! Če je že bil na hribu, bi se lahko tudi tam koristno uporabil za karkoli že.

Preden končam zapis o Runču, naj se še s toplo mislijo spomnim pred kratkim umrlega rojaka dramaturga Lojzeta Filipiča. Tudi on je obiskoval šolo na Runču, se rad ustavljal na Žvabu, kjer so imeli zidanico, in bežal čez lahonsko grabo na breg, kjer je bil doma. Ne vem, če se je podpisal v katero deblo, vem pa, da je bil z vsem srcem pripet na ta čudoviti košček sicer bolj siromašne a pristrčne prleške pokrajine. Bil je odličen človek, do vsakega prijazen in širokogruden. Izredno rad je prihajal v svoj domači kraj in ko se je vračal po poti iz Runča oz. Žvaba in strel na domačijo na lahonskem hribčku, je dejal, da lepšega kraja ni nikjer na svetu. Ljubil ga je z vsem srcem, kar je dokazal tudi s svojo poslednjo voljo, kjer je zapisal, naj se denar mesto cvetja in običajnih uradnih osmrtnic pošlje KS Ivanjkovci v prid starčkov in revnih otrok vasi Žvab, Lahonci, Desnjak. Njegova mnogo prerana smrt je boleče zadela vse, ki smo ga poznali. Vedno se ga bomo spominjali z ljubeznijo in spoštovanjem.

Ko smo se – od že v začetku omenjenega predavanja o Himalaji – ob sončnem zatonu vračali z avtom po asfaltni cesti, ki je zelo posrečeno speljana iz Ormoža preko Litmerka, me je sin Ciril vprašal, katera slika od 200 barvnih diapozitivov mi je bila najbolj všeč, sem mu rekla: veš, Mont Everest in Makalu v večerni zarji. Takoj za tem pa sem izjavila: Ne, najlepša je bila tista, ko smo se peljali proti našemu Litmerku in zrli pod seboj krasno negovane vinograde, pomladansko nadahnjene šume z Runčem v ozadju!

Da, ta je bila najlepša!

Dramaturg
Lojze Filipič

SEVERNA STENA BOTINA

MUHAMED SISIĆ, SARAJEVO

elež, gora polna kontrastov, do roba gozda znana in krotka, nekoliko korakov naprej pa nepoznana in divja. Bolj jo pozna lovski čuvaj kot geograf, divji lovec bolje kot alpinist. Polagoma raste iz velikega in lepega polja v štrmih, poraslih pobočjih, kjer že gospodari sekira, nenadoma pa gozd preneha in preide v nekakšen kameniti pas poln vrtač in škrap skoraj brez kakršnekoli vegetacije. Iz tega pasu se vzpne v vsej svoji veličini v visoko in široko strmo bariero, ki je krona njegove lepote, listo, kar je že davno mikalo alpiniste.

Prvikrat so ga alpinisti obiskali novembra leta 1955. Preplezali so samo eno lažjo smer, iz stene pa so prišli polni občudovanja in spoštovanja. Do novega obiska je prišlo šele leta 1968. Preplezali so še eno lažjo smer, strah in spoštovanje pred steno pa ni bilo nič manjše.

V meni začetniku je vznikla želja, da grem in pogledam, da...

Čas je mineval, nabirale so se mi izkušnje, želja pa je rasla. Gledal sem ga s Prenja, Čvrsnice, Treskavice, iz vseh strani poleti in pozimi, vendar mi je vselej, kadar sem kanil iti, nekaj preteklo pot.

Leta 1972 sem se prvič namenil in to je bil obenem tretji alpinistični obisk Veleža. Prijatelji so odšli plezat Telečjo Lastvo, jaz pa sem obrnil pod Botin in si ogledal njegovo visoko in skoraj vertikalno steno, polno kaminov, ozaljšano s previsi. Vrnil sem se, toda ne ves, del mojega jaza je ostal v njegovih sivih, nedotaknutih stenah. Kmalu nato sem bil spet pod steno. Tokrat me je odpodilo slabo vreme. Moral sem čakati eno celo leto na nov poskus, pa tudi tedaj nisem imel sreče. Vreme, spet vreme. Velež se je upiral, v meni pa je tlela zavest, da bom uspel.

In res. Leta 1974 sva z Bucem preplezala prvo smer v severni steni Botina. Bilo je lepo, čeprav težko.

Preteklo je nekaj mesecev in v glavo mi je šinila misel, da ponovim smer pozimi. Tovariše sem dobil – Buco in Raka sta bila takoj za to. Jesen je minila v pripravih, v razmišljanju o hrani in opremljenosti. Mnogo smo hodili v Prenj, v Romanijo in v plezalni vrtec Bentbaši. Sneg je zapadel zgodaj, na zimske razmere smo se lahko privajali postopoma. Računali smo, da bomo za novoletne praznike naš načrt uresničili.

Iz Sarajeva smo se odpeljali v nedeljo, 29. decembra 1974, in sicer samo mi trije. Prijatelji, ki naj bi v lovski koči na Malih Poljicah pričakali novo leto, niso utegnili. Kaj smo hoteli! »Uzdaj se use i u svoje kljuse.« Prespali smo v vasi Ližani pri lovskem čuvaju Osmanu. Vsi so nam branili, nas gostili, opozarjali na nevarnosti in nas spominjali na nesreče. Seveda smo ostali pri svojem.

Ponedeljek, 30. XII. 1974. Ob polpetih zjutraj smo pričakali kamion in se z njim pritresli v poldrugi uri do kraja, kjer smo morali vzeti pot pod noge.

Izmenjali smo nekaj besed z delavci, ki tu žive. Dan se še ni delal in hladno je bilo. Kazalo je na lepo vreme. Gazili smo globok sneg sredi neštevilnih sledov, ki so jih utrli zajci in srne. Težko otovorjeni smo počasi rinili v breg in kmalu stopili na čudovito lepo gozdno jaso z lovsko kočjo. Od tu se že vidi del stene, vrh Brasine, na katerem se igrajo jutranji sončni žarki, edino mesto, ki se na njem vsaj za nekaj hipov ustavi sonce. Molče se čudimo divji, skoraj sanjski lepoti. Žal moramo naprej, pot je še dolga. Le toliko vstopimo v kočjo, da si privežemo dušo, in že hitimo v gozd za kočjo. Sneg je kložast, kloža ne drži, udiramo se, sneg se nam otresa za vrat, skozi goste iglaste veje, obložene s snežnimi grivami, pa vidimo, da se nebo mreni z oblaki, ki ne obetajo nič dobrega. Ko pridemo na Velike Poljice, so se na vrhnji rob stene že obešale megle. Začelo je snežiti, veter je močnejše zapihal. Ženemo se še kako uro, snežna mečava je vse gostejša, veter nasilnejši. Postavimo si šotor in se stlačimo vanj. Veter se zaletava vanj, šotor prestaja preizkušnjo, mi pa neprespani, utrujeni. Hitro nas je zmanjkalo za dve uri.

Vreme je trmasto, zapadlo je že kakih 30 cm snega. Ni nam kazalo drugega, kot da obrnemo v kočjo. Kakih sto metrov pred njo smo zabredli v velike zamete. Le težko smo jim bili kos.

Ogenj v koči in čaj, ki smo si ga skuhal na primusu, nam nista vrnila poguma. Prav nič nismo bili podobni jutranjim optimistom. Velež se nas je spet ubranil. Brez besed smo zlezli pod odeje.

Torek, 31. 12. 1974. Vstali smo pozno in sklenili, da bomo ves dan počivali. Naj se sneg uleže. In spet smo bili dobre volje. Taki smo pač planinci. Če nam je težko, se jezimo in kolnemo. Ko pa pridemo k sebi, smo še bolj zagnani kot prej.

Okoli poldne so prišli v kočo pogledat delavci. Skrbelo jih je, kaj je z nami, kajti vreme se jim je zdelo skrajno slabo. Samo gore lahko v ljudeh vzgoje tak tovariški čut in prizadevnost za pomoč. Ti ljudje bi dali vse od sebe, samo da bi pomagali. Nismo jim rekli, da bi nam pravzaprav ne mogli pomagati, a najvažnejše je to, da so hoteli pomagati. In tega je zdaj vedno manj med ljudmi, nekoč pa je bilo, zdi se nam, to normalno, vsak se je lahko zanašal na to. Če človek kaj takega doživi v divjini, je toliko več vredno, saj so bili za nas to popolnoma tuji ljudje. Danes je zadnji dan v letu, in to dejstvo je kakor balzam za rane in ranice, ki sem jih dobil v preteklem letu.

Sreda, 1. 1. 1975. Vreme se je ubrisalo, vstali smo zgodaj. Snega je bilo seveda več kot predvčerajšnjim, vendar smo hitreje napredovali. V slabih dveh urah smo dospeli do tja, kjer smo bili razpeli šotor. Še eno uro in pred nami je zakipela severna stena Botina.

Kameniti zid je ves v soncu, zasnežen in zaledenel. Skoraj nam zastane dih. Nekam čudno se počutim. Ni to strah, vem, prej nekakšno spoštovanje do veličastne stene, v kateri bi rad preizkusil svoje znanje. Tovariša sta nekaj mlajša. Bosta zdržala? Zdaj je ta odločilni trenutek. V steni bo že kako.

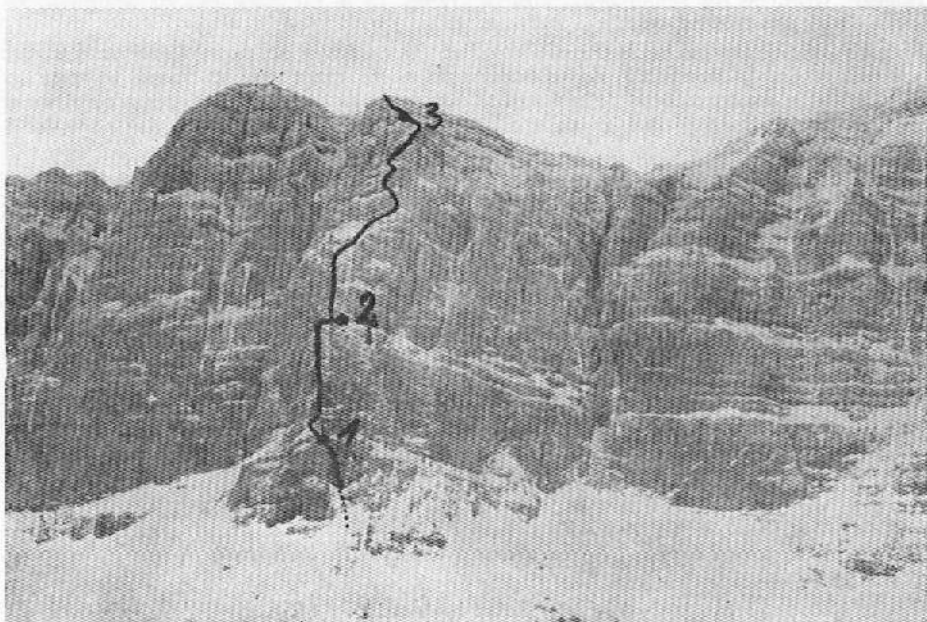
»Kaj mislita, gremo ali ne gremo?«

Nekaj trenutkov me gledata molče, pokimata, primeta za oprtnike in ju zadegata na pleča. Uspeli bomo, če ne tokrat, pa kdaj drugič. A do stene grebemo sneg še dve uri, mestoma se ugrezamo do pasu. Šele opoldne smo v jami Ferizagića pri vstopu v smer. Pomalicamo in takoj začnemo.

Stena je bila mrzla, tako da je kar »pekla«. K sreči pri vstopu ni bilo snega, ker se nad njim bočijo veliki previsi. Prsti so nam kmalu odreveneli, že po prvih metrih. Kamin z ostrimi bočnimi stranmi smo hitro zmogli, le moje hlače so dobile na kolenih resne »poškodbe«. Pred težko prečnico sem lovil sapo stoječ v zanki. Žal mi je bilo, da smo pri letnem plezanju izbili vse kline. Prečnica mi je vzela precej časa, za njo pa je sledil nov problem, kajti vse je bilo zametano s snegom in požledeno. Poleti niti ni bilo težko, zdaj pa smo morali vse razčlemba očistiti. Prosto plezanje ni prišlo v poštev, pomagati smo si morali z zankami in klini. Bilo je tvegano, kajti zanka na zaledenelih izboklinah ni zanesljiva. Končno pridem do solidnega varovališča, zabijem več klinov in potegnem za seboj oprtnike. Tu bomo prebili prvo noč. Tovariša sta kmalu za menoj, Buce ureja bivak in pripravlja večerjo, Raka in jaz pa brez

Severna stena Botina v Veležu. S številkami so označeni bivaki

Foto M. Šišić

oprtnikov in z dvema vrhema plezava dalje do enega od ključnih mest v steni. K sreči stena tu visi, zato je brez snega. S klini in s prostim plezanjem sem rešil ta problem. V tem se je zmrčilo, zato sva se spustila do Buče, ki naju je pričakal z večerjo in s komfortom dobrega šotora. Prvih sto metrov stene je za nami. Ali nam bo tako gladko šlo do vrha? Noč je bila jasna in mrzla, obetalo se nam je lepo vreme. Četrtek, 2. 1. 1975. Zgodaj smo pokukali iz šotora – v gosto meglo in snežni metež. Pritrjene vrvi so bile na debelo ovešene z ledom in srezem, stena s snežnimi perjanicami. Kar nam je šlo sinoci kakor po maslu, smo danes komaj zmogli ob pritrtjenih vrveh. Stiskal nas je mraz, odveč so nam bili oprtniki. Vsak centimeter je bil problem. Z rokavicami si nismo mogli pomagati, roke so nam krvavele, otekale so. Prstov ne občutim več. Če sem plezal prosto, je še nekako šlo, ker so se prsti lepili na steno, gorje pa, če sem hotel izza pasu vzeti klin in vponko – mrzlo železo je zgrabilo kožo. Sledi previs, nato kamin, žlebič in spet kamin. Noč nas je ujela pred zelo neugodno prečnico na desno. Morali smo jo zmagati v temi.

Zdaj nas že opominjajo tudi bolečine v nogah, prstov že skoro ne čutimo več. Uredimo si bivač in dolgo taremo ozeble prste. V upanju da bomo jutri zunaj stene, nam mineva hladna noč.

V petek, 3. 1. 1975. Megla ni bila več tako gosta, veter se je unesel, vendar je bilo hladneje kot prejšnji dan. Že po nekaj metrih se mi je zdelo, kot da me žareči noži režejo po prstih. Stiskal sem zobe, da ne bi rjovel od bolečin. Solze mi zledene na obrazu. Če se bom iz tega izkopal z vsemi zdravimi prsti, bom imel res srečo. Za nami je bil kakih 50 metrov dolg žleb. Čim sem stopil iz njega, je butnil vame veter. Raka je tako premražen, da ne more govoriti. Nič več ne brunda pesmi z ironičnim refrenom »Duni vjete malo sa Neretve...«, s katerim nas je dozdaj spravljaj v dobro voljo. Buco se dobro drži in pobira vse kline. Naslednja dva raztežaja sta bila pravi užitek. Po strmim srenu smo hitro dobivali višino – a ne dolgo. Že smo spet pred pravo steno, strmo, vso okovano z ledom. Poleti tu ni ravno težko, zdaj pa je kazalo tako, kot da nas bo prav to – obrnilo. S kladivom začnem sekati po ledu in vidim, da nekako gre. Ko pridem do varovališča, so me bolele roke, da sem jih komaj še čutil. Potem je šlo lažje, zabil sem nekaj klinov in prišli smo v svet brez posebnih težav. Še en skok, nato kratek greben in – na vrhu bomo, veseli, čeprav nas je že čakala noč. Ena od pomožnih vrvi se nam je zataknila, nismo je mogli rešiti. Buco se je moral spustiti kakih 30 metrov in ko je prišel do nas, je bila že trda noč. Svetili smo si z baterijami, klinov nismo več izbijali, hiteli smo proti vrhu, tedaj pa se je pred nami nenadoma spet vzdignil kameniti zid. In odločili smo se za bivač. Ni bilo lahko, vendar smo bili dobre volje. Buco smo rekli, da je dedek Mraz v tej navezi, tako je bil nasršen s srezem in ivjem po bradi in brkih.

Veter se je zaganjal v nas, mraz nam je jemal sapo. Buco naju je varoval, midva z Rako pa sva kopala snežno jamo za bivač. To noč se je Velež z vso silo z nami poigral, izbral je res ravno pravi kraj in vreme. To je bil pravi boj za obstanek, za življenje je šlo, to smo vedeli in čutili vsi trije.

Skopali smo jamo kakih 70 cm globoko, vanjo postavili šotor in zlezli vanj kakor v bivač vrečo. Že smo čutili, da je najhuje za nami, malo smo se ogreli, le noge so bile mrzle, a na to smo se že navadili. Buco in Raka sta kar hitro zasmrčala, meni pa je misel na jutrišnji dan jemala spanec. Veter je tulil nad šotorom. Kaj nam Velež še pripravlja? Dvomim, če je izčrpal vse, kar ima za bregom.

Sobota, 4. 1. 1975. Zbudil me je Raka: »Hitro oba iz šotora!« Dremavo se kobacava iz jame, zdajci pa zastrmiva v presenečenje: Nad nama jasno nebo, brez oblčka, trume zvezd, sredi njih ščip, ki razliva svoj čarobni sinjkasti sijaj po grebenih in stenah okoli nas. Veličasten, nepopisen prizor. To človek lahko samo občuti in doživi. Ni mi bilo mar ne mraza ne vetra. Tam na vzhodu izza Durmitorja in Maglića se je že vnmal krvavordeči žar dneva, pripravljen, da premaga čarobno lepoto noči. Velež nam je s tem doživetjem vrnil vse, kar nam je prejšnje dni jemal. Še več, ostali smo mu dolžniki.

Še sto metrov smo imeli do vrha. V lepem vremenu to ni bilo nič, ob desetih dopoldne smo si stisnili roke, srečni, presrečni. Za nami je bil naš najtežji preizkus. Premagali smo sami sebe in gora nam je dopustila, da smo ostali živi. Ostala je nespremenjena. Upajmo, da bomo tudi mi za vselej ostali taki, kot smo zdaj, prijatelji, srečni, zadovoljni.

Opomba: Ilijinova smer v severni steni Botina, Velež.

Ocena prvih plezalcev: V+, A₁. Prvi zimski vzpon 1. 1. 1975 do 4. 1. 1975.

Efektivnega plezanja 25 ur.

Plezali: Branimir Maltarić, Miodrag Rakić in Muhamed Šišić, člani AO Sarajevo.

OB JUBILEJU PLANINSKEGA DRUŠTVA NOVA GORICA

CIRIL ZUPANC

I.

rganizirano delo na področju planinstva na Goriškem sega v zadnja leta prejšnjega stoletja. Ko so namreč 22. januarja 1896 v Tolminu ustanovili soško podružnico SPD, so hkrati ustanovili tudi planinski krožek v Gorici. Prihodnje leto bo torej poteklo 80 let, ko je slovensko planinstvo na Goriškem in v Posočju dobilo organizirano obliko. Goriški planinski krožek se je še zlasti razživel z letom 1906, ko je stekla bohinjska železnica. To jo omogočilo večjo množičnost za izlete v alpski svet, kar so podjetni in radoživi goriški planinci dobro izkoristili. Leta 1908 je iz Trente v Bilje prišel župnik Joža Abram, vnet planinec, ki je na Tolminskem in tudi v Trenti že dotlej vidno sodeloval pri delu soške podružnice. S svojim prihodom v Bilje, torej v bližino Gorice, je goriškim planincem prinesel novih spodbud. Žaživala je ideja o samostojni goriški planinski podružnici SPD. 28. novembra 1911 je bila v Gorici »Pri zlatem jelenu« ta podružnica tudi ustanovljena. To je goriškim planincem dalo nov polet. Ker so člani soške podružnice SPD v Tolminu že »zavzeli« Krn, saj so se pripravljali, da bodo na ruševinah Trillerjeve kočice zgradili novo planinsko kočico Simona Gregorčiča, so se goriški podjetni planinci jeli ozirati na Kanin. Tam so nameravali odkupiti planinsko kočico nemškega alpinističnega kluba ali pa zgraditi novo na primernem kraju. Prva svetovna vojna je vse te načrte prekržila.

V letih 1918 in 1919 so se ljudje v Posočju in Gorici vračali iz begunstva, iz vojaških ujetniških taborišč in iz kasarn na razvaline in pogorišča. Soška fronta je popolnoma uničila naselja na obeh bregovih Soče, globoko na vsako stran. Poslopno se je v te kraje vračalo življenje, obenem pa tudi nemir in negotovost spričo italijanske okupacije, ki Slovencem ni obetala nič dobrega. Ko se je gospodarstvo nekoliko obnovilo, so svoje delo začela obnavljati tudi kulturno-prosvetna društva in tako tudi goriška podružnica SPD. 4. novembra 1926 je fašistična oblast tudi njeno delo prepovedala. Ugleden in vpliven član te podružnice je bil tudi odvetnik dr. Henrik Tuma, ki se je avgusta 1924 odselil v Ljubljano. Italijanske oblasti mu namreč niso hotele priznati državljanstva. S tem so mu seveda onemogočale delo in se je moral odseliti. Odselilo se je tudi več drugih vodilnih članov te podružnice.

Prav v letih po prvi svetovni vojni je tu zapustil globoko sled dr. Klement Jug iz Solkana. Rodil se je 19. novembra 1898. Prvo svetovno vojno je doživljal sprva kot begunec, proti koncu pa kot vojak v Tirolah. Po vojni je promoviral na filozofski fakulteti v Ljubljani, obenem pa se je vneto posvečal v alpinistiki in plezanju. 11. avgusta 1924 se je smrtno ponesrečil v severni triglavski steni.

Planinstvo, ki so ga italijanske okupacijske in fašistične oblasti sicer prepovedale, v srcih ni nikdar zamrlo. V manjših skupinah, ki so poleg izletništva in »čistega« planinstva začele gojiti tudi borbene narodnostne ideje in akcije, je planinstvo v raznih oblikah živelo in tlelo tudi v letih najbolj črne okupacije, tudi v letih NOB, dokler se ni v svobodi prerajeno obnovilo v novi organizacijski obliki.

Jesen 1945 so nekateri člani goriške podružnice SPD, ki je bila razpuščena leta 1926, že dali pobudo za obnovo društvenega planinskega delovanja. 20. novembra 1945 je bil ustanovljen iniciativni odbor, ki je prevzel nalogo, da bo pripravil in sklical obnovitveni občni zbor nekdanjega goriškega društva.

16. decembra 1945 se je v dvorani Ljudskega doma (nekdanjega Trgovskega doma), kjer je bil tedaj sedež vseh slovenskih in protifašističnih ustanov in društev v Gorici, zbralo nad 80 članov.

V odbor so bili izvoljeni: dr. Lambert Mermolja, Ferdinand Rolich, Slavko Lupinc, Stanko Medvešček, Emil Hvala, Danica Poberaj, Ludvik Zorzut, dr. Franc Marušič, Franc Ivančič, Jože Cotar, Valerijan Bratina, dr. Stanko Baša in Anton Vimpolšek. Sprejeta so bila tudi nova društvena pravila. Društvo je štel 114 članov.

Prvi množični planinski izlet je društvo priredilo 6. januarja 1946 k Sv. Katarini nad Solkanom, 13. januarja 1946 pa na Sabotin. Tedaj je bila spočeta zamisel, da bi pri Sv. Katarini kazalo postaviti manjši planinski objekt. Tisto leto so goriški planinci popravili pl. kočico na Križkih podih. Organizirali so več smučarskih nedeljskih izletov v Črni vrh pri Idriji in čez poletje več drugih izletov v Julijce. Na občnem zboru 8. decembra 1946 »Pri zvezdi« (sedaj v Gorici) so ugotovili, da ima društvo že 230 članov.

Na planinskem plesu pozimi v začetku leta 1947 je bilo okrog 600 ljudi in je bila to do tedaj ena najbolje organiziranih družabnih slovenskih prireditev v Gorici po vojni. To leto je društvo organiziralo 19 izletov, med temi sta bila izredno množična in dobro organizirana izleta na Triglav in na Bled. 10. februarja 1947 je bila v Parizu podpisana mirovna pogodba z Italijo. Z njo je bila določena razmejitev med Jugoslavijo in Italijo. 15. septembra 1947 sta bili odpravljeni coni A in B, Gorica je pripadla Italiji, Solkan pa Jugoslaviji. Goriško planinsko društvo se je prepolovilo. Večina članov se je 18. maja 1947 udeležilo poslovnega izleta na Kucelj in Čaven nad Ajdovščino. To je bil sicer lep, toda žalosten izlet. Goriški Slovenci so podoživljali leto 1918...

II.

Prva leta po drugi svetovni vojni še ni bila ustanovljena Planinska zveza Slovenije, pač pa je deloval Odbor za planinstvo in alpinistiko v okviru Fizikalne zveze Slovenije (OPA – FZS). Zaradi posebnih upravno-političnih razmer v Slovenskem Primorju je bilo tudi planinstvo tu organizirano kot avtonomna organizacija. 9. in 10. julija 1946 je bila v Trstu ob sodelovanju zastopnika iz Ljubljane in v okviru »Ljudskega tabora« ustanovljena Zveza primorskih planinskih društev, oziroma Primorsko planinsko društvo. Še vedno je namreč veljalo staro planinsko načelo, da je osrednja planinska organizacija društvo, na terenu pa njegove podružnice.

Po razmejitvi med Jugoslavijo in Italijo, ki je bila izvršena 15. septembra 1947, je nastalo Svobodno tržaško ozemlje. Razmejitev v tem predelu je bila razraščena šele z Londonskim memorandumom 5. oktobra 1954. SPD Gorica in Trst sta tako ostali v Italiji. Zaradi ureditve organizacijskih zadev planinske organizacije na Primorskem je OPO – FZS sklical meddruštveni sestanek zastopnikov primorskih planinskih društev. Ta sestanek je bil 25. aprila 1948 v Solkanu (Nova Gorica). Udeležili so se ga zastopniki planinskih-alpinističnih društev: Ajdovščina, Vipava, Postojna, Rihemberk, Nova Gorica, Gorica in Trst. Odsotni so bili zastopniki naslednjih PAD: Bovec, Tolmin, Idrija, Cerkno, Divača, Ilirska Bistrica in Št. Peter na Krasu (sedaj Pivka). Dogovarjali so se o novih oblikah delovanja in sodelovanja PAD med društvi tostran in onstran državne meje.

Naslednji meddruštveni sestanek primorskih PAD je bil v Postojni 6. februarja 1949. Ker sta bili SPD Gorica in Trst zaradi razmejitve prepolovljeni, je bilo tu sklenjeno, da se v Novi Gorici in v Kopru ustanovita novi PAD. Iz članov SPD Trst, ki so bili v coni B (Koper in okolica), je bilo 4. marca 1949 ustanovljeno PAD Koper; iz članov SPD Gorica, ki so živeli v Solkanu in Šempetru pri Gorici pa je bila 14. marca 1949 ustanovljeno PAD Nova Gorica.

Pobudo za ustanovitev planinskega-alpinističnega društva Nova Gorica so dali: dr. Franc Marušič, Marjan Caharija in Srečko Ustar. Vodili so tudi delo odbora, ki je pripravil ustanovni zbor društva. Učilnica v osnovni šoli v Solkanu je bila lepo okrašena in nabito polna. Leta 1947 je v Solkanu in bližnji okolici plačalo članarino 92, naslednje leto 183, leta 1949, ko je bilo društvo formalno ustanovljeno, pa 128 članov. V upravnem odboru društva leta 1949 so bili: predsednik sodnik Kazimir Škarabot in člani: dr. Franc Marušič, sodnika Franc Boštjančič in Alfred Hvala, Ludvik Zorzut, Marjan Caharija, Srečko Ustar, Vladimir Poberaj, Valerijan Bratina, Ervin Gomišček, Ivan Bučer, Tone Sajovic, Marica Bašin, Marica Franko, Danica Poberaj in Rezika Srebrnič.

Člani so bili pretežno Solkanci, mizarji, delavci tovarne pohištva (imenovala se je po Edvardu Kardelju), delavci gradbenih podjetij Primorje in Sača ter nekaj mladincev in mladink. Največ materialne pomoči je društvo dobivalo pri tovarni pohištva.

Takoj ob ustanovitvi leta 1949 je bil v okviru društva ustanovljen tudi alpinistični odsek. Vodil ga je Ivan Bučer. Bil je predavatelj na gozdarski šoli (v gradu Kromberk) pa je kot izkušen alpinist in dober pedagog zbral okrog sebe obetavne mladince in jih v letih 1949 in 1950 večkrat popeljal v Julijce. 24. septembra 1950 je umrl za posledicami hudega padca v severni triglavski steni. Delo alpinističnega odseka je zamrlo in se jelo prebujati šele 20 let kasneje.

Na Trstelju (643 m n/m) so tik pod vrhom samevale ruševine vojaškega objekta, ki ga je med vojno uporabljala posadka protivzračnih topov za obrambo Trsta. Upravni odbor je sklenil, da bo hišo obnovil in si s tem poceni zgradil prvo planinsko postojanko. Gradbenih del so se resno lotili in nova planinska koča je bila odprta 20. avgusta 1950. Imenuje se Stjenkova koča po narodnem heroju Antonu Šibelji-Stjenki, ki je bil rojen 14. aprila 1914 v Tomačevici na Krasu, padel pa je kot major 1. aprila 1945 na Vojskem. V koči je njegov portret, zunaj pa je vzdana spominska plošča. Vzdana je tudi spominska plošča članu UO Ivanu Bučerju, ki se je smrtno ponesrečil leta 1950. Dr. Franc Marušič, njegovi sinovi in še nekaj drugih planincev je na Trstelju začelo urejati nekakšen botanični vrt, v katerem bi naj bile zbrane vse zanimivejše rastline

Krasa. Ker se vodilni člani društva za to niso zanimali, je ta lepa zamisel propadla. Zelo prav bi bilo, da bi se zanjo ponovno ogreli. Za Trstelj bi to bila koristna pridobitev, saj bi prav to pritegnilo še več šolskih izletov.

Lučaj pod vrhom Krna, na višini 2170 m, so samevale ruševine spomenika, ki so ga tam postavili Italijani v spomin na zavzetje vrha leta 1915, ko so se začeli boji na soški fronti. Za postavitev primerne bivača, ki naj bi zrastel iz teh ruševin, so se zlasti zavzeli solkanski mizarji in delavci tovarne pohištva. V letih 1950 in 1951 so znosili na vrh vse, kar je bilo potrebno in 16. septembra 1951 je bil udoben bivač na najvišjem vrhu gora Slovenskega Primorja slovesno odprt. 31-letni mizarski tehnik Ervin Gomišček iz Solkana je bil med najbolj prizadevnimi člani UO društva, ki so delali pri tem objektu. Ko je bil bivač v grobem že postavljen, ga je v družbi s prijateljskima 30. novembra 1950 šel zavarovati pred zimo. Po opravljenem delu mu je tik pod bivačom na poledeneli ruši zdrsnilo, padel je po strmini in se ubil. Po njem se imenuje ta bivač.

Ideja o planinski točki v bližini Gorice, oz. Nove Gorice, je bila še vedno živa. Člani planinskega društva pa tudi številni drugi ljudje, so ob nedeljah in praznikih radi zahajali na obronke Škabrijela. Nad ruševinami cerkvice sv. Katarine je bila primerna ravnica, ki je zamikala novogoriške planince, da bi tam postavili planinsko kočo. Gradbeni tehnik Ivan Kraigher-Nino je pomagal, da je društvo dobilo barako v Čepovanu, ki jo je do leta 1950 uporabljala gradbena zadruga »Obnova podeželja«. Planinci so splanirali teren, pripeljali barako, jo postavili in opremili ter tako že 27. aprila 1953 slovesno odprli Kekčevo kočo nad Gorico. Stoji na nadmorski višini 320 m, kar je ravno prav visoko, da se lepo vidi južni tok reke Soče in gladina morja ob njenem izlivu. Kmalu pa skromna baraka ni zadostovala, saj je obisk presegal vsa pričakovanja. Društvo se je lotilo zidave novega, večjega objekta na istem mestu. 29. novembra 1959 je bil nad Novo Gorico slovesno izročen svojemu namenu lep gostinski objekt »Mladinski planinski dom Kekec«, ki še danes uspešno obratuje. Gostišče Kekec je izredno lepa izletniška točka nad Novo Gorico, ki zadovoljuje potrebe obiskovalcev, obenem pa je edini in dober vir dohodkov, s katerimi se vzdržuje PD Nova Gorica.

Treba se je bilo dostojno oddložiti tudi solkanskemu rojaku, filozofu in alpinistu dr. Klementu Jugu. Na skrajnem koncu doline Lepene, v zgornjem Posočju, je samevala še kar dobro ohranjena italijanska kasarna. Prevzeli so jo podjetni novogoriški planinci, jo popravili in opremili ter tako že 19. julija 1953 tu odprli Planinski dom dr. Klementa Juga (680 m n/m), ki se je dobro uveljavil.

Okrog leta 1950 je bil obnovljen nekdanji hotel na Lokvah. Dobil je ime »Poldanovec«. V letih od 1955 do 1962 je bil izročen planinskemu društvu Nova Gorica v upravljanje. Ko so bila prebrodena »sušna« leta tedanje gostinske dobe, ga je spet prevzelo gostinstvo.

V letih 1971–1974 so bili vsi navedeni planinski objekti adaptirani in delno obnovljeni, tako da so ponovno usposobljeni za daljšo dobo in v skladu z zahtevami sanitarnih predpisov. Gradbena dejavnost je torej društvo vseskozi znatno zaposlovala.

III.

V preteklih 25 letih so se zvrstili naslednji predsedniki društvenega upravnega odbora društva:

V prvi mandatni dobi je bil predsednik sodnik dr. Kazimir Škarabot. Nasledil ga je mizarski mojster Vladimir Poberaj. V letih od 1951 do 1965 je bil predsednik sodnik Alfred Hvala. Za njim so bili po eno mandatno dobo: gozd. inž. Janko Žigon, gradb. inž. Stane Jelenc in gradbeni mojster Franc Lozej-Marko. Naslednji dve mandatni dobi je društvo vodil gradb. tehnik Edo Mihelj, od leta 1971 pa je predsednik Anton Srebrnič.

Nekaj podatkov o članstvu:

Leto	Članstvo:			
	odrasli	mladina	pionirji	skupaj
1952	200	101	56	357
1962	233	63	82	378
1970	365	170	500	1035
1974	456	330	468	1254

V novogoriški občini je več popolnih osnovnih šol, na katerih pa je planinstvo različno organizirano. Med učiteljstvom je uspelo dobiti dobre planinske mentorje predvsem na osnovnih šolah v Solkanu, Renčah in Sempasu. Tu je mladina dokaj dobro organizirana, udeležuje se planinskih pohodov, izletov, tečajev in predavanj. Na teh šolah je v planinsko organizacijo vključeno tudi sorazmerno največ mladine v občini. Od leta 1953 je PD Nova Gorica vključeno v slovensko planinsko transverzalo s potmi na območju Krna. Aktivno sodeluje s planinskimi društvi Posočja in Slovenskega Primorja, in to predvsem na delovnih sestankih meddruštvenega odbora, ki povezuje društva in usklaja njihovo delovanje že od leta 1961 dalje.

PISMO IZ BOLGARIJE

R. KRUMOV

zadovoljstvom vam sporočam nekaj zanimivosti o razvoju bolgarskega planinstva in alpinizma in o naših glasilih.

Letošnje leto slavi »Bolgarski turistični savez« 80-letnico. Za njegovo rojstvo namreč štejemo vzpon na Černi vrh (2290 m, Vitoša), ki ga je avgusta 1895 organiziral znani bolgarski satirik Aleko Konstantinov. Po njem ima ime tudi najstarejše društvo v Sofiji in prav tako se imenuje tudi najstarejša postojanka na Vitoši, zgrajena 1924.

Turizem (v bolgarskem smislu – opomba F. S.) je pri nas izredno popularen in leta 1973 je naša zveza združevala kar 951 182 članov, od tega 550 417 moških in 407 765 žensk (zadnji podatki govorijo, da jih je sedaj že prek milijon), društev pa je bilo 852. Morda vas zanima sestav članstva še po poklicih: 236 621 delavcev, 137 826 uslužbencev, 451 152 učencev, 50 178 študentov, 62 679 kmetov itd. In še podatek o naši gospodarski dejavnosti: v vsej državi imamo 343 postojank s prek 20 000 ležišč, na katerih so leta 1973 zabeležili 1 644 382 nočitev.

V okviru naše organizacije imamo štiri »federacije«: za turizem, alpinizem, orientacijski šport in speleologijo pa še republiško komisijo za varstvo narave. Federacija za alpinizem združuje 44 alpinističnih klubov s 1121 moškimi in ženskami. Naša zveza izdaja tri glasila. Najstarejši je mesečnik »Turist«, ki izhaja od 1902. leta in ima značja literarna glasila. (Interesantno je, da je njegov prvi urednik akademik Aleksandr Teodorov-Balan v svojih spominih zapisal, da so se pri pripravi prvih pravil BTS v veliki meri naslonili na pravila slovenskega planinskega društva.)

Tednik »Eho« (ki ga večkrat citiramo tudi v »Alpinističnih novicah«, op. F. S.) izhaja od 1. januarja 1959 in njegov sedanjí urednik je novinar Kiril Stanimirov. Razen njega so v redakciji stalno zaposleni še: namestnik urednika, štirje uredniki, fotograf in trije administratorji. Velik del vsebine pa seveda prispevajo stalni in občasni sodelavci, ki jih imamo v vsakem od 30 okrajev, pa tudi zunaj države (v Moskvi je to Ari Poljakov, znani alpinist in mojster športa, v Varšavi Josef Nyka, glavni urednik glasila KW »Taternik«, v Pragi Jarmila Švagrovská, urednik v glasilu »Češkoslovaški šport«, v Budimpešti Lajoš Endrody, glavni urednik »Turista« itd.). Jaz (avtor pisma R. Krumov, op. F. S.) pa sem že od vsega začetka honorarni sodelavec tednika in odgovoren za tuji alpinizem, urejam pa tudi rubriko »Eho od vseh kontinentov«. Eho prinaša tedenske informacije o planinstvu (turizmu), alpinizmu, speleologiji, orientacijskem športu, objavlja pa tudi umetniške prispevke na te teme. Prva stran (format približno kot naš »Delo«, op. F. S.) je v glavnem informativna, druga je posvečena organizacijskim vprašanjem, tretja umetniškimi prispevki, občasno pa je na njej prostor tudi za humor, križanke in podobno, četrta, zadnja pa je polna zanimivosti z vseh področij, predvsem pa novic iz tujine. List je kar precej popularen, tiskamo ga v nakladi 70 000 primerkov (bila bi pa precej višja, če ne bi imeli omejitev zaradi težav s papirjem). Razpošiljamo ga v številne države. Naj omenim še naše tretje glasilo »Turistični organizator«, ki izhaja mesečno in je namenjen predvsem organizacijskim problemom. V okviru BTS delata dve stalni (celoletni) šoli – Centralna planinska šola »Maljovica« v Rili (1700 m) in šola za orientacijski šport v Rodopih za vse strokovne kadre. Za konec še dva, tri podatke o sebi. Star sem 61 let in profesionalni novinar od leta 1933. Zadnjih 12 let sem bil urednik glasila »Mašinostrojenie«, zdaj pa honorarno sodelujem le še pri tedniku EHO, pri listu »Otečestven front« (naklada 250 000 izvodov in »Anteni« (100 000 izvodov), predvsem na področju planinstva in alpinizma.

Za PV priredil: Franci Savenc

KO SPOMINI OŽIVIJO

JANEZ VOLKAR

il sem že »star fazan«, ko smo se šli vojsko med rdečimi in plavimi. Taborili smo nekje v severni Makedoniji. Nad taborom je kraljeval hribček, na katerega so bili že tri dni uprti moji pogledi. Moram priti nanj!

Odločil sem se. Po grmovju sem se srečno izmuznil pogledom starešin in se zagnal v breg. Po petih mesecih sem spet svobodno zadihal. Skoraj tekem sem. Zelel sem, da bi se hribček povišal, da bi čim dalj hodil na njegov vrh, da bi čim dalj užival. Doživljal sem tiste trenutke sreče, ki sem jih poznal že od prej. V nekaj minutah sem skoraj brez sope prišel na vrh. Kolikokrat sem tako prisopihal na cilj, pa še nikoli nisem doživel kaj podobnega. Srce mi je razbijalo, ko sem se razgledoval: Vse naokoli zeleni vrhovi, v daljavi venec bolgarskih gora, v dolini vas in modrikast trak reke, z vitkimi zelenimi topoli. Pod mano so skriti šotori, v katerih živimo dolgočasno življenje. Nenadoma sem se zavedel, da lahko taka griča, majhna in nepomembna, da človeku silno doživetje. Razumel sem številne ljubitelje gora, ki na takih vzpetinah najdejo svoje veselje. Moje srce je igralo. Čutil sem, da sem spet stari Jane, da še nisem pozabil gora, da sem spet zadovoljil svojo slo po višinah. Nikjer ni bilo belih skal, sama ožgana trava in porumenelo grmičevje je bilo okoli mene. Vendar sem se počutil tako domače. Človek spozna, kako rad ima neko stvar šele takrat, ko jo izgubi. Nepremično sem sedel in gledal, topil sem se od sreče. Niso me motili niti vojaški škornji na nogah, ne, bil sem v gorah. Občudoval sem našo lepo domovino in si nenadoma zaželel, da bi se preselil v Grinčevce. Tam je zdaj poletje, koče so polne, na vrhovih so srečneži. Ni jim mar slabo vreme, ne težijo jih skrbi, saj so v gorah.

Iz razmišljanja me je zbudilo pokanje: plavi so napadli. Zdaj pa brž navzdol! Izključil sem občutke in jo ucvrl v tabor. Nihče ni opazil moje odsotnosti. V naslednjih dneh sem pod šotorom ponovno doživel nekaj najlepših plezarij iz lanskega leta.

Na Kamniškem sedlu smo kopali jamo za vodni zbiralnik, vendar smo se Franci, Marička in jaz odločili, da poskusimo dokončati Francijevo pred leti načeto smer v Brani. Enkrat ga je zavrnilo pomanjkanje časa, drugič slabo vreme, tretjič se je izgubil v velikem ostenju in splezal na vrh po lahkem grebenu, nekajkrat pa je ostal na Sedlu zaradi dežja.

Ker je bilo polovico lažje stene že preplezane, smo prišli pod najtežji del kar po gamskih policah. Malo nerodni smo bili, pomagal je nesramen kamen, in presekali je eno vrv. Bomo že kako! Steber, ki je iz doline dajal kaj malo upanja, je bil od tu še bolj divji. Tam nimamo kaj iskati. Pogledi so se zato uprli v kamine na desnem delu velike zapore, ki ločuje spodnji, z rušjem porasli grabnasti del stene od zgornjega. Ležali smo v mehki travi in z očmi iskali prehodov. Šlo bo.

Pobral sem kline in se zagnal v kamine. Na koncu raztežaja sem prišel v veliko votlino, kjer raste brin in nekakšna cipresa. Počakal sem soplezalca in zaplezal v kamine na desni. Že od nekdaj »ljubim« kamine in tisto leto sem ga imel na vesti v SZ razu Vežice. Tako je ozek, da moraš izdihniti, če se hočeš privleči naprej. No, tu je bolje, saj se že po nekaj metrih izteče na polico. Marička je prišla za menoj in zabila dober klin, sam pa sem po zajedi in plošči prek previsa spet prišel v kamin. Ta je prava poslastica: bil je moker, ozek, na vrhu previsen in odprt. Nahrbtnik sem privezal na pomožno vrvico in ga vlekel za seboj kot cucka. Ne vem, kako sem prišel čez; spomnim se, da sem nekaj časa pel, potem klel, nazadnje pa utihnil in samo sopel. Franci, ki mu gre v kaminih bolje, je celo užival. Čudni smo ljudje. Zadnji raztežaj, težak, pripelje na greben. Po njem smo v megli pritipali na vrh. Čeprav je začelo rahlo snežiti, sem odločno izjavil, da mora smer najprej dobiti ime. Poskušali smo z vsemi mogočimi variantami, nazadnje smo se odločili za »Dolgoletno«.

Ko sem že kot 13-letni smrkavec prvič z očetom šel po dolini Bele, sem občudoval zlomljene in zavite sklade Rzenika. Močno so se mi vtisnili v spomin. Kasneje sem zvedel marsikaj zanimivega o njegovi steni in plezalcih, ki so plezali v njej. Ni čudno, da sem se tudi sam hotel poskusiti z njo. Toda to zahteva poleg znanja tudi izkušnost. Verjetno bi še čakal, če me ne bi France nekaj dni pred svojo poroko nagovoril. Pridružil se je še Jože.

Že zgodaj zjutraj smo hiteli mimo Orglic in molče dihali z naravo. Tišina je zvenela v ptičjem petlju. Pod skalo na začetku melišča smo pustili odvečno opremo. Po dol-

gem in utrudljivem skakanju s kamna na kamen na melišču smo le prišli do kota med severno in severozahodno steno. Zlezli smo kake pol raztežaja navzgor in morali smo se navezati, čeprav s težavo. Stena tu ni le krušljiva, kamni so naloženi drug na drugega. Samo dotakneš se ga, pa sfrči na melišče. France je silil v levo, jaz pa v desno, Jože pa je varoval. Že sem hotel odnehati, ko je France sporočil, da imam prav, ker on da ne more naprej. Kako bom neki šel jaz?

Z eno nogo sem stal na majavem stopu, z drugo pa drsel po plošči. Držal sem se za šop trave, z drugo roko pa poiskal klin. Zataknil sem ga in dvakrat udaril, pa je šel do ušesa v špranjo. Odplazil sem se kak meter više in tako je šlo z goljufijo še pol raztežaja. Ali bom padel ali ne? Skoraj že brez moči sem se le še potegnil čez previsno lašto. Vstop je pa res od vraga. Kaj nas šele čaka!

Sledili smo lepi polici in se nato obrnili naravnost navzgor v kamin in skozenj zlezli po polici v desno v votlino in našli prvi klin. Po polici smo prišli na Promenado. Skala je bila le malo krušljiva ali pa smo se že navadili na ta rzeniški bay-bav. Po Promenadi, veliki trikotni polici, na kateri raste cela macesen, smo prečili v levo, v drugo smer. Vodstvo je prevzel France, ki je tu plezal že leto dni prej in je vse prehode poznal. Plezali smo nerodno, uporabljali smo kolena in komolce, da smo povečali trenje in čim manj obremenjevali majave stope in sumljive oprimke.

Tako smo po štirih raztežajih prišli do zajede. Zelo je »solidna«, le na sredi se maje kot miza velik blok. Jože je po njej zlezel na udobno polico. Sledili smo ji v desno do njenega konca. Stena pada tu v dno in sproženega kamna tu ne sliši več. Videli smo, kako zelo je razbit Rzenik: med navpičnimi odstavki so povsod široke police porasle s travo in macesni. Trgalo nas je pri času in France je moral naprej. Za njim je odplezal Jože in ostal sem sam. S tovarišema me je vezala drobna vrv in veliko zaupanje. Prek glave mi je letelo kamenje in slišal sem rezke ukaze. Nisem vedel, kaj se dogaja nad mano. Čez kakšno uro se je vrv napela. Previs je kar akrobatski in prek plošče je treba priti za rob. Toda nikjer ni oprimka, le travnata ruša je na voljo. Tudi dobro. Previdno sem se je oprijel in se potegnil navzgor. Med nogami sem zagledal melišče, nad sabo pa rob stene. Moral sem še čez en previs in prišel sem na slabo stojišče, kjer me je čakal Jože. Občudoval sem prva plezalca, ki sta brez tehničnih pripomočkov zmogla ta težki raztežaj in našla pot navzgor. Naprej ni več tako težko, le navpično je in poraslo s travo. Bilo je že mračno, ko sem kot zadnji prišel v ruše na vrh. Dosegel sem nekaj, kar sem žele dolgo želel. Bili smo srečni, vriskali smo in se smejali. Napetost, ki je rasla ves dan, je popustila. Po rušju smo odtelovadili v temno Belo.

V Franciji sem se najedel brezkončnega teptanja snega na prečenju Mt. Blanca in napetega plezanja po strminah les Courtes. Bilo je lepo in nepozabno, toda zaželel sem si domačih skal, toplih in varnih.

Sobotno dopoldne me je France našel v mestu, z njim je bila tudi žena Marija. Odpejlali smo se v Julijce. Na ravnici pri vasi Strmec smo se ustavili, pred nami je bila Laška stena. Visoka je, široka in porasla s travo. Nemo smo jo občudovali v zahajajočem soncu. S Francetom sva izbrala raz na njenem skrajnem levem delu, kjer so pred leti na alpinističnem taboru preplezali prvenstveno smer. Navdušeno mi je pripovedoval o tem in v meni je zrasla slika smeri. Mistila sva, da ne bo nobenih težav in da bova že v zgodnjem popoldnevu v dolini. Toda to je bil račun brez krčmarja. Dostop je dolg in utrudljiv, ker steze ni. Lezla sva po grabnih in se zaganjala od drevesa do drevesa. Pri zadnjem macesnu sva se navezala in že je France izginil v zajedi. Kar dolgo se je vrtel po njej. Potem je nekaj raztežajev lažje. France jih je mojstrsko zdeloval, gledal sem ga samo v podplate. Ko pa se je v nekem previsu znašel kak meter niže, je samo zlezel na stojišče in ni hotel dalje. Zamenjal sem ga. Po krušljivi travnati polici sem prišel v lopo, kjer sem našel možica. Po izračunih bi morala biti že na razu, pa se je najtežje šele začelo. Ko sem čakal soplezalca, sem gledal avtomobile, ki so obračali na ostrih zavojih. Zatrep Krnice je zelenel v pašnikih, nad njimi je kraljeval ponosni Mangart. Prepoznal sem še Jerebico, vsej množici vrhov nisem vedel imena.

France je v nadaljevanju zajede obljubljal kline, ki pa jih ni bilo. Celi bloki so votlo doneli in le s težavo sem napredoval. Ko ni šlo naprej, sem prečil v levo. Ustavil sem se za robom in ko sva bila skupaj, sva pogledala v severno steno. Ta še ni preplezana in bo trd oreh za plezalce. Ko sem zlezel okoli roba, mi ni bilo jasno, kje bi zlezel na raz. France mi je priporočal črno zajedo s previsom na vrhu. Par metrov stran je bila druga bolj položna in brez previsa, pa sem se odločil zanjo. Strma plošča na začetku mi je dala misliti in le s težavo sem jo premagal. Zajeda je krušljiva, na vrhu so se pod mano zamajali bloki, jaz pa sem se že držal za ruše na razu. Gamsovi bobki so povedali, da je tu svet obljuden. Hitro sva dobivala višino na travnatih

vesinah in le ozek kamin in kratka poč z zagozdenim kamnom sta naju za trenutek zadržala. Popoldne ob štirih sva prišla na vrh. Prepodila sva trop gramsov in jo ubrala za njimi. Za malico ni bilo časa in že sva jo rezala po travnatih pobočjih. Mimogrede sva se najedla borovnic.

Ovce so naju splašeno gledale, ko sva se spustila mednje na melišče. Franceta je skrbelo za ženo in odhitel je naprej. Bilo je že temno, ko sem prišel do fička. France je bil sam in ves bleđ mi je povedal, da se je Marija onesvestila, ko je prišel sam. Zaslutila je nesrečo...

Za konec letne sezone smo vzeli na piko SV steno Kompotele. V Bistrici je bilo veselje; zlata poroka. Ni dosti manjkalo, pa bi bili ostali v dolini, a je zmagala stena.

V rastočem dnevu smo se spolikali na koreninah. Ko so Grintovci zažareli, smo se že prebijali po strmem pobočju brez steze. Lovski prehod čez Kovačnico je težko najti, čeprav je zavarovan z jeklenico. Grabni so se vlekli, mi pa smo občudovali piramidasti Grintovec, lesketajočo se Skuto, zeleno Brano, mogočno Planjavo. Takšnih še nismo videli, saj tod še nismo hodili. Vse je bilo novo. Okoli enajstih smo prišli pod steno. Bo še čas, da pridemo tudi čez njo?

Pred vojno je bil preplezan le raz, ki loči severno in severnovzhodno steno. Vedeli pa smo, da sta ti dve steni mikali plezalce že nekaj generacij nazaj, vendar do resnejših poskusov ni prišlo. Leva polovica je navpična in gladka. Proti razu se od sredine vlečejo grede in te so dajale upanje vsaj za to, da bi pobegnili na raz, če ne bi mogli priti čez srednji del, ki je domala gladek. Vendar sem nekoč v tem delu opazil razčlemba, ki je povezovala spodnji in zgornji del.

Kar pod steno smo se odločili, kdo gre kam: Lojze in Stane sta šla po sredini, midva z Jetijem pa v desni del stene. Po skrotju sva plezala proti desni in po ne preveč strmih plateh prišla v votlino. Navezala sva se. Po krušljivi prečnici sem prišel v dno zajede. Jeti je kmalu robantil v njej. Pod vrhom je zabil dober klin in le zaradi njega je tvegat in prosto zlezel čez previs in naprej na stojišče. Pomagal mi je z vrvjo in hitro sem bil pri njem. V tegu sem prečil v žleb in po njem čez krušljive odstavke – navzgor do luknje. Nikakor se nisem mogel spraviti vanjo. S težavo sem zataknil dva klina v preperelo skalo. Nisem upal dalje, Jeti je našel rešitev na levi.

Tja je držala drobna polička brez oprimkov. Tako mu ni preostalo drugega, da je hitro prestopal in dosegel odpočen steber. Klel je kot štirje, jaz pa sem se bal, da ne bi padel. Klina ne bi držala. Segel je navzgor in se potegnil čez previs. Mimogrede me je opozoril, da 'se luska, za katero se je prijel, maje.

Stane in Lojze sta medtem tudi prišla v zajedo, v »najini« smeri. Povedala sva jima vse zanke, ki jih je nastavila stena – in kmalu smo bili skupaj. Najprej ni bilo problemov: lahek kamin in položna kratka stena in bili smo na vrhu. Nismo se ustavljali, ker je orientacija tu težka. Hoteli smo izkoristiti še nekaj svetlobe, da smo daleč naokoli prišli do steze.

Opisi se nanašajo na naslednje smeri:

Brana – V stena – Dolgoletna, prvenstvena II, V, 800 m 8. junij 1973 plezali: Bauman, Volkar, Škrlepova.

Rzenik – SZ stena – Kamniška, Centralna in Kemperle–Benkovič V, 550 m plezali: 28. junija 1973 Malešič, Volkar, Jože Močnik.

Votli vrh – SZ raz – V, 600 m, 2. avgust 1973, Malešič, Volkar.

Kompotela – SV stena – Desna smer, prvenstvena V, VI, 200 m, 4. nov. 1973 Ažman, Volkar.

V tej številki objavljamo naslednje grbe: Šoštanj (str. 377), Zupanija Zala (str. 379), kraljevina Ilirija (str. 380), Štajerska (str. 393), Laško (str. 404), Zagreb (str. 411), Gornji grad (str. 413), Slovenj Gradec (str. 416, 428), Jugoslavija (str. 420), Goriška z Gradiško (str. 422), Koroška (str. 425), Slavenija (str. 429).

DRUŠTVENE NOVICE

PLANINSKI DOM VREMŠČICI

V Vodniku po slovenskih gorah, v tretji izdaji iz leta 1969, stoji pod XX. poglavjem na 237. strani, od 16. do 25. vrste zapisano:

»Vremščica je razprostrta, svojevrstna in od vseh strani vabljiva gora, ki čaka, da bi pravi planinci odkrili njene čare zase in za domačine; k temu naj pripomore zgraditev planinske postojanke pod vrhom. Korak k temu je že storjen; transverzalni poti naproti pelje od leta 1960 gorska avtomobilska cesta z vrha Gabrka, kjer se prevali nova koprška cesta nad Senožečami v elegantnem loku proti Divači in marju. Konča se v dolinici med vrhom Vremščice in Slatno (916 m) ...«

Nad zeleno dolino, ki se po svojevrstni lepoti lahko meri z Logarsko, bo zgrajen planinski dom. Pobudo zanj je prevzela Krajevna skupnost v Senožečah. Njen delavni in uspešni predsednik Rado Meden, ki je znal povezati s Senožečami samotno Veliko polje in odmaknjene vasi na Vrheh, z novo cesto, katero so gradili domačini skupaj z vojaki iz Postojne, je pridobil za novo planinsko postojanko pomoč JLA. Planinski dom na Vremščici bo prva zidana stavba na tisti domači gori, ki je z republiškim prostorskim planom zaščitena kot naravovarstveno območje enako, kot za zaščitene Škocjanske jame in je zaščitena Lipica. Planinski dom bo prva zidana stavba — če ne štejemo cerkvice pri Urbanu, od katere je videti le še skromne temelje in če ne štejemo Čemparjevega ovčjega hleva in ne bunkerjev v lozi, kjer so varovali domačije in domovino domači fantje partizani od kapitulacije Italije do pohoda na Trst. Več kot leto dni so jim pekle gospodinje v Gaberčah in v Senadolah vsakdanji kruh. Prva zidana stavba, postavljena v svobodni domovini, na svojevrstni, od vseh strani vabljivi gori.

Vremščica ni več ovčarska planina, Danes jo obiskujejo lovci, gozdarji in planinci. Ko so se srečno sporazumeli v posebni sobi restavracije v Senožečah predstavniki oblastvenih organov in družbenih organizacij od F. Anderliča in B. Bernetiča iz Sežane do S. Valiča iz Kopra in C. Zupana iz Nove Gorice (mirno lahko rečemo: vsi poklicani od A do Ž), pa do 14. julija 1974 se je pisalo v vpisno knjigo na vrhu Vremščice več kot 150 planincev. Stopetdeseti jo je zavzel v prvenstveni turi v nedeljo opoldan, 14. 7. 1974, ko je na Vremščici vel sveži planinski veter in so se kopalci na obali dušili v poletni soparici kakor v savni, predsednik Planinske zveze Slovenije dr. Miha Potočnik z vnuki.

Od 1953, ko je bila dokončana slovenska planinska transverzala, je prehodilo posebej zaznamovano in oskrbovano planinsko pot od Maribora do Kopra 1580 planincev. Transverzalo knjižico je dvignilo doslej 20 785 planincev, ki že ubirajo pota, ki drže tudi na Vremščico.

Vendar pa dom na Vremščici ni potreben le planinskim popotnikom. Najprej in predvsem bo planinski dom na Vremščici koristil in služil domačinom, ki živijo in delajo pod Vremščico. Njim veljajo besede, ki jih je izgovoril Avguštin Lah, podpredsednik Izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije na lanskem planinskem taboru na Gobavici nad Mengšem:

»Človek živi od dela, toda lažje in bogateje živi kulturno, če dojema bistvo in lepote narave, če ima zdrave navade in nazore.«

Senožeče niso več nekdaj bogata in pazneje razdrta in nazadujoča furmanska vas, temveč se uveljavljajo kot svojevrstno kraško središče, kjer živijo in delajo domačini na svoji zemlji iz dneva v dan bolje in lepše. Z združenimi močmi Senožečev in Senožejk se bo utrdila krajevna skupnost tudi s pomočjo planinskega doma na Vremščici. Upamo, da jim bodo pri tem pomagali za skupno korist domačini iz vseh krajev pod domačo Goro.

dr. Branko Šalamun

28. REDNI OBČNI ZBOR SLOVENSKEGA PLANINSKEGA DRUŠTVA V GORICI

V sredo, 9. aprila, ob 20.30 se je zbralo veliko število članov in gostov v prosvetni dvorani v Gorici.

Moški zbor prosvetnega društva »Oton Župančič« je zapel 4 pesmi: Vrabčev Zdravico, Maroltovo Pisemce, Bučarjevo Da te ni in Pohorjevo Komandant Stane. Nato je predsednica Jožica Smet otvorila 28. redni letni občni zbor: Sovpada z jubilejem 30-letnice obnove društva in 30-letnice osvoboditve, za katero so padli nešteti borci-planinci ki so žrtvovali svoje življenje tudi zato, da lahko svobodno obiskujemo prelepe gore v matični domovini, je dejala predsednica.

Posebej je pozdravila predsednika Planinske zveze Slovenije dr. Miho Potočnika, podpredsednika Toneta Bučerja in tajnika Janeza Kmeta, Jožeta Medveščka, predsednika meddruštvenega odbora primorskih planinskih društev Janka Filiža iz Tolmina, predstavnike slovenskega planinskega društva Trst Zdenko Trampuž, Boruta Desko in Savino Vatovani, predsednika novoustanovljenega Beneškega

planinskega društva Jožka Kukovac in Dina Del Medico, predstavnika Združenja slovenskih športnih društev v Italiji-Trst Jožka Prinčiča, predstavnika Slovenske kulturne gospodarske zveze v Gorici Gorazda Vesela, tajnika Slovenske prosvetne zveze Gorica Marka Waltritscha, zastopnika goriških tabornikov RMV prof. Alda Rupla, podpredsednika Mladinskega krožka Gorica Rudija Pavšiča in člane moškega pevskega zbora prosvetnega društva »Oton Župančič« iz Štandreža. Brzobjavne čestitke sta poslali PD Ljubljana-matica in Slovensko planinsko društvo Celovec.

Društvo deluje nepretrgano celih 30 let. 30-letna doba delovanja je za Slovensko planinsko društvo v Gorici pomembna, saj se je obdržalo v težkih razmerah. Opravljamo pomembno poslanstvo, kajti narodna zavest in ponos sta edino orožje za ohranitev slovenskega jezika in naroda. Združujemo se po gorah, pri družinskih izletih, ki jih prirejamo za tiste člane in prijatelje, ki ne morejo v gore, takih izletov se rade volje udeležujemo, da spoznavamo kraje tostran in onstran meje. Srečujemo se pri planinskih predavanjih in na raznih prireditvah, ki jih prireja naše društvo.

Pomembna planinska srečanja so bila: Družabni večer z našim prijateljem – pesnikom Ludvikom Zorzutom, ki ga je priredilo SPD ob izidu zbirke pesmi »Ptička briegarca«; to je bilo 30. maja na sedežu v sejni dvorani pri okrogli mizi z zakusko. Večera se je udeležilo nad 40 odbornikov, članov in ožjih prijateljev Zorzuta ter gostje iz Nove Gorice. Pesnik Zorzut je bil večera zelo vesel. Prijatelj Ludvik se je v svoji pesmarici spomnil na starogoriške planince in jim posvetil verze »Gorica glej!«.

Predstavnika SPD sta se udeležila X. jubilejnega srečanja planincev treh dežel Slovenije Furlanije Julijske krajine in Koroške (Avstrija) ki ga je priredil Österreichischen Alpenverein Zweig Villach v Beljaku.

Prijateljsko srečanje planincev PD Tolmin in SPD Gorica na hvalevredno pobudo PD Tolmin, ki je bilo 15. in 16. junija 1974 v koči na Razor planini. Pogovorili so se o sodelovanju ter določili skupen vzpon »Pot prijateljstva« na Poldnašjo špico. Vzpon je bil izvršen 21. julija 1974, s 40 planinci.

V okviru srečanja so se povzpeli na Vogel in na Tolminski Kuk.

Srečanje slovenskih planinskih društev iz zamejstva in iz matične domovine.

Hvalevredna pobuda PD Jesenice je bilo srečanje leta 1972 na Golici v Karavanah.

Leta 1973 ga je priredilo Slovensko planinsko društvo – Trst na Ojstrniku in pri planinskem domu v Zabnicah.

Pod okriljem Slovenskega planinskega društva – Celovec na Bleščeči planini leta 1974 z vzponom na Komnico in s kulturno-zabavnim programom pri koči nad Arihovo pečjo. Srečanja so se udeležili v lepem številu (kar s tremi avtobusi) planinci iz Jesenic, Kranja, Žirovnice in z drugih krajev ter Slovensko planinsko društvo – Trst.

Predsednica je omenila tudi pereč problem mladinskega odseka pri SPD, ki ne deluje, razen 40 naraščajnikov smučarjev, s katerimi se udeležujejo njihovi starši. Vzrokov je mnogo: šolska obveznost, udejstvovanje v športnih in drugih panogah, motorizacija in drugo. Stikov s šolami in šolniki nimamo. V glavnem nimamo nobenega mladince ali odraslega ljubitelja gora, ki bi bil sposoben voditi in pritegniti mladino.

Pri našem planinskem društvu delujeta smučarski in jamarški odsek.

Žal je v sezoni 1974/75 odpadel 10-dnevni smučarski tečaj na Lazni pri Lokvah, ker sploh ni bilo snega. Načelnik je Niko Brešan.

Speleološki odsek »Kraški krti« pri SPD (predsednik Slavko Rebec) je zelo aktiven. Naj omenim razveseljav dogodek: 17. novembra 1974 je bila slovesna otvoritev Jamarskega doma na Vrhu pri Topolih, za kar gre izredna pohvala jamarjem »Kraški krti«, ki so požrtvovalno zgradili lep dom in s tem uresničili svoje želje. Slovensko planinsko društvo v Gorici je včlanjeno v Slovensko kulturno gospodarsko zvezo in v Združenje slovenskih športnih društev v Italiji s sedežem v Trstu.

Z veseljem sporočam o novoustanovitvi sorodnem planinskem društvu, ki se imenuje »Beneško planinsko društvo« s sedežem v Čedadu. S tem društvom imamo štiri zamejska slovenska planinska društva. Pobudnik beneškega je Jožko Kukovac.

Tajnica Nada Sanzin je poročala:

V poslovnem letu je pristopilo 42 novih članov. Sedanje stanje članov 527. Glavni odbor je imel 14 sej. Po potrebi se je večkrat sestel ožji odbor.

Priredili smo 27 izletov s 679 udeleženci: Pot prijateljstva, Ratitovec, Poldnašja špica (Jof di Miezegnot), Cogliers, Jalovec, Prisojnik, dvakrat na Krn po novi zavarovani drežniški smeri. Dvakrat na Kanin, enkrat po italijanski, enkrat po jugoslovanski strani in Creta Grausaria, vzpon na Tabaretto v Centralnih Alpah, Triglav-ska sedmera jezera, po slovenski transversali od Maribora in Pohorja.

»Dan planinca« so naši mlajši in starejši planinci praznovali na Poreznu. X. spominskega pohoda na Stol v prireditvi PD Jesenice sta se udeležila dva naša planinca, odbornik Vlado Klemše je prejel srebrno značko za trikratno udeležbo na pohodu.

Družinski izleti z avtobusi so imeli naslednje cilje: Ajdovščina–Izvir Hublja; Auronzo, Misurina, Cortina d'Ampezzo, Vajont–Longarone. Beljak, Osojsko jezero, Grad Ostrovnica, Celovec; Platak nad Reko; Snježnik – polaganje venca na spomenik-grobnico v Padhumu v spremstvu predsednika PD Reka Stanka Vičica.

Bovec, prelaz Predel, Rajbelj, Nevejsko sedlo, postojanka Gilberti, povratek po dolini Rekanice.

Opatija, trajekt Brestova–Porezin, Cres, Mali in Veliki Lošinj.

Zaključek je bil na tradicionalnem društvu »martinovanju« meseca novembra na Mostu na Soči, združeno s tradicionalno bogato tombolo, večerjo in prosto zabavo, udeležencev čez 250.

Zadnji spomladanski tradicionalni družinski izlet, ki je zelo dobro uspel v Beneško Slovenijo v vasi Jeronisiše pod Matajurjem je zbral 70 članov prijateljev, gostov in domačih planincev novoustanovljenega planinskega društva.

Imeli smo 4 kvalitetna predavanja:

»Italijanska dolomitska transverzala št. 1« predavatelj inž. Milan Ciglar.

»V. jugoslovanska alpinistična himalajska odprava 1974 na Kangbačen« – predavatelj dr. Jože Andlovic iz Šempetra in inž. Peter Ščetin iz Ljubljane.

»Slovenske Alpe v cvetju« predavatelj – planinec-biolog-botanik Peter Skobrne iz Celja.

»Z veseljem korakom po alpskem svetu« – predavatelj prof. Mirko Kambič.

Razveselljivo dejstvo je, da ta predavanja obiskuje precej naših naraščajnikov.

Udeležili smo se posvetov meddruštvenega odbora primorskih planinskih društev v Novi Gorici, občnih zborov PD Idrija, Združenja slovenskih športnih društev v Italiji – Trst, 25-jubilejnega občnega zbora Slovenske kulturno gospodarske zveze, Mladinskega krožka v Gorici, PD Tolmin, ustanovnega občnega zbora »Beneškega planinskega društva« Čedad, PD Nova Gorica, 70-letnice ustanovitve Slovenskega planinskega društva – Trst, 100-letnice Planinske zveze Hrvatske in Jugoslavije na Platku nad Reko, 100-letnice ustanovitve političnega društva »Edinost« – Trst, proslave 50-letnice Združenja slovenskih športnih društev v Italiji, spominke proslave 50-letnice smrti goriškega alpinista dr. Klementa Juga v Novi Gorici, srečanja planincev treh dežel v Beljaku.

Naši mlajši člani so se udeležili planinsko orientacijskega pohoda v okviru »Dneva mladosti«, 5. maja v Števerjanu, ki je potekal pod geslom »spoštujemo naravo«, dve naši skupini sta zasedli I. in III. mesto – prejeli pokal in kolajne.

Načelnik smučarskega odseka Niko Brešan je poročal:

Žal, da je že tretji smučarski 10-dnevni tečaj odpadel zaradi neugodnih snežnih razmer.

Kot prejšnja leta se je tudi v sezoni društvo včlanilo v FIS (Italijanska smučarska zveza), da se lahko naši mladi smučarji udeležujejo italijanskih tekem. Letošnjih občinskih mladinskih iger so se udeležili letniki 1965.

Na I. tekmi ki je bila 19. januarja 1975 v Ovčji vasi, je Robert Košuta zasedel odlično III. mesto. Na drugi tekmi, ki je bila na Višarjah 11. februarja, so naši tekmovalci zasedli V. VII. in VIII. mesto.

Tretja tekma 22. februarja v okviru pokrajinskih mladinskih iger, ki je bila na Višarjah, so se naši uvrstili nekje v sredini lestvice. V velikem številu so naši smučarji tekmovali na IV. Posoškem prvenstvu (Campionato Isontino), ki ga je priredil SCI CLUB »MONTE QUARIN« iz Krmina (Cormons). Tekma je bila v nedeljo 2. marca na Višarjah.

V kategoriji žensk sta med najmlajšimi zasedli 11. in 13. mesto, med 30 tekmov. V kategoriji žensk starejših se je uvrstila na 3. mesto Katjuša Ožbat (13 tekmovalk).

Moški so se uvrstili med 13. in 51. mestom (vseh tekmovalcev 73).

V društveni konkurenci se je naše društvo uvrstilo na VI. mesto in prejelo plaketo. Glede na popolno pomanjkanje treninga smo z uvrstitvijo naših smučarjev lahko zadovoljni.

Na IX. zimskih športnih igrah pod okriljem SPD Trst na Krvavcu 30. in 31. marca 1975 so v raznih kategorijah naši tekmovalci zasedli skupno 4. mesto, Katjuša Ožbat pa prvo.

Za jamarski klub »Kraški krti«, speleološki odsek pri SPD Gorica je poročal predsednik Slavko Rebec:

Leto 1974 je naš klub v glavnem prebil na parceli, kjer smo gradili in dogradili svoj »jamarski dom«, in ga odprli 17. novembra 1974. Podčrtati moram veliko požrtvovalnost naših članov, ki so si upali začeti in izpeljati tako zahtevno nalogo. Sklenili so že pred začetkom, da bodo napisali spominsko listino z imeni vseh tistih, ki bodo presegli narmo 50 delovnih ur. Na tej listini je 15 imen. Skupno smo opravili nad 2000 ur prostovoljnega dela. Otvoritvi so poleg planincev in domačinov počastili s svojo navzočnostjo predsednik Zveze speleologov Jugoslavije France Habe, predsednik Jamarske zveze Slovenije France Leban, podpredsednik Planinske zveze Slovenije Tone Bučer, predstavniki najvidnejših jamarskih društev iz Slovenije, jamarskega odseka beljaške sekcije »Naturfreunde«, kot tudi zastopniki drugih speleoloških društev, ki delujejo v naši pokrajini. Navzoča sta bila tudi slovenska župana iz Sovodenj in Doberdoba. Sovodenski župan Jožef Češčet je prerezal trak ob vhodu v kočo.

8. in 9. junija smo se udeležili VIII. zbora JZS v Kranju in drugih zbora in II. dežel-

nega speleološkega kongresa v Vidmu in Passarianu.

Od 22. do 29. septembra smo priredili tečaj, ki se ga je udeležilo 11 tečajnikov. Predsednica Smetova je podelila častna priznanja za 25-letnico zvestega članstva: Jožici Leban, Zorku Čotarju, Miladinu Černetu, Eriki Pavlin, Slavku Rebcu, Bogdanu Suligoju in Marku Waltritschu.

Po zapisniku.

OBČNI ZBOR PD ROGAŠKA SLATINA

V soboto 15. marca t. l. so se zbrali planinci Rogoške Slatine na rednem občnem zboru. Svetovno znani zdraviliški in turistični kraj iz dneva v dan vedno bolj uveljavlja tudi planinstvo. Čeprav ni posebno visokih gor, so pa zato bolj privlačne; naš mali Triglav – Boč in Matterhorn – Donačka gora. Ko pridemo iz vzhodne strani v Rogoško Slatino, se na vzhodu prikaže ogromna špica Donačka gora ali prav rečeno Rogoška gora 883 m. Pod temi gorami z južne strani domujeta dve planinski društvi: »Sloga« Rogatec in 101. PD Rog. Slatina. V PD Rogoška Slatina je bilo ob koncu leta 1974 vpisanih 456 članov, od tega 134 pionirjev in 39 mladincev, ki so do zadnjega kotička napolnili dvorano hotela »SONCE« v Rogoški Slatini.

V uvodnih besedah je tov. Jože Mecilošek, predsednik društva pozdravil tajnika PZS Kmeta, narodnega heroja Toneta Vidmarja-Luko in druge predstavnike družbenopolitičnih in športnih organizacij. V treh osnovnih šolah imamo samo 134 pionirjev, kar nam meče zelo slabo luč na naše planinsko društvo. Ugotovljeno je bilo, da je v osnovni šoli Šmarje mnogo boljše kot pa v dveh šolah v Rogoški Slatini. Precej je odvisno tudi od mentorjev na šolah.

V lanskem letu smo organizirali več pohodov in izletov; mladina in pionirji so imeli 11 pohodov in izletov v skupinah od 15 do 25 udeležencev v bližnje in pa tudi v bolj oddaljene planine. Starejši so obiskali več manjših in višjih vrhov, nekateri so hodili po naših transverzalah. Spominške znake so prejeli: 3 člani Slovenske planinske transverzale, 2 člana Koroške mladinske transverzale, 2 člana Zasavske transverzale, 3 člani Štajerske-zagorske transverzale.

Vsako leto se naši člani udeležujejo zimskega tradicionalnega pohoda na Stol; letos jih je bilo 7.

Bile so izrečene pohvalne besede markacistom, ki so opravili mnogo prostovoljnih ur pri vzdrževanju »B« transverzale in poti.

Govorili smo o prireditvah: o srečlovu, planinskem plesu, ki bo letos že deseti. S takšnimi prireditvami se društvo vzdržuje, nabavlja rekvizite itd. Za popravilo zavetišča znaša v tem letu predračun

12 500 din. Nabavljeni so bili rekviziti (vrvi, vrvice, dereze, cepini in podobno) v vrednosti 11 245 din. Delno smo opremili poslovne prostore in uvedli dežurstvo ob sredah in sobotah v popoldanskem času.

Ob koncu občnega zbora je 8 planincev sprejelo pismene pohvale za nesebično in požrtvovalno delo v društvu.

Prikaz vzpona na Kangbačen z vedro, dovklipno besedo tovariša ing. Petra Ščetinina je bila prava »poslastica« za vse navzoče. Takih in podobnih predavanj si želimo še več.

F. Komerički

S POČITNIŠKO ZVEZO SLOVENIJE NAS VEZEJO INTERESI IN CILI

V soboto, 19. 4. t.l., je bila v Dolenjskih Toplicah redna skupščina PZS – Počitniške zveze Slovenije. Skupščina je bila odlično organizirana in disciplinirana. Upajmo da bo rodila tiste dosežke, o katerih je sistematično in zelo resno razpravljala. Planinski aktivisti si lahko predstavljajo, kakšne naloge tarejo počitničarje, če le pomislijo na objekte in poslovalnice počitniške zveze, na probleme centra za mladinski turizem, na investicijska in vzdrževalna sredstva, ki so taki organizaciji potrebna. Geslo, ki je pred očmi aktivistov počitniške zveze, se popolnoma sklada s patriotizmom, ki ga goji planinska zveza, odkar obstoji, a še posebej po osvoboditvi: »Spoznavaj domovino in še bolj jo boš ljubil.« Tem lažje nam je razumeti koncepte in probleme organizacije, ki v takem duhu zajema in vzgaja mladino.

Obširna in tehtna poročila so bila delegatom predložena in odgovorni odborniki jih na skupščini niso brali, pač pa so se istočasno a ločeno obravnavala v diskusijah. Naj jih na kratko povzamemo oz. posnamemo iz njih potrebne informacije: Upravni odbor skupnosti objektov in poslovalnic je bil ustanovljen kot koordinacijski in strokovno tehnični organ izvršnega odbora Počitniške zveze Slovenije v skladu s statutom Počitniške zveze Slovenije. Neposredna profesionalna strokovna služba upravnega odbora skupnosti objektov in poslovalnic po idejnem konceptu je postal Center za mladinski turizem.

Center za mladinski turizem v Ljubljani je bil ustanovljen po sklepu 14. skupščine Počitniške zveze Slovenije in Republiške konference zveze mladine Slovenije v letu 1972. Z rednim poslovanjem je pričel 1. 6. 1972.

Osnovni koncept dela upravnega odbora skupnosti objektov in poslovalnic in Centra za mladinski turizem je predvideval kot eno izmed najpomembnejših nalog koordinacijo dela in sodelovanje med objekti in letovišči Počitniške zveze Slovenije

in drugimi mladinskimi objekti v Sloveniji.

Sodelovanje in delo je steklo z mladinsko turistično poslovalnico Mladi turist – Ljubljana, ki je postal neposredno sestavni del in poslovalnica Centra za mladinski turizem. V zadovoljivi obliki je bilo vzpostavljeno tudi sodelovanje z domom Počitniške zveze Slovenije »Blede«.

Veliko slabše so sodelovali z mladinskim domom v Bohinju in na Smolniku.

Uprave teh domov niso videle svojega interesa v centralni recepciji, kot je Center za mladinski turizem.

Nesporazumi in neurejeni odnosi med Centrom za mladinski turizem, oziroma mladinsko turistično poslovalnico in letovišči so prišli do izraza tudi pri Premanturi – Kranj in Savinji – Celje.

Veliko več posluha za mladinski turizem je pri hotelskih objektih (Riviera, Poreč, Crikvenica, Panorama – Skopje, Kompas, Alpe-adria itd.). Njihove ponudbe so za mlade ugodnejše.

Predvsem se zavedajo pomembnosti obstoja podobnih agencij in poslovalnic, kot so Center za mladinski turizem in Mladinska turistična poslovalnica.

Povsod je močno navzoča bojazen, da bo Center za mladinski turizem imel prevelik vpliv na poslovno politiko, organizacijo dela in s tem na odliv sredstev, ki jih ustvarjajo njihova mladinska turistična poslovalnica v okviru Centra za mladinski turizem.

Dobro je organizirano poslovanje le med mladinsko turistično poslovalnico Novo mesto in mladinsko turistično poslovalnico Maribor.

Zaradi neustreznih pogojev za delo in obstoj mladinskih turističnih poslovalnic na posameznih področjih so začele propadati in odmirati tudi obstoječe poslovalnice (Celje, Murska Sobota, Kranj). Ustanavljanje se je začelo kampanjsko brez temeljitih priprav. Že ob sami ustanovitvi poslovalnic in objektov so se pojavili naslednji problemi: prostori, sredstva za investicije, sredstva za poslovanje, regresi in poslovni skladi, kadri, nizka akumulativnost.

V prvem letu obstoja je Center za mladinski turizem skušal navezati stike s posameznimi mladinskimi organizacijami. Ozko omejeni interesi posameznih organizacij ali njihova pasivnost so onemogočili sodelovanje in skupno delo. V letu 1973 je uspelo Centru za mladinski turizem navezati stike in združiti delo s skupnostjo študentov ljubljanskih visokošolskih zavodov. Dokument, ki sta ga podpisali obe organizaciji, pomeni združeno delo na področju mladinskega turizma, kjer se bo Center za mladinski turizem pojavil kot tehnični realizator akcije in programov. Sodelovanje so dosegli tudi z Zvezo socialistične mladine Slovenije, ki pa še ne najde pravega odnosa do Centra za mla-

dinski turizem, čeprav je njegov ustanovitelj.

Sodijo, da bi morali v okviru Zveze socialistične mladine Slovenije in vseh mladinskih organizacij, ki se ukvarjajo z mladinskim turizmom, izdelati študijo, ki bo dala točen posnetek obstoječega stanja in pokazala nadaljnji razvoj. Problem mladinskega turizma in s tem Centra za mladinski turizem se ne sme reševati samo v okviru Počitniške zveze Slovenije, temveč je treba pritegniti k sodelovanju vse zainteresirane organizacije.

S tem, ko je Počitniška zveza Jugoslavije postala član mednarodne organizacije mladinskih hotelov (INTERNATIONAL YOUTH HOSTELS FEDERATION), so mladi, ki so postali člani Počitniške zveze Slovenije, obenem postali tudi člani International youth hostels federation.

Neugodni pogoji prevoznih podjetij zahtevajo veliko praznih kilometrov in dostavnih kilometrov. Prav to kaže, da delo še zdaleč ni dovolj organizirano. V mesecu juniju 1973 je bila podpisana nova pogodba s SAP – Ljubljana, na podlagi katere dobi Center za mladinski turizem »Mladi turist« le 5 % posredniške provizije in ne 10 % kot je bilo po prejšnji pogodbi. S tem se kljub več prevoženim kilometrom zniža dohodek od prevozov. To je bil pomemben faktor v ustvarjenem dohodku v letu 1974. Povečanje števila prevoženih kilometrov pa je nujno vezan na sklad za regresiranje. Višina sredstev za regresiranje prevozov je bila že v letu 1972 prenizka, nepokrita izguba se je v letu 1973 še povečala in v letu 1974 je nastala kritična situacija (maja odpravljeno regresiranje). (Med tem je bila javnost že obveščena, da se bodo ti problemi zadovoljivo rešili: Op. ur.)

V povezavi z drugimi turističnimi aranžmaji je Center za mladinski turizem dajal tudi druge turistične storitve (vozovnice za žičnice, vstopnice itd.). 1973 je prvič v skladu z dogovorom med Birojem iz Beograda in Zvezo študentov v Ljubljani prevzel zaposlovanje mladih v tujini. Leto 1974 so bili v organizaciji Centra za mladinski turizem trije programi CAMP – Amerika, ICCP – Amerika in zaposlovanje v Angliji (BUTLINS).

Izvršni odbor PZS v svojem poročilu ugotavlja osip aktivistov in manjšo dejavnost vseh posameznikov. Kljub temu pa članstvo PZ raste, kar pa ni plod delavnosti v organizaciji, pač pa predvsem v njeni otipljivi, čeprav še malce okorno organizirani praktičnosti.

Zanimivo je, da je to naraščanje opaziti le pri nas v Sloveniji, medtem ko je v vseh ostalih republikah in avtonomnih pokrajinah položaj ravno obraten. Več let nazaj sta po številu članstva daleč prednjačili Počitniška zveza Srbije ter Bosne in Hercegovine, od nas pa je bila številčno močnejša Hrvatska. Spremembe na pod-

ročju regresiranja potovanja otrok in mladine pa so povzročile vrsto sprememb v posameznih republikah. Zakon o enotnem regresiranju je leta 1969 prenehal veljati, urejanje tega vprašanja pa je bilo prepuščeno samim republikam. V Sloveniji je bilo to vprašanje rešeno približno enako kot v drugih republikah, vendar smo s formiranjem mladinskih turističnih poslovalnic uspeli ne le obdržati isto število članstva, temveč ga celo povečati. Članstvo PZ v Srbiji in Sloveniji:

	1972	1973	1974
PZ Slovenija	25 017	24 630	30 580
PZ Srbija	17 772	11 417	28 097

Sledi še poročilo o objektih in letoviščih Počitniške zveze Slovenije, k dokumentom je bil priložen »Pravilnik o investicijskem skladu PZ in njegovem poslovanju v letu 1972.

K skupščinskimi dokumentom je bil priložen tudi statut PZS in resolucija, ki jo je Počitniška zveza sprejela oprta na stališča v dokumentih X. kongresa ZKJ in IX. kongresa Zveze socialistične mladine Jugoslavije in Slovenije. Na teh temeljih oblikuje PZS svoj program in na teh temeljih mora v bodoče – in prepričani smo, da to bo – zajeti čim več mladine v sfero mladinskega turizma.

Udeleženci skupščine so prejeli tudi informacijo »Mladim turistom«, iz katere je razvidno, da ima PZ v naši zgodovini trdne korenine.

ALPINISTIČNE NOVICE

NEMŠKO-POLJSKA ODPRAVA

Sliši se kot bajka, a je vendarle res. Z Monakovčani, ki jih je vodil H. Borchert, so Poljaki prišli na 7619 m visoki Pasu Peak v Karakorumu. Bilo je 7 Poljakov in 4 Nemci. Odprava je stala 64 000 DM, na Nemce je odpadlo 25 000 DM. DAV je prispeval samo 3000 DM.

T. O.

POHOD NA PRENJ

Alpinistični odsek Sarajevo je tudi letos organiziral spominski pohod na prenjski vrh Lupoglav (2102 m) v spomin na svoje tri tovariše, ki so se ponesrečili po vzponu na vrh 14. februarja 1970 v okoliščinah, ki niso jasne (prvi zimski pristop).

»Baza« je bila v vasi Grabovčiči, kjer so se zbrali planinci iz Zenice, Osijeka, Jablanice, Sarajeva, Splita, Vareša in Kaknja – vseh je bilo 63. V nedeljo, 16. februarja, so vsi prišli v Barni dol (3 ure hoda od vasi) in položili cvetje na grob Ilije Dilbera in Milorada Stjepanovića (Zijo Jajčević je pokopan v Sarajevu). 23 planincev, izkušenih in opremljenih, je opravilo vzpon po JZ strani na vrh (slabo vreme, megla, veter, pod pršičem led). Bil je impresiven prizor: 23 mož v navezah se je vzpenjalo po JZ pobočju Lupoglava, po priljubljeni in ne težki plezalni smeri.

Hkrati je ena naveza nameravala prečiti greben Vjetrenih brd (od Zelene glave do

Lupoglava). Začeli so z Jezerca, pa so zavoljo vremenskega preobrata opustili plezanje, nataknili smuči in po enem bivaču pod Velikim brdom prišli v Barni dol. Druga naveza je zaradi slabega vremena tudi odstopila od nameravanega prvenstvenega vzpona v Eraču.

S. Zalica

MOUNT MC KINLEY MOČNO OBISKAN

Mount Mc Kinley leto za letom pridobiva na popularnosti. Leta 1972 se je zvrstilo na tej lepi gori 27 ekspedicij s 188 člani. 88 od teh jih je doseglo vrh. Dinamiko našega alpinizma je nedvomno izpričal tudi na podvig na Mt. Mc Kinleyu in ga je mednarodna alpinistična javnost gotovo zabeležila tako kakor uspehe naših navez v Yosemite. O teh poročajo Les Montagnes 1973/4–5, na str. 170. V glavnem so tudi imena naših »kapitancev« ohranila spodobno slovensko obliko.

T. O.

PLANINSKI MUZEJ V CHAMONIXU

»Cham« je nedvomno svetovni alpinistični center, že skoro 200 let je izhodišče za Mt. Blanc, nad 150 let je že preteklo, odkar je kraj dobil štiri »izprašane« gorske vodnike. Zanimivo je, da se o chamoniškem muzeju zelo malo piše, bolj je na

očeh švicarski v Bernu ali nemški. Muzej ima eksponate, ki pričujejo zgodovino mesta, kmetijstvo in obrtništvo v okolici in v mestu, bogata je slikovna predstavitev gora in geološka zbirka. V gornjem nadstropju so slike in dokumenti slavnih vodnikov in sežejo vse do Balmata, ki je l. 1786 popeljal na vrh. Mt. Blanca doktorja Paccarda, in Henriette d'Angeville, ki je l. 1838 kot prva ženska stala na vrhu Mt. Blanca. Slede Simon Couttet, Payot, Charlet, slavniki iz začetka tega stoletja. Galerija vodnikov sega do Lionela Terraya in do mož iz zahodnega stebra v Makaluju 1971 (Seigneur, Paragot, Payot itd.). Muzej hrani tudi trofeje francoskih smučarskih kanonov in mnogo historične opreme.

T. O.

SIRDAR PRVEGA OSEMTISOČAKA ODPRIL TREKKING-SERVIS V NEPALU

Ko so Francozi leta 1950 utrgali prvi osemtisočak v Himalaji, Annapurno, jim je pomagal Ang Tharkay. Leta 1973 je z nekaterimi prijatelji osnoval turistični urad v Nepalju z namenom, da turistom omogoči vzpone na pohlevnejše himalajske vrhove in izlete po predgorju. Obrnil se je za priporočilo na CAF in preko njega zagotavlja, da bo omogočal sam in s svojimi pomočniki najboljše usluge. Njegov naslov: Nepal trekking Service, 17/47 Lain Lazimpat, Kathmandu, Nepal.

T. O.

H. HOLZER V AIG D'ARGENTIÈRE

Severno steno Aiguille d'Argentière je preplezal Tirolec Heini Holzer, vendar z namenom, da si jo ogleda, kako bi jo presmučal. To je tudi storil in sicer 16. junija v 45 minutah. V tej steni so francoske naveze odprle več novih smeri. Holzer je presmučal tudi v Dolomitih vrsto ekstremno strmih ozebnikov in sten, tako ozebnik v severni steni Cristallina, Comicijev ozebnik v la Punta dei Tre Scarperi in smer v jugovzhodni steni Civette. Iz Merana je odšel ob 4., preplezal steno, se s smučmi spustil po isti smeri navzdol, ob 17. pa je bil že doma v Meranu.

T. O.

LES DROITES IN LES COURTES 1974

Severni raz zahodnega vrha je imel 6. avg. v gosteh prvega solista. V 7 urah ga je preplezal Jean Afanasieff. Severno steno sta kot 22. naveza preplezala 26. in 27. julija L. Audoubert in Th. Leroy v 22 urah. Smer na severni strani Col de la Tour des Courtes je sam v 6 urah preple-

zal vodnik Jean Dupraz. Držal se je levega brega ozebnika. Verjetno je to drugi vzpon po tej strani.

V Les Courtes so ponavljalci švicarske smeri ugotavljali, da je nekoliko težja od severne stene aig. de Triolet. Ključni raztežaji so v spodnji tretjini, 50 m je izjemno strmih. Solo jo je ponovil M. Coleman. Avstrijsko smer je solo ponovil Amerikanelec John Bouchard.

Drugi vzpon po severnem ozebniku Brèche de Triolet, ki sta ga opravila slovenska alpinista Igor Golli in Matevž Suhač, je v Daviesovem pregledu tudi za beležen.

T. O.

STRAŠNI SEVERNI OZEBNIK AIGUILLE DU DRU

Tako ga imenuje L. Davies, ko poroča, da so ga od 11. do 13. jul. 1974 zmogli Louis Audoubert, Jean - Jacquet Lainez in Louis Leroy. Sestopili so 14. julija. Trojica trdi, da je ozebnik težji kot severna stena les Droites. Vanj nikoli ne posije sonce. Mešani odstavek v njem je težji kot petorica mešanih raztežajev, ki so najtežji v les Droites, ledni del kuloarja pa je mnogo bolj strm kot les Droites.

T. O.

MONT BLANC V LETU 1974

Za leto 1974 je značilno izredno visoko število zelo težkih zimskih vzponov: švicarska smer v severni steni les Courtes, severna stena Trioleta, oboje bilo večkrat ponovljeno. V Trioletu je bila prava gneča: po šest do sedem navez je vstopilo hkrati.

V modi je bila ameriška smer v Druju, vendar ji mnogi plezalci niso bili kos v prostem plezanju in smer je zdaj najezena s klini. Tudi Bonattijev steber je bil iskan, a je prav tako jeseni ostal v sramotnem stanju. Lucien Davies poroča, da je samo eno težko mesto ostalo brez klinov, sicer pa je na mnogih težkih mestih na vsakih 70 cm en klin. To pa še ni vse - za navezami je ostalo smeti, odpadkov in nesnage kakor še nikoli. Gervasuttijev steber v Mt. Blanc du Tacul in Ryanov greben sta prav tako imela velik obisk - slednji zelo verjetno zaradi cene, ki mu jo v svoji knjigi daje G. Rébuffat. V vseh teh smereh je bilo mnogo solistov.

Zelo veliko je bilo Japoncev, vendar je nanje padla senca, ker so »asi« s seboj privlekli neprivajene plezalce in jih spravljali čez stene z moderno tehniko - največ s prižemami (jumar) ob pritrjenih vrveh.

Bilo je tudi mnogo reševanj. Odkar je helikopter v navadi, se mnogi nanj preveč zanašajo. Potuha!

Z obiskom rastejo seveda kupi smeti na počivališčih, na varovališčih in na vrhovih.

Vodniški aspirant Marc Batard je sam v 3 urah po diagonalni smeri preplezal Brenvo iz zavetišča Trident na vrh – 7. julija 1974. Eric Poumailloux je sam preplezal smer Major, za njim se je zvrstilo še 6 solistov. Seraki nad velikim ozebnikom v Brenvi so zelo vegasli, zato so povzročili več smrtnih nesreč.

Dokler bo njihova lega taka, Devies odsvetuje znane smeri: Dentinelle Rouge, Major in la Poire.

Med la Poire in smerjo Bonatti-Zappelli je nastala 29. julija nova smer. Naredili sta jo Japonki Inue in Matsumi. Zelo nevarna smer, končali sta jo v noči.

Slovito smer v Grand Pilier d'Angle sta kot četrta naveza ponovila Nemca I. Gammahl in H. Wagner, peto ponovitev pa sta opravili že imenovani Japonki. Peute-reyski greben sta dosegli opoldne, plezali sta torej vražje hitro.

Navezi G. Aber–M. Atanassief in O. Challéat–Blanchard sta 30. julija 1974 prvi preplezali veliki ozebnik v Frêneyu. Višina tega ozebnika se lahko meri po strmini in višini ozebnika s prevala Peute-rey. Ozebnik trga skalnat prag s težavnostjo IV.

Švicarska vodnika D. Roulin in P. Olivet sta v Aiguille Blanche de Peuterey 20. in 21. avg. 1974 preplezala centralni steber v jugozahodni strani. Prvih 200 metrov primerjata Gervasuttijevem stebru v Mt. Blanc du Tacul. Ocenjujeta ga v V. Smer poteka levo od smeri Boccalatte.

B. Domenech in E. Hanoteau sta 8. julija 1974 prva preplezala jugovzhodni greben jugozahodne rame Mt. Maudita. Zelo težka smer, prav tako lepa kot jugovzhodni greben Mt. Maudit in težja kot smer Major v Mt. Blancu.

Druge nove smeri so nekam prisiljene. Ambiciozni plezalci se zafekajo raje v solo ponovitve težkih znanih smeri, vendar ni nobene take, da bi vzbujala izjemno pozornost. Izjema je Cordierov steber v zahodni steni Aig. des Grands Charmoz, ki ga je prvi soliral J. C. Droyer. Steber primerja zahodni steni Petites Jorasses. Amerikanec John Bouchard je sam že drugič preplezal severno steno Gr. Charmoz. Blizu, v severozahodni steni sta brata Carpentier zmogla ekstremno smer deloma kopno deloma ledno.

Rivista Mensile je objavila prvenstveno zimsko smer v vzhodni steni Aiguille du Géant – 8. jan. 1974, kar naj bi naredila sloviti G. Rusconi in G. B. Villa. Blizu poteka smer Ottoz–Violto v jugovzhodnem grebenu, ponavlja že tudi pozimi. Novo smer sta v Aiguille du Tacul 10. jul. 1974 preplezala J. Atanassief in P. Cordier, gotovo ena vodilnih francoskih navez.

V Aiguille Verte ima stran Nant Blanc zdaj 8 smeri, od katerih so nekatere zelo ugledne. Smer 1 je leta 1904 plezal Gugliermi, poteka po lažjem svetu in grebenu, smer 2 (Charlet–Platonov) gre direktno na vrh in je stara 40 let, smer 3 pa je že sodobna, splezala sta jo 1974 Baumont in Cardis, smer 4 Charlet–Devouassoux je iz leta 1928, smer 5 Boivin–Vallensant iz leta 1974, smer 6 Brown–Patey iz l. 1963, z Boysen–Estcourt iz l. 1967, smer 8 pa poteka po severo-zahodnem stebru in sta jo preplezala Brossard–Miznahi leta 1973. Najtežja je po francoski oceni smer 5, enaka severni steni les Courtes in težja od angleške v Nant Blanc iz leta 1963.

Fantastičen solist je gotovo N. Jaeger. Že drugič je soliral klasično smer v Nant Blanc in severni steber Aiguille du Dru.

T. O.

VARSTVO NARAVE

BARJE IMA SVOJ POMEN ZA ČLOVEKA, ŽIVALI IN BILJE

Barjanska področja, močvirja in na pol zamočvirjen svet se v Evropi vedno bolj krčijo. Na Bavarskem so jih zadnja leta samo industrijsko obdelali kakih 50 000 ha, vse za opekarske, šotó in podobne stvari. Funkcija barja, ki vzdržuje ravnotežje vlage v tleh, pride »iz takt«, pravijo varuhi narave. Kurt Jaeger piše v »Naturschutz – und Naturparke« št. 1975/1: Cela vrsta živali lahko živi samo na bar-

jih in močvirjih. Če jih spremenimo v obdelovalno zemljo, te živali preženemo iz njihovega naravnega okolja. Vsako kultiviranje takih tal je danes v Evropi že odveč. Naj ostanejo kot pokrajinski dokument in kot raziskovalno področje. Nobenih cest, nobenih steza, naj živi močvirje s svojimi brezami v prirodnem miru! Predvsem pa nikakršnega osuševanja, dreniranja! Za to morajo skrbeti tudi gozdarji, ki dobro vedo, da je melioracija barj za gozd obvezna zadeva. To je posebno važno zdaj, ko je vedno več sred-

stev – vsaj v Nemčiji – in se iz predalov vlečejo stari načrti za melioracijo in drenažo. Vprašanje je, če je pri današnji agrotehniki še smiselno ustvarjati plodno zemljo iz močvirij.

Vsako močvirje je vodni rezervoar za okoliš, rezervoar, ki ga vedno znova polnijo atmosferilije. Padavine so edini vir sladke vode. Vsako odvodnjavanje, ki je povezano z nižanjem talnice, je škodljivo za deželo in to ne samo iz biotopičnih razlogov. Pa tudi ti tvorijo važno dokazilo, da je neka pokrajina v redu. Dokler v njej ne izumirajo vrste živih bitij, smo lahko prepričani, da se pokrajina ohranja v svojem prirodnem bistvu. Varstvo narave je danes varstvo biosfere za človeka, žival in rastlino.

T. O.

SKRAJNI SEVER ZAŠČITEN

Sovjetska zveza je proglasila za zaščiteno področje polotok Tajmir na skrajnem severu Sibiriije. Gre za 1 200 000 ha povr-

šine. V »Evropskem biltenu« 47, glasilu Zveze naravnih in narodnih parkov, ki izhaja v nemščini, angleščini in francoščini, je izšel protokol, v katerem beremo, da površina zaščitene področja iz leta v leto raste, kar pomeni, da se evropske dežele zavedajo, kako važna je skrb za te stvari. Naravni parki so že postali redni element v ureditvi prostora in pokrajine. V »Naturschutz – und Naturparke« 1975/1 sta S. Baumann in H. Werner Pradler opisala Postojnsko jamo in Veliko Paklenico. Za Postojno pravita, da je po svoji pestrosti, oblikovitosti, razsežnosti, kapniških tvorbah in s svojim hidrografskim razvojem nad vsemi znanimi jamami sveta. Čeprav je od 23 km za obiskovalce dostopnih le 5 km, je jama doslej registrirala 11 milijonov ljudi, ki so jo doživeli.

V isti sapi v superlativi označujeta narodni park Paklenico, najzanimivejši del velebitskega krasa, suhi fjord, ki so ga naredili hudourniki. Pravita: klimatično in ekološko edinstveno področje.

T. O.

IZ PLANINSKE LITERATURE

NAŠE PLANINE 74

Lanski letnik »Naših planin« je – razumljivo – v znamenju 100-letnice organizirane planinske dejavnosti na Hrvaškem. Akcije v čast visokega jubileja so zaradi dobre izvedbe in propagande odjeknile tudi v javnosti, kar se odraža tudi v glasilu. Kot njegova priloga je objavljena Zgodovina hrvatskega planinstva in pregled planinske dejavnosti. Napisal jo je ugledni hrvatski planinski delavec profesor dr. Vladimir Blašković. Kronologi sledi v naslednjih številkah Naših planin, referati drugih vidnih hrvatskih planincev o dejavnosti Planinske zveze Hrvatske. Glede na to, da se referati nadaljujejo skozi več dvojnih števil in se bodo verjetno nadaljevali še v letošnji letnik, ima uredništvo Naših planin v načrtu poseben Zbornik o hrvatskem planinstvu in planinski dejavnosti. Zbrano gradivo bi bilo uporabno študijsko gradivo za razne planinske šole in tečaje, poleg tega pa predstavlja zaokroženo celoto za posebno knjigo, dobrodošlo na vsaki knjižni polici. Uredniška politika je obdržala poglavitve značilnosti iz preteklih let – omnibusno načelo s poudarjeno speleološko dejavnostjo.

Za slovenskega bralca in planinca so zanimivi pregledi planinske literature, ki jo

izdajajo v sodelovanju planinska in turistična društva. Padoba je, da se je na področju vodniške literature na Hrvatskem mnogo spremenilo.

Podobno kot prejšnja leta je dogajanjem v slovenskih gorah in slovenski planinski organizaciji (zlasti odpravam v tuja gorstva in planinski literaturi) odmerjeno nekaj prostora. Mnogi naročniki oz. sodelavci Naših planin objavljajo vtise z izletov po Julijskih Alpah. Število sodelavcev Naših planin iz Slovenije se ni povečalo in obratno tudi sodelavcev Naših planin v Planinskem Vestniku. Kako naj si to razložimo?

Glasilo Naše planine je kljub podražitvi obdržalo naročnino 60 din, vendar se priporoča, da se plača ekonomska naročnina 100 din. Imena darovalcev bodo objavljena v glasilu. Naročnino za Naše planine se nakazuje na tek. račun PSH št. 30102-678-5535.

Tone Strojín

JOŽE TRPIN – SLIKAR IN PLANINEC (Zapis ob njegovi razstavi v Trzinu)

Pri Jožetu Trpinu, akad. slikarju iz Ljubljane, bi lahko zapisali tudi obratno, vendar naj ostane v tem vrstnem redu, saj tudi kot slikar živi v prvi vrsti z gorami.

Menda ga na Slovenskem ni umetnika, ki bi planinski organizaciji s svojimi uslugami vedno stal ob strani — kadar je treba — kot je to akad. slikar Jože Trpin že več desetletij. Planinski organizaciji se je zapisal kot član TK Skala, v njem deloval do konca kluba. S planinsko dejavnostjo tudi po vojni ni prenehal. Preveč so se mu v srce zapisale silhuete gora, barve pobočij, tihožitja dolin, podobe gorskih vasi, da bi opustil hojo v gore. Se več, svoj notranji nemir, ki ga je priklepal na gorski svet, je prelil v poteze s čopičem, v odtenke barv, če je šlo za platno, ali v simbole gornišva, če je šlo za idejne osnutke plakatov, značk, diplom ali exlibrisov. Zavedam se, da bi bil nepopoln pri seznanu njegovih del, kaj šele drobnih uslug, ki jih je storila njegova slikarska roka za planinski blagor, gre mi za to, da se z nekaj besedami javno zahvalim v planinskem glasilu.

Če je govora o Trpinu predvsem kot slikarju, potem naj opozorimo na njegove samostojne slikarske razstave: Ljubljana 1973, 1974 in 1975, Ruše 1974 in Tržič 1971 in 1975. Na skupinskih razstavah je s sorodnimi slikarji sodeloval na Jesenicah, Kranju, Kranjski gori in v Ljubljani. Motive za svoja dela je iskal sam pa tudi na slikarskih kolonijah, kot sta bili na Vršču in Kranjski gori. Na razstavah se je predstavil z vedno novimi platni. Jože Trpin ni ubiral modernističnih strun, ni iskal samo njemu dojemljivih vizij gorskega sveta. Zato je ostal blizu slehernemu, ki v gorskem svetu občuduje njegovo obliko, barve in občutje.

Trpin nikoli ni izbral pesimističnih, temačnih prizorov, ki bi gore predstavljale kot mogočne zavojevalke nad človekom. Vedno jih je upodabljal s toplimi barvami, optimistično, s kontrasti, ki razodevajo vedro naravo.

Kot skalašu so mu bili ljubi planinski motivi, toda ne iz sten ali iz visokogorja. Svoje motive je najraje upodabljal iz dolin, ukvarjal pa se je tudi z motivi z morja. Predmet njegovega ustvarjanja je torej predvsem narava, čeprav se je izpovedoval tudi z drugačno tematiko.

Zadnja razstava je bila od 28. 3. do 20. 4. v paviljonu NOB v Tržiču. Trpin je razstavil olja in paste, 26 po številu. Otvoritev je pospremil krajsi kulturni program.

T. S.

ALBERT V. HALLER (1708–1777)

Kadar govorimo o predhodnikih alpinizma, po navadi imenujemo tudi švicarskega »čudežnega otroka« v. Hallerja. Devet let je bil star, ko je bil že razgledan grečist, dvanojstleten je napisal babilonsko slovnico, 19 let star je bil profesor medicine, z 29 leti pa je v Göttingenu zasedal kar tri katedre: botaniko, anatomijo in

kirurgijo. Poleg tega je studiral na slikarski akademiji, skrbel za botanični vrt in vodil znanstveno družbo. Nekateri so ga primerjali v Voltairjem.

A poleg vsega naštetega je bil velik poletnik in ljubitelj gorskih vrhov, avtor poučne pesnitve »Alpe«. Ko je to pesnitev ustvarjal, je vmes napisal še vrsto dovršenih latinskih pisem, pregledoval angleške časopise in vodil znanstvene diskusije o svobodi volje. Imel je vrsto znamenitih znancev po vsej Evropi, a med drugimi ga je dobro poznal tudi sloviti ali prosluli Giacomo Casanova (1725–1798). O Hallerju je Casanova takole pisal: »Skoraj bi verjel, da govoriš z 2000 let starim človekom. Kakor da je bil živa priča vsemu, o čemer vam pripoveduje.« Imenitna označba gigantskega znanja, ki ga je imel ta švicarski polihistor, značilna tudi za njegov odnos do gora.

Haller seveda ni bil »alpinist«. Ko je prišel na Stokhorn v predgorju Bernskih Alp, je pisal o »grozovitem, vratolomnem podvigu«. A na drugi strani je zapisal vrsto estetičnih in etičnih opazovanj, ki bi jih težko našli še kje drugje.

Poglejmo impresijo o sončnem vzhodu: »Prijetna družčina gora, pečin in jezer polagoma blede, vendar se jim lice še jasno razloči. Sinjo daljo obkroža venec bleščečih višav, črn gozd se črta na obzorju.« Ta jezik nam je danes sicer tuj, človek in čas sta se v 200 letih spremenila, vendar lahko rečemo, da je bil Haller pesniški duh: »Značilna za gore je veličastnost, nekaj v resnici vzvišenega...« Opisoval je čistost, vzvišenost in veličino gorskih višav. Primerjal je življenje z večno menjavo neba in tisočermi čudeži narave, ne na znanstveni način, vendar tako, da je iskal v njih vir lepote. Morda je prvi romantik, kajti rad proslavlja in povišuje hribovsko naravnost in pristnost, prezira pa mestno pokvarjenost. Goethe je imenoval njegov ep o Alpah »začetek nacionalne poezije«, torej prispevek k svetovni literaturi. Marsikaj nas tudi lahko moti, na priliko, odklanjanje Rousseauja, čeprav mu je bil Haller s svojim odnosom do gorske narave blizu.

T. O.

RAZGLED PO SVETU

JUŽNA STENA LHOTSEJA – FRANCOZOM?

Nova doba v Himalaji se vedno jasneje oblikuje in potrjuje. Yannick Seigneur je eden od chamoniških modernih vodniških asov, ki ji utira pot. Bil je glavni mož v »francoskem stebru« na Makaluju, ki je sosed »slovenskega« Makaluja, ima tudi novo smer v Huasscaranu, leta 1976 pa se pripravlja na južno steno Lhotseja. O svojem načrtu je izjavil: »Južna stena Lhotseja je najbrž najtežja stena, s katero se je kdo poskusil v kakem osem-tisočaku. Če nam bo šlo vreme na roke, pa tudi Lhotse ni nerešljiv problem.« Stena je večji del kopna, torej izredno strma. Vsi dosedanja poskusi so se ob kamenitih zidovih Lhotseja razbili.

T. O.

SNEG IN PLAZOVI V ALPAH 1973/74

Mnogim našim gorskim reševalcem dobro znani Melchior Schild iz Davosa piše v »Les Alpes« 1974/52 o lanskim zimi. Na poskusnem polju na Weissfluhjochu (2540 m) merijo snež od leta 1936/37, imajo torej zanesljive zimske srednje vrednosti že skoraj 40 let. Leta 1973 je imel Weissfluhjoch belo odejo že 22. sept., sredi novembra pa se je snega nabralo do prave zimske količine, zima se je torej pričela en mesec pred koledarsko. Decembra je bilo snega že nad 2 m, česar doslej še niso namerili. 18. januarja je bilo 255 cm snega, naletaval je tudi februarja, tako da so zabeležili tudi v tem mesecu po 1936 rekord: 271 cm. Pač pa je sneg hitro pobiral, tako da so v marcu in aprilu namerili srednje vrednosti, v maju in juniju pa so hladni dnevi to ustavili, tako da so 8. julija spet ugotovili maksimalne vrednosti. Vendar je bila zima 1973/74 edinstvena, saj je Weissfluhjoch imel 314 dni stalno belo odejo, za 12 dni več kot katerakoli zima po letu 1936.

Tudi drugod po Alpah je bila zima s snegom bogata, že 25 let take ne pomimo.

Veliko novega snega in relativno visoka temperatura, oboje je vplivalo na strukturo snežne odeje, sneg se je hitro sesedljal, se srenil in strjeval, posebno podlaga je bila solidna zaradi snega v novembru in decembru. Nezanesljive snežne plasti so se nabirale le v vesinah, le v vesnih legah je pretilo plazove. Precej drugače je bilo v južnih Valiških Alpah in v Engadinu. Visok sneg se v

razmeroma toplem vremenu ni srenil – posledice se kažejo tudi v statistiki nesreč.

Zaradi vsega tega je Švica v tej zimi zabeležila le 34 nesreč, oz. škod, ki so jih povzročili plazovi (že dolga leta je bil popreček 116 na leto!), pol gre za osebe, pol za stvarno škodo. Zadete so bile tri stavbe (1 hlev, 1 vodni zbirnik, 1 planšarija), 12 plazov je zasulo ceste, polomljenih je bilo nekaj elektro-drogov in nekaj škode v gozdovih. Izkušnje kažejo, da nov sneg sam na sebi ne dela škode, dokler ni visok 120 cm. Ponesrečilo se je 12 smučarjev in dva šoferja na zasuti cesti, 14 ljudi je zajela smrt v plazovih. Med njimi je bilo res preveč smučarskih učiteljev (4), kar lahko pomeni, da so bili ali premalo izvedeni o plazovih ali premalo previdni. Tudi oba šoferja sta bila nemška smučarska učitelja. Plazovi so zgrabili 53 oseb, 22 od teh res samo »tangentalno«, tako da so se brez težav rešili sami. 18 oseb je bilo resno zasutih, vendar je ostalo na površju snega vidno znamenje, bodisi telesa bodisi opreme, obleke. Šest se jih je rešilo zdravih, šest je bilo ranjenih, šest pa mrtvih. Popolnoma zasutih je bilo 13 oseb. Pet so jih našli, med njimi so bili štirje ranjeni, v 8 primerih je prišla pomoč prepozno.

Popolnoma zasute so največ odkrili psi: 5 (2 mrtva, 3 žive), tovariši 5 (2 mrtva, 3 žive), reševalci s sondami 1 mrtvega. Veliko srečo je imel kanadski smučar, ki je popolnoma pod snegom 2,45 ure čakal, da ga odkrijejo. Z glavo je tičal 80 cm globoko pod snegom. Našel ga je pes. Elektromagnetski iskalci niso bili uporabljeni, ne v Švici ne drugod po Alpah. Nobena skupina ponesrečencev ni imela sprejemnikov.

T. O.

DOCENT ALPINIZMA

Tak naslov so dali Bolgari Juriju Atanasovu in tako je eden od redkih alpinistov, ki so habilitirani za tako delo. Atanasov je še vedno aktiven alpinist. Napisal je knjigo »Psihološki problemi alpinizma«, za zdaj samo v bolgarščini. Delo je še pomembnejše spričo velikih nesreč, ki jih je bolgarski alpinizem zadnje čase doživel: pet alpinistov se je smrtno ponesrečilo na ekspediciji v Hindukuš, število smrtnih nesreč v domačih gorah narašča. Zato se čuti stiska tudi v finansiranju, o ekstremnem alpinizmu oblast zdaj nima najboljšega mnenja, zato je mednarodna afirmacija bolgarskega alpinizma še večje vprašanje.

T. O.

SMUČANJE V ŠOLE – NA BAVARSKEM

Tako pravijo na Bavarskem in to zelo resno. Prosvetno ministrstvo je smučarski tek oklicalo za šolski šport, vse gimnazije so od države dobile po 60 parov tekalnih smuč, polovico lesenih, ki morajo biti vedno dobro namazane z voskom, polovica pa je opremljena s kožami. »Luskaste« smuč za gimnazije še ne pridejo v poštev, češ da je treba še počakati na razvoj. Komentar strokovnih smučarskih krogov: »Uradni mlini še vedno počasi meljejo.«

T. O.

ŠPANCİ NA ANNAPURNI I IN DRUGE NOVICE IZ HIMALAJE

Španci niso prišli na najvišji vrh, pač pa so prvi dosegli vzhodni vrh Annapurne I (8010 m). Vodil jih je J. M. Anglada, vsa leta po vojni pojem španskega alpinizma. Tehnični direktor odprave je bil J. Pons, prav tako zveneče ime. Vzpon je potekal po severni strani skoraj povsem po francoskih sledeh do tabora 2, nato pa so obrnili bolj proti vzhodu in postavili tabor 3, 4 in 5 v višinah 6500 m, 7150 m in 7990 m. Vrh so dosegli 29. aprila Anglada, Pons in Cavis.

Še manj sreče so Španci imeli na Everestu. Vodil jih je J. J. Lorente. Dosegli so višino 8500 m na jugovzhodnem grebenu 11. junija in sicer naveza Rosen in Uriarte. Zavrnilo jih je slabo vreme.

Poročali smo že, da tudi Japoncem na Everestu ni šlo po načrtu. Hašimoto je hotel priti na vrh po jugozahodni steni, vendar je imel ves čas »v delu« tudi normalno smer. 27. okt. 1973 sta lšiguro in Kato v steni morala odnehati v višini 8380 m, za tolažbo pa sta isti dan Morita in Šigobiro prišla na vrh po »shojeni« običajni poti.

Po avstrijskem Makaluju, ki se ga je udeležil tudi znani Messner, so bile zabeležene razne izjave. Messner je na priliko izjavil, da je bil Makalu najtežje, kar je doslej plezal. Znano je, da so morali Avstrijci pod vodstvom Nairza odnehati prej kot Jugoslovani.

Japonci so spomladi 1974 ponovili Januu, francoski vrh iz leta 1962. Na vrh sta prišla lčikava in Obara.

T. O.

ANDI

Živimo v senci Alp, delček tega gorovja je dragocen del naše domovine. Res delček, saj se Alpe po dolgem raztezajo čez 1000 km. V primeri z Andi so Alpe majhno gorovje. Andi segajo od tropskega pasu na severu vse do subpolarnega na jugu. Zmernega pasu v Andih skoraj ni, saj se zvijajo od 12° severne širine do 55° južne vsaj na daljavo 7500 km, če

pa prištejemo poglavitne verige mimo neposrednega meridianskega polotoka, jim prištevamo 9000 km.

Dr. H. Hojesky je eden od Avstrijcev, ki jih med andinisti še nismo omenili. V OBZ 1975/2 piše o svojem šestmesečnem raziskovanju tega najdaljšega gorovja na zemlji in drugega po višini. Prekrižaril je andsko gorovje na vzhodni strani od 22° do 54° južne širine, nato pa se je po zahodni strani vračal spet na 22°. Na obeh straneh glavne verige je imel svoja raziskovalna izhodišča v najpestrejši gorski svet na svetu, kar se tiče širnih visokih planot, izjemno tekočih dolgih gorskih verig, velikanskih gorskih širjav, vegetacije in najrazličnejših klimatskih razmer. Mnenje, da so Andi enolična gorska pokrajina, že davno ne velja več. Množični turizem seve tega mnenja ne more spodbiti, ker naravnava svoje kliente vedno k istim ciljem, ki so že raziskani. A kdo bi verjel, da je v Andih raziskanega sveta, ki je odprt za širši obisk, komaj tri procen! Tudi privatni turizem nima prave domišljije pri zbiranju ciljev v Andih, temveč je odvisen od modnih ciljev, torej predvsem področje Aconcagua in kulturnih spomenikov plemena Inka. Ker je danes naglica poglavitni tiran, se nam povsod mudi, tudi če stopimo na kos zemlje, ki predstavlja približno četrtno kopnega sveta na zemeljski obli.

Tako ostajajo Andi še naprej »terra ignota«, neraziskan svet, obiski, ki jih vodijo turistični biroji in privatniki, se dotaknejo le ene strani in udeleženci dobe samo enostranski vtis, včasih celo popačeno podobo andskega sveta. Non-stop – superturisti, ki potujejo samo sede v letalu in avtu po natančnem urniku, ponavadi primerjajo Ande z Alpami in ker nimajo lastne sodbe, podlegajo površnim ocenitvam nestrokovnih ljudi. Pestrost andskega gorskega sveta je tolikšna, da ne prenese posplošitev. Saj še v Alpah z njimi ne pridemo nikamor. Dr. Hojesky je v Andih naredil pot 4000 km. Zanimivo je, da višina andskih vrhov proti jugu pojema. Najjužnejši pet-tisočak Someado leži med 34° in 36°, najjužnejši štiritisočak Valentin med 46° in 48° južne širine. Na Ognjeni zemlji segajo Cordiljere med 54° do 56° širine še do višine 2500 m. Glede na te višine bi pričakovali močnejšo poledenitev na severu, manjšo pa na jugu, vendar je snežna meja proti jugu nižja. Puna na argentinsko-čilski meji ima snežno mejo v višini 6000 m. Redko kje na zemlji bi našli kaj podobnega. Toplota proti jugu počasi pada, padavine pa skokovito. V Puni so na šesttisočakih skromni ledeniški, v Patagoniji pa je nastal kontinentalni led, katerega ledeniški jeziki tvorijo na argentinski strani velika jezera, na čilski pa jeziki segajo do morja. Najbolj značilne so v Andih razlike v padavinah. Puna ima

200 mm, Magelanija 4000 do 6000 mm. To seveda vpliva na vegetacijo. Kjer je veliko padavin, so zrasli pragozdovi, kjer teh ni ali jih je malo, raste stepna trava, sem in tja pa se širi puščava brez rastlinja. Podoba Andov se ravna po tem in je izredno pestra. Dr. Hojesky je to opazoval v Čilu, Boliviji in Argentini, kjer se stikata sušni in mokri pas. Čilski Andi vzdolž oceana nimajo gozda. Tega je kriv mokri Humboldtov morski tok, njegov proizvod je Atacama. Argentinska stran Andov ki se dvigajo nad vročo ravnino Chaco, je vsa porasla z bujnimi gozdovi. Vlažni veter iz Atlantika jim je naklonjen. V južni Andih je gozd na obeh straneh. Spodnja gozdna meja v Čilu pa ni samo zaradi klime tako nizka, temveč tudi zaradi požigalništva – do pogozdovanja pa tu še ni prišlo. Na daljavo 1000 km so Andi sploh brez gozdov, kajti na severu se končajo pri 28° južne širine, južno gozdno področje pa se začena šele pri 37°. Prehodne oblike so izrecno pestre: tropski gozd prehaja v puščavo postopoma. Najprej mu sledi sušni gozd, nato pas grmičevja, slede vegetacije, značilne za puno: kaktusi, za njimi razne trave vse do stepske, tej sledi golo kamenje, grušč, skrepelena lava, vulkanski pepel, slana jezera – vse skupaj pisana podoba revne, posušene pokrajine.

Treba je prepotovati province Catamarca, La Rioja, San Juan in Mendoza, da prideš iz gozdov province Tucuman v gozdove province Neuquen. Iz te pokrajine drži pot skozi gozdove vse do Ognjene zemlje, le redke so neporaščene površine, čez katere divjajo neusmiljeni vetrovi. V Andih lahko potuješ stotine kilometrov daleč, ne da se značaj pokrajine spremeni. To velja za subtropski suhi severni pas – po dolgem ali počez. V južnih Andih je spremenljivosti v obeh smereh več, od zahoda na vzhod prehodiš tu vrsto različnih klimatskih razmer: v območju pretokov mageljansko deževno klimo, klimo kontinentalnega ledu z meglo in snegom, podgorsko-obmorsko klimo in patagonsko sušno klimo, sončno in viharo obenem, pa v primorju in bližnjem stepnem pasu.

T. O.

VI. KONFERENCA O NESREČAH V PLAZOVIH (VI. LUK)

I. Splošno

VI. LUK je organizirala Hrska služba CSSR ob letni konferenci IKAR. Ob Štrbskem jezeru v Visokih Tatrah se je zbralo prek 100 zastopnikov vseh držav, članic IKAR z gosti iz Romunije in ZSSR, predstavniki krajevnih in državnih forumov, nekaj preživelih pri nesreč v plazovih, reševalci in drugi. Po že utečeni praksi je bilo srečanje namenjeno manjši menaji iz teorije in prakse plazov in reševanja iz plazov. Znani praktiki so orisali nekatere posebno značilne nesreče, slišali smo o tehničnih novostih.

Zborna dvorana v hotelu FIS so krasile velike fotografije iz dela GRS članic IKAR, med njimi

tudi fotografije iz naših krajev, ki jih je prispeval znani mojster Jaka Čop iz Jesenic. Uvodne besede so dobili inž. Miloš Vrba, župan iz Starega Smokovca, predsednik IKAR, Erich Friedli ter Melchior Schild. Poleg splošnih besed, pozdravov in pohvale organizatorjem so prvi govorniki bežno ugotovili, da se je zadnjih deset let na področju reševanja iz plazov, varstva zoper plazove, prve pomoči in tehničnih pripomočkov dogodilo toliko navaga kot le malokje. Mnogo problemov pa še ni rešenih, iščemo nenehno nove rešitve, to pa zahteva široka fronta, mnogo delavcev in usklajeno delovanje.

Zborovalce so pozdravili tudi predstavniki romunske GRS, Salvamont, ki deluje komaj 5 let.

II. Strokovni referati

Z referatom **Meteorologija, nastanek in oca plavov** nas je dr. ing. L. Knavzovicky povedel v osnove teorije plazov. Referat je bil zanimiv in poučen, izvirno pripravljen. Precej časa je referent posvetil notranjim silam in napetostim v snežni odeji, ni pa zanemaril tudi dinamičnih dogaianj. Za poznavalce v celoti zanimiv prispevek, ki lepo dopolnjuje že znane referate in dela drugih avtorjev. Omenil je tudi pomanjkljivo klasifikacijo, ki so nam na voljo za vsestransko zadovoljiv oris plazov. Ob sedanjih švicarski klasifikaciji, ki obsega 5 vidikov (oblika napoke, drsna površina, vlažnost snega, prečna oblika plazine, oblika gibanja) in po dve možnosti za vsakega od njih, meni, da je njena dobra plat predvsem v tem, da omogoča nadaljnjo delavo in povezavo z, denimo, morfološkim in genetskim vidiki nastanka plazov, ki nedvomno sodijo med najpomembnejše.

O **preprečevanju nesreč v plazovih** (profilaksi) je govoril dipl. inž. Miloš Vrba, naš dolgoletni sodelavec v podkomisiji za plazove IKAR.

Preprečevanje nesreč je lahko sila učinkovito, otežkočajo ga pa po eni plati ljudje s svojimi raznolikimi navadami, pomanjkljivo disciplino in nepreračunljivostjo, po drugi plati pa še nekateri objektivni dejavniki kot so npr.:

- različni vidiki in cilji v različnih državah,
- razporeditev gorskih grebenov in snežnin,
- družbeni položaj GRS in njena sodelovanje z oblastmi.

Inž. Vrba daje prednost osnovnemu preprečevanju nesreč, to je ukrepan pred nastankom plazov, ne pa drugotnim, to je tistim, ki sicer (še živi) žrtvi tudi lahko koristijo, a pomenijo že zvonjenje po toci – npr. napravam za iskanje zasutih, psom, itd. Profilaksa sa po mnenju inž. Vrba ukrepi, ki jih je GRS (ali tudi druge pravne osebe) dolžna storiti in ima v ta namen tudi ustrezna mošiva, finančna in materialna sredstva. Naj povzamemo nekaj tistega, kar je povedal:

1. Služba za opazovanje snega, napoved in prazjenje plazov (SOSNPP, Lawinenwarndienst – LWD) je lahko zelo pestra in obsega vse od opazovanja, raziskav in meritev do publikacij, izdajanja biltenov, opozoril, objav itd. Semkaj sodi zapiranje prog, odstreljevanje ipd.

Pojem SOSNPP je zelo širok in zato tudi zahteven. Potrebno je zelo natančno, vztrajno delo, na gra za nikakršno junašivo. Slednje je moč nadomestiti z vztrajnostjo in zagrizenim delom, študijem pojavov, ki jim hočemo biti kos.

2. Pregrada.
3. Napoved z uporabo računalnikov.
4. Stik z javnostjo je nadvse pomemben, iskati je treba pola k večji varnosti tudi tistih ljudi, ki se danes še niso odločili za hojo v gore, na gorska smučišča. Na voljo so RTV, letaki, časopisi, časniki, revije, film, knjige, slike in še druge možnosti. Planinske šole, pogovor s posamezniki in skupinami.

To je delo za domiselne ljudi, ki bodo znali poseči v dogajanje s premislekom, preudarno, privlačno, vzpodbudno, ne kot dogmatiki in vsiljivi mentorji.

Nikdar naše delo ne sme ostati obrnjeno k nam samim, premišljeno mora biti za široko rabo, za občo potrebo.

Schild je v razpravi poudaril pomen aktivne profilakse – odstreljevanje, namerno prazjenje plazov.

Pomembna je gradbena profilaksa, gradnja pregrad.

»Če bi v celoti uspeli s profilakso, bi ne imeli več kaj reševati.« V tem stavku je najvišja težnja, četudi je najbrže nikoli ne bomo povsem dosegli. Kaj pomeni, pove podatek, da se le 20 % vseh zasutih reši iz nevarnosti.

Referat o pregradah je imel dr. inž. J. Stritzl, Avstrija.

Plazovi preganjajo ljudi od nekdaj; kjerkoli so mogli, so se jim umikali, koder pa to šlo, so si po potrebi zgradili zaščito. V Avstriji sodi začetno obdobje v čas gradnje železnice na Arlberškem in skozi Ture 1880–1910. Po drugi svetovni vojni pa je z višjim razvojem smučarskega turizma nastala potreba po širjenju smučišč, kar je spet sprožilo potrebo po zaščitni dejavnosti. Nalogi sta v glavnem dve:

1. Zaščita naselij, objektov, železnic, cest in naprav (pasivna).

2. Aktivna zaščita pred plazovi za ljudi, naprave, objekte itd.

Pasivno varujemo z ustreznimi ukrepi kot so: zahtevamo mnenja izvedencev, dovoljenja, izdelavo zemljevidov in katastra plazov.

Aktivni ukrepi so različni:

a) preprečitev plazov

b) zaustavljanje plazov, ki so se že utrgali.

Področje je sila abezna.

Odičen pripomoček je pogozditev, ki pa ni tako zelo lahko izvedljiva. (V Švici je na voljo knjiga Schutz der Pflanzen gegen kriegenden Schnee.) Dejstvo je, da tam, kjer ni naravnega gozda, ne gre brez umetne zaščite.

Snežni mostiči (Schneebrücke) in grablje (Schneerechen). Nekdaj so bile te naprave iz lesa, aluminija, prednapetege betona, sedaj uvajajo jeklene. Priladujejo mostiči z vodoravno ležecimi prečkami.

Postavljanje jih je treba po teoretičnem izračunu, upoštevati normalno, dolgoletno višino snega na zaščitenem pobočju.

Čedalje bolj se uveljavljajo vetrne šobe. (Windduse) in plošče (Kolktafer), ki vplivajo na ugoden nastanek zametov, enakomernosti porazdelitve snega. Jezovi in pregrade morajo biti primerno situirani, pomembna je odkloni kot, ki naj ne bo večji od 15°. (Švicarska šola dopušča 30°). Galerije so pomembne za varovanje cest in železnic. Poznati moramo silo in količino snega, ki nastopajo, da se ne uštejemo v izračunu. V rabi so še grički za zaviranje, zaustavljanje plazov. Vse to pa tudi ogromno stane!

Referat na isto temo, predvsem iz vidika preprečevanja s pogozdovanjem, je pripravil tudi dr. P. Gregory iz Italije.

Referat M. Schilda na temo: **Sodobna sredstva za iskanje zasutih v plazov** ni prinesel ničesar takega, česar bi še ne bili slišali. Očitno je tudi pričakovanje, da bo marsikaj rešil aprilski mednarodni simpozij v Guldnu.

Nic Kindtschi, šef reševalne službe Parsonn Weissfluhoch je pripravil predavanje: **Izkušnje z lavinskimi psi**.

V zanimivem povzetku iz obsežnega znanja je obdelal temelje metode iskanja s psom, ki je sedaj staro že 30 let in je v treh desetletjih mnogo pridobilo.

Dobro voh psa je pogoj za njegovo uspešnost, ta pa je še odvisna od tega:

1. Kako dolgo je zasuti že pod snegom (izloča vonjave).
2. Kakšen je sneg (poroznost) in kako je oblikovan plaz.
3. Kakšna je temperatura zraka in snega, kakšna je vlažnost snega.

Ugodno za reševanje s psom je predvsem:

1. Če je zasuti živ,
2. Če ni globoko v plazov,
3. Če je sneg porozen,
4. Če temperatura snega ni dosti pod 0° C,
5. Če plaz ni okužen s tuji vonjavami (reševalci itd.).
6. Če psa ne motijo druge osebe in živali.

Pas naj bo močan, imeti mora dober voh, biti mora trden, zdržljiv, ne preležan, imeti mora dobro dlako. Sposoben mora biti za dresuro, razmeroma temperamenten in navajen letala oziroma helikopterja.

Kindtschi je obdelal še marsikaj, med drugim pogoje za A, B in C izpit. Obnovil pa je tudi tiste pogoje, ki jih mora izpolnjevati vodnik lavinskega psa:

1. Imeti mora dobro osnovno kinološko znanje in sposobnost, da izuči ter vodi psa.

2. Poznati mora vedo o snegu in plazovih,

3. Znati mora presoditi, kdaj preli nevarnost plazov (pristop do plazov, dela na plazov).

4. Znati mora presoditi, kjer je drsel plaz, kje so značilna mesta na plazov, koder se pogosto zaustavi zasuti, ločiti prednostno območje iskanja od neprednostnega.

5. Biti mora sposoben za zimske podvige v gorah, po možnosti alpinist, obvladati mora smučanje.

6. Telesno zdrav, sposoben za hojo in za letenje z letalom, helikopterjem.

7. Biti mora izvežban in preskušan prvi pomočnik, sposoben za takojšnje ukrepe iz prve pomoči.

8. Obvladati mora čitanje kart, poznati terene, imeti mora smisel za orientacijo, znati mora voditi helikopter do kraja nesreče (kot sovoznik).

9. Biti mora izvežban letalski reševalec.

Referat je bil v celoti zelo zanimiv in poučen, uporaben kot kratka navodila in napotek za delo slehernega vodnika lavinskega psa in sploh reševalca, ki ima opravka s plazovi.

Nic Kindtschi je opozoril na posebne lastnosti psa, na njegov sedmi čut, ki ga ljudje sploh ne poznajo več, ga pa lahko s pridom izkoristimo pri sposobni živali. Navedel je primer, ko je lavinski pes med delom na plazov zasutil nov plaz in z nenavadnim obnašanjem, tuljenjem opozoril reševalce k umiku.

Dr. E. Jenny je obravnaval temo: **Novi zdravniški vidiki pri reševanju iz plazov**.

Povedal ni nič bistvenega in novega.

Opozoril je na potrebo, da laik ne odneha kar takoj in da poskuša z oživljanjem vsaj 2 uri.

Melchior Schild je govoril o zelo pomembni temi, izbral si je **Kataster plazov in zemljevide območij plazov**.

Sfvar je zelo zanimiva, čedalje pomembnejša in vsepovsod aktualna ter smo o njej že pisali.

Vsako zemljišče, vsaka žičnica ali poljuben drug objekt ima svoje posebnosti. Biti ne smemo površni, zaznamovati je treba vse: klimo, zemljišče, pritisk, možne mase snega, drsni faktor, iztek. Z računom je moč ugotoviti marsikaj, to je tudi obvezno, če naj bodo zemljevidi območij plazov kaj več kot gol papir.

Švicarji so že zelo napredovali, uporabljajo specikalke 1 : 10 000 ali 1 : 5000.

Belo območje:

varno, ni omejitev za gradnje.

Plavo območje:

območje, kjer občasno groze plazovi,

B₁ predvideni pritiski do 1000 kp/m²

B₂ predvideni pritiski do 2000 kp/m²

B₃ predvideni pritiski do 3000 kp/m²

Dovoljenja za gradnje so pogojna, objekti morajo prenesti pritisk glade na pričakovano obremenitev. V smeri, ki je izpostavljena plazov, morajo biti posebej ojačani, imeli oklapna okna itd. Biti morajo ustrezno označeni za javnost, evakuacija mora biti možna.

Rdeče območje: pogosti plazovi, gradnje prepovedane v celoti.

Rumeno območje šele uvajajo: predstavlja predole, kjer občasno groze plazovi, a ni pričakovati večjih pritiskov od 300 kp/m².

Razmere predole poseben diagram, ki lahko karistno rabi načrtovalcem.

III. Referati o nesrečah v plazovih

1. Najtežja nesreča je bila 20. 1. 1974 blizu Popradskega jezera na Slovaškem. Plaz, ki ga tam ni bilo že 19 let, je zajel 24 ljudi, od katerih jih je 12 umrlo. Poslednjo žrtev je našel pas šele 18. maja. Po nesreči so si morali reševalci pomagati s kopanjem trkov.

Plaz se je zrušil z višine 2240 m, na širini 350 m, debel je bil okrog 2 m iz najnižje točke se je povzpel še 44 m v pritislinino.

O dogodku je poročal fantič, gimnazijec, ki je bil tam s sosolci na smučanju. Bil so opozorjeni

na nevarnost, vendar instruktorji tega niso preveč upoštevali, češ, da ni plazov. Vseeno so se umaknili in smučali v nasprotnem bregu. Snežna plaznica je bila dolga več kot dva kilometra, zato je plaz imel veliko kinetično energijo, da se je povzpel visoko v nasprotni breg. Vsi smučarji, ki so bili na strmini, so bili zasuti. Rešeni so bili zasuti. Rešeni so bili le tisti, ki so bili pod vrhom in na vrhu. Eden od smučarjev je bil pod snegom 19 ur. V času snežnega plazju je bil za debelo smreko in je ob drevesu nastal nekakšen preduh, ki mu je omogočil dihanje, četudi ga je plaz prekril z več kot en meter debelo odejo snega.

Ta primer plazju kaže, da nismo v ogroženih krajih prav nikjer varni. Torej ne zadržujmo se v širšem območju plazov!

Priča je pripovedoval, kako je na smučišču brez nocočnikov padel in se vračal. Splošno se je ozrl na drugo stran in videl, da se nekaj vali navzdol. Tik za tem ga je zračni tlak že potisnil v sneg, kjer je obstal, pokonci stoječ v plazju. Jezen, da se je to primerilo, je čakal na smrt, na srečo pa so ga tovariši kmalu osvobodili.

2. V Kleinarltalu je skupina štirih planincev, med njimi garski vodnik, po 14 dneh slabega vremena na smučeh sestopala v dolino. Podlaga je bila slaba, poledenel sneg, na njej 60-110 cm snega. Prvi je v dnu sprožil plaz, ki je pobral še ostale tri na vrhu. Bili so opazovani. Vsi so vedeli, da bo težko, nevarnost je grozila tudi reševalcem, bilo jih je 100 in 17 psov. Našli so le dva. Druga dva šela naslednji mesec.

Nesreča kaže, da smučarski učitelji, ki so doma na organiziranih smučiščih, niso posebno izurjeni za vožnje v nedotaknjeni naravi.

3. Podobno je bilo v Rinsennocku, kjer je plaz zasul učitelja in klientko. Sledejo je snežna gmeta izvrzla nepoškodovano, učitelj pa je ostal v plazju.

Nesreča so opazovali turisti, nakar je sledila nagla pomoč. Helikopter in psi.

4. Plaz v gorah pri Spitzingersee, Bavarska je zasul osem gluhtonemih, ki so praznovali. Napoved je bila slaba rastoča temperatura, možnost snega, nevarno v višinah nad 1800 m. V petek 5. 3. 1973 se je sprožil plaz klobazastega snega 100 m na široko, snežna odeja debela 1 m. Pokrilo je vse na 400 m daleč ter razbilo 600 m oddaljena kočja. Koče plazovi niso prizadeli za 80 let. (Ne velja nobeno pravilo!) Eden od zasutih šel po pomoč 2 km daleč. Hodil ura in pol. Imel zlomljena ključnica. Reševalci so ugotovili, da je prvi plaz sprožil še sekundarne, kočja je dvignila 2 m in jo premaknila. Našli tri žive in pet mrtvih.

Primer spet kaže, kako koristno je zbirati podatke, izdelati katastre in zemljevide plazov, predvsem pa se ne zanesti na domnevno varnost. V Švici so znani predeli, ki so bili varni več kot 100 let, pa je zadnja leta tamkajšnja naselja zadela nesreča. M. Schild poroča o plazju, ki je prizadel naselje v kraju, koder že od leta 1499 (l) dokumentirano ni bilo plazju!

5. V Macugnagi na južni strani Monterose je zasulo Kanadčanko, ki je ostala zasuta 44 ur. Imela je zrak, baledine v desni nogi, bila je ohlajena. Na srečo so jo dobili v roke pravi možje in jo oskrbeli njenemu stanju primerno. Bila je v šoku. Temperatura pod 32°C, ozeblina, po šestih urah že 35°C, evforično stanje.

Do nesreče je prišlo, ker se je skupini v Macugnagi mudilo domov, v Kanado, ker jih je čakalo čartersko letalo. Nekaterim so pomagali helikopterji SRFW (Schweizerische Rettungsflugwacht), vendar so jim nadaljno evakuacija zaradi obmejnih formalnosti preprečili carinik. Zelo je ponesrečenka z možem in še tremi tovarišicami odšla peš. Sreča je bila, da so preživeli organizirali pomoč, druga pa v tem, da sta vodnika delala po poudarku in manj po netočnih podatkih očividcev.

Ponesrečenka ni obupavala, ampak se aktivno upirala in upala na rešitev.

6. Zelo zanimiva je nesreča v Švici, Fürstein. Nek planinec je s hčerjo in prijateljem 27. 1. 1973 odšel na turo. Nebo je bilo rahlo zastrlo, tura lahka, malo snega; predgorje. V nenadni snežni nevihti je zasul vse tri plaz klobazastega snega. To je bilo okrog 13.30. Opolnoč so se začeli za trajica zanimati svojci, ker jih ni bilo domov. GRS je našla avto, a sicer nikogar.

Naslednjega dne je še pomalem snežilo, 20 reševalcev je iskala pogrešane, a niso nič našli vse do 17.30 (tema).

V tem času se je oče, alpinist, star 46 let, 1,4 m globoko, preudarno lotil samoreševanja. Izvrtal je luknjo za zrak in se po 23 urah znebil opreme. Slisal je reševalce, ki so v nedeljo, 28. 1. 1973 iskali pogrešane niso pa vedeli, da hodijo po plazju in po njih.

Zasuti je sneg vztrajno tlačil podse ter se osvobodil, nato pa sam sestopil 600 m. Za ta ne predolga pot je v globokem snegu rabil 8 ur, bil je tudi rahlo šokiran. Ob 11 ponoči prišel do kočja, a ni mogel notri. Počival in tekel je izmenoma, da ne bi zmrznil. 9.20 naslednjega dne se je pričela akcija. Prijatelji je iskal z letalom, alpinist pa ni imel moči, da bi dajal znake. Letalec je javil o najdbi, blizu je bila skupina vojakov. Pristal je helikopter. Reševalci so kmalu našli oba pogrešane - mrtva.

ing. Pavle Segula

IZ ZGODOVINE POČITNIŠKE ORGANIZACIJE (Pa dokumentih skupščine PZ)

S prehodom v kapitalizem so buržoazne ustave predpisale oblike svobodnega združevanja ljudi v društva in organizacije. V zahodni Evropi so se tako od srede devetnajstega stoletja začela množiti tudi razna telovadna, športna, izletniška in planinska društva. V naših deželah so se posebej za počitniško delovanje najprej organizirali nemški študentje.

L. 1884 so na Kranjskem ustanovili svojo počitniško zvezo »Carniola«, nekako v istem času pa na Štajerskem društvo »Germania«. Po teh zgledih je mariborska planinsko društvo 1889. leta pripravilo v Mariboru in v Slovenjem Gradcu prvi prenočišči, namenjeni poljučim študentom.

Slovenski študentje so se takrat na Dunaju zbirali v društvu »Sloveniae«, v Gradcu pa v »Triglavu«. Boj proti germanizaciji je zahteval, da svoje počitniško delovanje v domovini bolje organizirajo, zato so že v letu 1885 hoteli ustanoviti »Ferijalno društvo« za Štajersko. Deželne oblasti so pravila zavrnile. Ista usoda je čez pet let doletela v Ljubljani vloženo prošnjo za odobritev pravil »Ferijalnega društva slovenskih velikašincev«.

Končno pa so študentje 1892. le lahko ustanovili »Slovensko ferijalno društvo Savae« v Ljubljani. Na prvem občen zboru, 3. avgusta, je društvo šlo 25 rednih članov, 8 ustanovnikov in 23 starih. Ta dan štejejo za začetek počitniškega združevanja slovenske mladine, torej za začetek Počitniške zveze Slovenije. Ker Počitniška zveza Jugoslavije računa leta svojega delovanja šele od svojega 1. kongresa leta 1921 v Sarajevu, smo lahko Slovenci upravičeno ponosni na svojo skoraj tri desetletja daljšo dejavnost.

»Sava« je sicer živela vse do začetka prve svetovne vojne, že na začetku njenega delovanja pa so se od nje ločili klerikalni študentje in tako precej zmanjšali obseg društvenega delovanja. Ko so ob prelomu stoletja iz društva izstopili še narodno-radikalni študentje, so v »Savi« ostali samo liberalci, ki so bili vneti le za zabave, sabljanje in brezplodno politiziranje. Danes lahko a »Savi« rečemo, da je bil njen pomen zlasti v tem, da je prvih deset let svojega obstoja predstavljala edino slovensko študentsko počitniško društvo, ki je uspešno konkurirala delovanju podobnih nemških organizacij.

V začetku našega stoletja je velika slovenskih študentov prevzelo misli češkega politika profesorja Tomáša Masaryka, ogreli so se za drobno prosvetno delo med preprostim ljudstvom in začeli odklanjati nekoristno in nenaečno medsebojno borbo slovenskih politikov. Gibanje se je imenovalo »narodno-radikalno« in je v nekaj letih v svojih društvi vobseglo več kot polovico vseh naših študentov. Tako so nastala od 1902. leta dalje tudi naslednja »akademična ferijalna društva«: »Bodočnost« v Ljutomeru, »Adrija« v Gorici, »Gorotani« (»Korolani«) v Celovcu, »Prosvetla« v Ljubljani, »Skala« v Celju, »Balkan« v Trstu, »Istria« v Puli.

Za razliko od liberalne »Sava« in »Vesne« (ki so jo 1908. ustanovili v Kranju), je bil pri narodnih

radikalih vsaj v veliki večini poudarek na prvem delu programa.

Društvi »Balkane« in »Adrija« sta kmalu prerasli okvir počitniškega študentskega združenja in sta precej časa predstavljali center slovenstva v Trstu oziroma v Gorici.

Kot protitež narodnim radikalom, prav tako pa tudi kot znamenja nezadovoljnosti katoliške mladine s klerikalno politiko, sta bili osnovani katoliški počitniški društvi »Slovenska dijaška zveza« v Ljubljani (1905) in »Dobriča« v Puli (1908).

Korak dalje pa so pod okriljem »Prosvete« storili slovenski srednješolci. Čeprav je bilo dijakom udejstvovanje v društvi prepovedano, so v letih 1907 in 1908 pod okriljem »Prosvete« organizirali »Dijaško počitniško zvezo« (oz. »Počitniško zvezo slovenskega naprednega dijaštva«). Dijaki – člani zveze so se zavezali, da bodo v času počitnic sprejeli na brezplačno stanovanje potujoče sočlane. Počitniška zveza je vsako leto izdala seznam brezplačnih prenočišč, ki je hkrati služil tudi kot izkaznica. Že v prvem seznamu je bilo 274 prenočišč iz vse Slovenije.

Poskus poznejšega voditelja revolucionarne mladine v Sloveniji Ivana Endlicherja, da na Sušaku osnuje počitniško zvezo za južne predele jugoslovanskega ozemlja, se je končal z zblizanjem obeh organizacij in ustanovitvijo »Jugoslovanske dijaške počitniške zveze« s sedežem v Ljubljani in na Sušaku. Leta 1913 so namreč vodstvo počitniške zveze prevzeli člani tajne dijaške jugoslovanske revolucionarne organizacije – »preporodovci«. Preporodovci so uvideli, da vse prizadevanje dela narodno-radikalne mladine ne bo moglo zaustaviti nemškega pradiranja, zato so se odločili za oborožen boj zoper Avstroogrske in za južnoslovansko federacijo.

Prek počitniške zveze so se preporodovci povezovali s svojimi somišljeniki na jugu, med njimi je bila tudi pozneje tako znana organizacija »Mlade Bosne«.

Dejavnost »Jugoslovanske dijaške počitniške zveze« je dobila svoj epilog v preganjanju njenih članov. Avstrijske šolske in policijske oblasti so po sarajevskem atentatu 28. junija 1914. in po začetku vojne s Srbijo posegla po nasilju. Na veleizdajniškem procesu proti preporodovcem decembra istega leta je bila počitniška zveza tudi sama označena za »vleizdajniško«, ker je služila »Preporodu« za kritje in za razširjanje njegovih nazorov...

V novi nacionalni državi je počitniška zveza izgubila predvojno revolucionarno ost. Misel, da je za življenje v skupni državi potrebno medsebojno spoznavanje in zblizovanje, je od tedaj pa do danes osnovna vodilo organizacije.

Že na začetku dvajsetih let je razpolagala s široko mrežo prenočišč pri »dobrotvorih« in pri posameznih podružnicah po srednjih šolah; kmalu so se jim pridružili še domovi in kolonije. Približno 20 000 članom več kot 200 podružnic so bili med počitnicami na voljo tudi 75-odstotni popusti za individualne vožnje po železnici; ferijalci so imeli popuste tudi na ladjah. Podobne olajšave so imeli tudi člani sorodnih mladinskih organizacij, ki so prav tako skrbele za to, da mladina zdravo in koristno preživlja počitnice (»Podmladek Jadranske straže«, skavti, gozdovniki itd.). Od 1922. leta je FSJ izdajal tudi svoje mesečno glasilo. Najprej je bil to »Glasnik«, potem »Naša domovina«, »Ferijske« in ponovno »Naša domovina«.

Na slovenskem Primorskem je nekaj časa delovala kot naslednica predvojne počitniške zveze, ki je na Goriskem, v Trstu in v Istri imela veliko število članov, tudi »Počitniška zveza jugoslovanske dijaške mladine iz Italije«.

Že nekaj let pred napadom na Jugoslavijo je bilo v Sloveniji čutili upadanje dejavnosti Počitniške zveze. V istem času pa se v družine PZ vključijo tudi nekateri skojevci, ki se prej v organizaciji večinoma niso udeleževali. Nekateri podružnice pridejo povsem pod skojevski vpliv (npr. Ptuj), čeprav je vsa medvojna leta veljala načelo, da politične in verske debate ne sodijo v organizacijo. Nekatera počitniška letovanja v resnici postanejo skojevski seminarji, ferijalski narodno-obrambni delovni tabori pa skojevske manifestacije.

Kot zanimivost naj omenimo, da Počitniška zveza v Dravski banovini po okupaciji vsaj formalno ni bila razpuščena, ker je zadnji predsednik ni prijavil Italijanom. Tako so se lahko v ljubljanski dom FSJ vselili štajerski begunci, po osvoboditvi

pa je nepoškodovan arhiv organizacije prevzel iniciativni odbor za ustanovitev nove Počitniške zveze, ki je bil že pred koncem leta 1945 osnovan v Ljubljani.

V Jugoslaviji je največje število značalo leta 1963 – 165 000 članov. Sedanje število članstva se v Sloveniji že nekaj let giblje nekaj pod 10 000, v vsej Jugoslaviji pa okoli 65 000.

Čeprav je že pred drugo svetovno vojno obstajala mednarodna organizacija mladinskih domov, je PZ postala pridružen član te organizacije šele 7. 4. 1968 na kongresu v Kairu. Stalni član je PZ od 28. konference leta 1970. Tako so tudi slovenski ferijalci vključeni v svetovno družino, ki šteje približno 20 milijonov članov in ima več kot 4000 domov.

Domove ima PZ v Benja Luki, Beogradu, Bihaču, Bledu, Bohinju, Crepoljsko pri Sarajevu, Dubrovniku, Hercegovnem, Kragujevcu, Navem Sadu, Peči, Piranu, Puli, Sarajevu, Skopju, Splitu, Zagrebu, Baški vodi, Dobroti (Boka Kotorska), Cortanovcih, Kaštel Gamilići, Korčuli, Makarski, Naumu, Rogaču, Ohridu, Plitvičkih jezerih, Premanturi pri Puli, Pretoru (Prepsko jezero), Puntu, Sibeniku, Tivatu, Trpanju, Ulcinjju, Zadru in Zeleniki (Boka Kotorska).

Mladinske turistične poslovalnice imajo: Sarajevo, Osijek, Reka, Zagreb, Skopje, Celje, Koper, Kranj, Ljubljana, Maribor, Novo mesto, Velenje, Beograd, Kragujevac, Kruševac, Velika Plana, Vranje, Novi Sad, Peč, Niš.

Obstoji tudi pregleden »Adresar objektov FSJ za 1975«.

IZREDNI PRISPEVKI ZA PLANINSKI VESTNIK

(1. 1. 1975 do 30. 4. 1975)

Prispevali so:

po 10 din:

Blaga Janež – Maribor, Franc Salamon – Ljubljana, Jože Drab – Ljubljana, Jerko Šišić – Split, Josej Miklavčič – Avstrija.

po 20 din:

Franc Dimnik – Ljubljana, Milan Vovčina – Slov. Konjice, Rudi Trojer – Renče, Stefan Lednik – Mežica, Karel Hauser – Slov. Gradec.

po 30 din:

Angela Stros – Stara Fužina.

po 40 din:

Iva Rust – Col.

po 50 din:

Bojan Cesnik – Borovnica, Ivan Leskovšek – Rače, Jože Vizjak – Prevalje, Slavko Rejcek – Šmarje, Alojz Šinigoj – Dornberk.

po 100 din:

Ferdo Schweizer – Ljubljana, Boris Ogrinec – Ljubljana.

Razni:

John Bergant – ZDA, 69, 35, Verena Mencinger – Lesce, 130, Jože Bratkovič – Dol Vas, 140. N. N. pri odhodu v pokoj namesto gostije podarili 700 din.

Honorar za prispevek v PV so odstopili:

Filip Matko-Filutek – Beltinci, 140 din, Rudi Horn – Zg. Ščavnica, 30 din, Vinko Damjan – Litija, 40 din, Lada Božić – Idrija, 490 din, Miha Potočnik – Ljubljana, 68,25 din, prof. Ratko Terpin – Idrija, 300 din, Erna Meško – Ivanjki, 50 din, dr. Franc Bernot – Ljubljana, 100 din.

Skupaj: 1 218,25 din.

Izredni prispevki za PV skupaj: 2 927,60 din.

Vsem darovalcem iskrena hvala!

Uprava PV

Pojasnilo k sliki:

Severna stena Planje: 61 Grapa Utrujenega stolpa – 62 Centralni steber – 63 Vstopna varianta – 64 Izstopna varianta – A Mansarda – B Spominska smer Metoda Grošlja

IZ KARTOTEKE PRVENSTVENIH VZPONOV S STENA PLANJE

A. Mansarda

Danila Cedilnik, Bora Krivic, 1., 2. 9. 1969.

Mesta VI, A3, sicer V, A1–2. Višina stene 500 m, čas plezanja prvopristopnikov 18 ur. V steni je ostelo pribl. 20 klinov. Smer še ni bila ponovljena.

Dostop: a) Z Vršiča po poti, ki pelje na Kriške pode, do vpadnice skrbine Mlinarice. Od tod navzdol po grušču pod steno Planje do izteka grape, ki na desni zaključuje osrednji del S stene. 3 ure.

b) Od velike cestarske stavbe ob vršički cesti (nekoliko serpentin nad Kugyjevem spomenikom) po nemarkirani stezi po dolini navzgor. Sprva skozi gozd (mimo lovske kače), nato pa čez melišča do stene. 2 uri.

Opis: Vstop iz omenjene grapo zapira širok pas črnih previsov. Vstop skrajno levo, kjer je ta previsni pas najnižji. Prek previsa (k), nato po žlebu v kolanjica. Dva raztežaja desno po položnih plateh. Po polici desno za rob. Nad teboj je steber, ki da palovice stene laži severno od severozahodne stene. Po njegovem desnem boku kakih 6 raztežajev (poči, žlebiči – mestoma V+, A1, k). Steber se konča z ramo. Po lahkem svetu proti desni do vznožja velike zajede, (desno, tik ob belih plateh) Raztežaj in po njej do razcepa. Po desnem kraku – lahek, kršljiv žleb (vstopni previs obideš levo). Raztežaj na raz, varovališče za veliko lusko. 15 m po žlebiču in čez črn, kršljiv previs (A2, 2k). Proti levi navzgor čez srmo plat na polici v razčlembi, ki drži levo navzgor nazaj v veliko zajedo ob belih plateh (poldrug raztežaj). Raztežaj po zajedi – stojišče kakih 10 m pod velikim stebrom (k). Malo desno in navzgor (A2, 2k) ter po polici desno ven na rob stene. Dalje po lanskem svetu še 30 minut do vrha Planje.

Sestop: Po markirani poti proti S na prevah med Planjo in Razorjem. 15 minut. Od tod bodiši v Pogachnikov dom na Kriških podih (45 minut) ali pa na Vršič (3 ure).

B. Spominska smer Metoda Grošlja

Danila Cedilnik, Bora Krivic, 24., 25. 7. 1971 (po dveh predhodnih poskusih).

V+, A2 višina stene 500 m, čas plezanja prvopristopnikov 17 ur. V smeri je ostalo pribl. 20 klinov. Smer še ni bila ponovljena. Priporočljiva oprema: dvojna vrv, 25 vponk, 35 klinov, lestvice.

Dostop: kot pri A.

Opis: Vstop ob vznožju črnih, mokrih previsov. Po gredini desno v grapo pod svežim rumenim odlomom. Dva raztežaja po grapi in levo navzgor v manjšo votlino. Nato po polici levo in okrog roba navzgor v veliko votlino. Prek luske rahlo navzdol in spust po vrvi (5 m) v tretjo votlino. Po široki polici do stebrička in okrog njega prečnica levo 4 m (k), nato po naravnost navzgor 2 raztežaja do velikega rumenega previsa sredi stene. Bivak prvopristopnikov. Tu se konča prvi, lažji del stene.

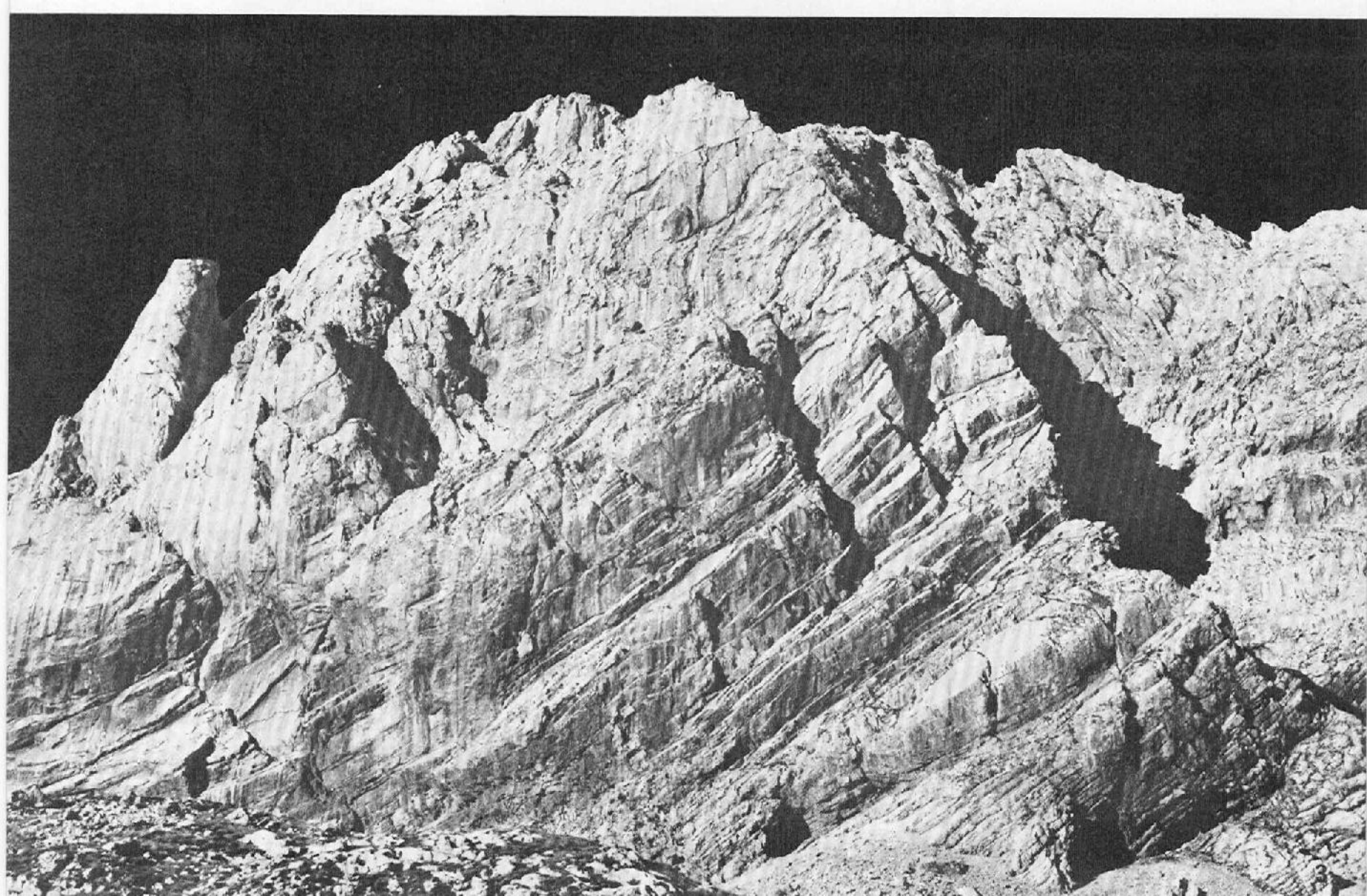
Levo okrog previsa in desno navzgor do police. Naravnost navzgor po previsni poči (k) in dalje 4 raztežaje v območju zajede (mestoma VI–), ki jo zapira velik, črn previs. Pod njim raztežaj proti levi do roba. Nekaj metrov navzgor, nato pa težavna prečnica v desno (VI) in posevno navzgor proti desni prek previsa na slabo stojišče (kk). Dalje raztežaj do nagnjene gruščnate police. Na desnem delu police prek previsa in levo prestop v plitev kamin. Po njem navzgor prek luske v graben. Naprej še nekaj raztežajev v lažji svet in dalje proti vrhu Planje.

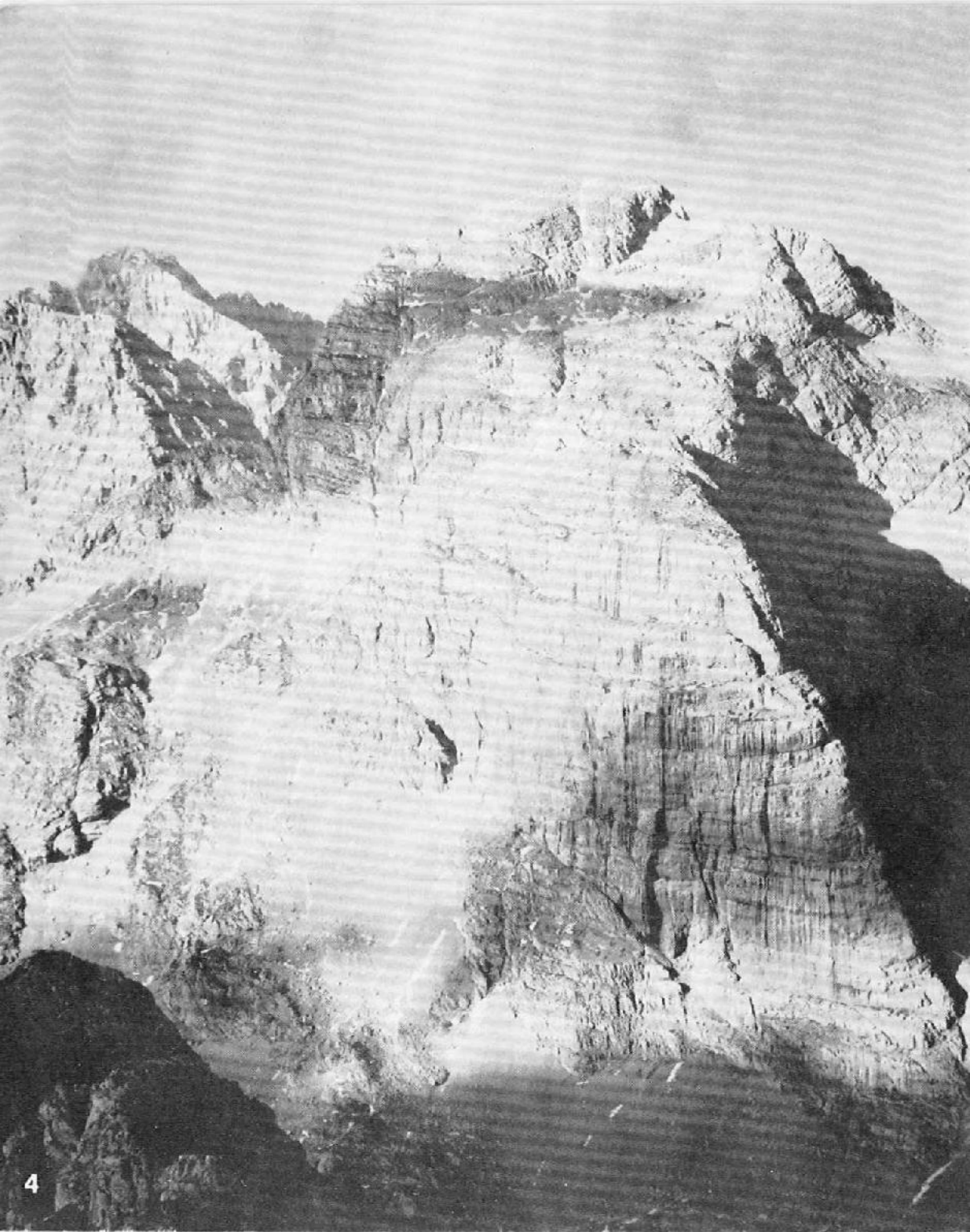
Sestop: kot pri A.

Opomba: Značilnost obeh smeri je izredna izpostavljenost in strmina. Pretežno prasto plezanje. Skala je v zgornji palovici stene boljše kot spodaj. Glej PV 1970/11, str. 522 in 1972/2, str. 66.

4

- 1 Veliki podi pod Struco – Foto Vojko Bizjak
- 2 Vrh Kucija nad Vipevsko dolino – Foto Vojko Bizjak
- 3 Južna stena Skute – Foto Vojko Bizjak
- 4 Razor v soncu in senci – Foto Ferdo Premru

volna
LJUBLJANA · Mačkova 2

TRGOVSKO
PODJETJE

RAZŠIRJA BOGATO IZBIRO NAJRAZNOVRSTNEJŠEGA
MODNEGA BLAGA V SVOJIH SPECIALIZIRANIH
PRODAJALNAH:

VOLNA Nazorjeva 1
SUKNO Stritarjeva 4
BLED Čopova 10
KOROTAN Celovška 97
LANIT Celovška 429
MERINKA Gradišče 10

TALIJA Čopova 14
ROKAVIČAR Titova 17
PIONIR Titova 17
NOGAVIČAR Nazorjeva 3
JELKA Miklošičeva 34

MAJA Miklošičeva 10
MODA Nazorjeva 3
MODA Cankarjeva 7
OKRAS Čopova 43
MANON Prešernov trg 3

VIA TOR LJUBLJANA

PROMETNO, HOTELSKO IN TURISTIČNO PODJETJE

**VAS VABI, DA SE NA VAŠIH POTOVANJIH USTAVITE
V NAŠIH HOTELIH**

NA KOROŠKEM

hotel PLANINKA — ČRNA
hotel RIMSKI VRELEC — KOTLJE
penzion POLJANA — pri PREVALJAH

NA GORENJSKEM

hotel in penzion ŠPIK — GOZD MARTULJEK
camp — GOZD MARTULJEK
hotel ŠIMNOVEC — VELIKA PLANINA

PINUS — tovarna kemičnih izdelkov Rače

proizvaja in nudi širok izbor sredstev za varstvo rastlin pred boleznimi, sredstev za zatiranje plevela in mnogih drugih.

Insekticidi

Akaricidi

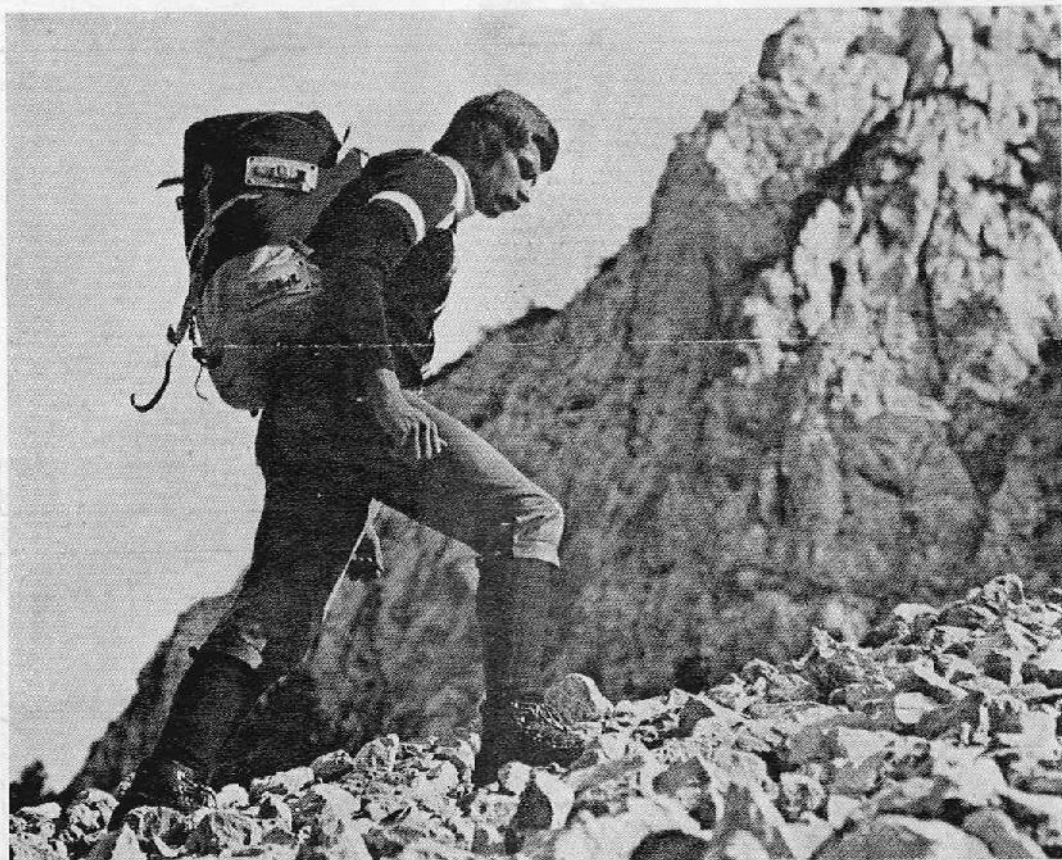
Fungicidi

Herbicidi

Specialna sredstva

PINUSOV KLJUČ

- so sredstva za zatiranje škodljivih žuželk na sadnem drevju, vinski trti, poljedelskih kulturah, na vrtovih in drugod.
- so sredstva za zatiranje rdečega pajka.
- preprečujejo nastanek in razvoj rastlinskih bolezni na raznih kulturnih rastlinah.
- so sredstva za zatiranje plevela v vinogradih, sadovnjakih, na polju, v vrtovih in drugod.
- proizvajamo zoper polže, bramorje, podgane, ščurke, dalje za zaščito lesa in listno gnojenje.
- knjižica naših sredstev vam bo v pomoč pri vašem delu s sredstvi za škropljenje.

PLANINCI!

- Od sedaj tudi na najvišje vrhove sveta v planinskih hlačah NOVOTEKS!
- NOVOTEKS je za vas izdelal moške, ženske in otroške planinske hlače, ki so vsestransko uporabne tako po kroju kakor tudi po kvaliteti.
- Naj vam zaupamo, da je bila oblečena v naše planinske hlače tudi lanskeletna jugoslovanska odprava, ki je osvojila Kangbačen v Himalaji.
- Planinske hlače lahko naročite direktno v tovarni NOVOTEKS, tekstilna tovarna Novo mesto, Foersterjeva 10, n. sol. o.

Tabela mer za planinske hlače

moške planinske hlače								
številke	88	92	96	100	104	108	visoka normal. postava	
	44	46	48	50	52	54	srednja normal. postava	
pas	78	82	86	90	94	100	mere v cm	
boki	96	100	104	108	112	116		
damske planinske hlače								
številke	72	76	80	84	88	92	96	vitka postava
	36	38	40	42	44	46	48	normalna postava
pas	62	66	70	74	78	82	86	mere v cm
boki	92	96	100	104	108	112	116	

Novoteks